

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Katedra psychologie

FILOZOFICKÁ FAKULTA
UNIVERZITY KARLOVY
V PRAZE

Diplomová práce

Hana Trojanová

**Rekognice – psychologické souvislosti a dopady vlivu etnické
příslušnosti pachatele**

Recognition – psychological context and impact of ethnicity of offenders

Praha, 2013

Vedoucí práce: PhDr. Mgr. Hedvika Boukalová, Ph.D.

Poděkování

Velký dík patří PhDr. Mgr. Hedvice Boukalové, Ph.D. za trpělivé vedení mé práce, zájem, připomínky a čas, který mi věnovala.

Dále bych ráda poděkovala všem, kteří se podíleli na výzkumu. Za pomoc při natáčení videozáznamu děkuji „fiktivním pachatelům“ a poradci z policejní praxe, který nám názorně předvedl chování pachatele při přepadení pobočky. Děkuji Ing. Adamovi Čablovi za ochotu pomoci se zpracováním výsledků a npor. Mgr. Michalovi Striebornému za odborné konzultace a cenné připomínky.

V neposlední řadě patří velký dík mé rodině, která mě po celou dobu studia neúnavně podporovala.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 23.7.2013

.....

Hana Trojanová

Abstrakt:

Jedním z problémů rekognice pachatele očitým svědkem je rozdílná etnická příslušnost pachatele od osoby identifikující. Ve světě je tomuto problému věnováno několik vědeckých prací. Přestože se v České republice stále zvětšuje počet jiných etnik, výzkumy v této oblasti jsou zatím nedostatečné. Proto je tato diplomová práce zaměřena právě na problematiku etnické příslušnosti pachatele v procesu rekognice. Pomocí videozáznamu přepadení s českým a vietnamským pachatelem a následné fotorekognice se tato práce snaží poukázat na problém vyššího počtu chybných identifikací u příslušníků jiné etnicity. Na základě předchozích zahraničních výzkumů očekávám, že i v našich podmínkách bude mít etnicita pachatele negativní vliv na schopnost správně identifikovat pachatele. Výsledky výzkumu prokázaly vyšší míru chybných identifikací u pachatele cizí národnosti. Zároveň však nebyl nalezen vztah mezi správnou identifikací pachatele cizí a naší etnicity.

Klíčová slova:

rekognice, očitý svědek, svědecká výpověď, etnická příslušnost pachatele, kvantitativní výzkum.

Abstract:

One of the problems in eyewitness recognition of offenders is their different ethnicity from the persons identifying them. This has been the subject of several scientific papers worldwide. Although the number of other ethnic groups in the Czech Republic grows, research into this area remains insufficient. Therefore, the present thesis focuses on ethnicity of offenders in the recognition process. Using video footage of an assault with Czech and Vietnamese offenders and subsequent mugshot facial recognition, the present thesis seeks to highlight the problem of a higher number of false identifications with persons having different ethnicity. Based on previous international research, the offenders' ethnicity is expected to have a negative impact on the ability to correctly identify perpetrators in the Czech Republic alike. The research showed a higher rate of false identifications of offenders with foreign nationality, but at the same time, nevertheless, found no relationship between correct identification of perpetrators with our and with foreign ethnicity.

Keywords:

recognition, eyewitness, testimony of witnesses, offender ethnicity, quantitative research.

Obsah

Úvod.....	8
I. TEORETICKÁ ČÁST.....	9
1. Paměť v kontextu svědecké výpovědi	10
1.1 Kódování.....	11
1.2 Uchovávání	11
1.3 Vybavení.....	12
1.4 Emoce a jejich vliv na úplnost vzpomínky.....	13
2. (Očitý) svědek.....	14
2.1 Vybrané psychologické faktory ovlivňující rozpoznání pachatele.....	14
2.1.1 Relativní vs. absolutní úsudek	16
2.1.2 Efekt zaměření na zbraň	16
2.1.3 Verbalizace viděného.....	17
2.1.4 Rozpoznání obličeje.....	18
3. Rekognice	20
3.1 Druhy rekognice	21
3.1.1 Rekognice in natura	23
3.1.2 Rekognice podle modelů	23
3.1.3 Videorekognice.....	24
3.2 Kognitivní interview	25
3.3 Průběh rekognice v praxi	26
3.4 Fáze rekognice z hlediska možného ovlivnění očitého svědka	27
3.4.1 Příprava rekognice – instrukce k rekognici	27
3.4.2 Provedení rekognice	28
3.4.3 Hodnocení průběhu a výsledků rekognice.....	31
4. Vnímání etnicity v kontextu svědeckých výpovědí.....	37
4.1 Rozpoznávání obličeje jiné rasy	37
4.2 Efekt vlastní etnicity	39
4.3 Vnímání asijského etnika v ČR	40
II. EMPIRICKÁ ČÁST.....	43
5. Úvod.....	44
6. Cíle výzkumu	44
7. Výzkumné hypotézy	45
8. Postup a metodika výzkumu	45
8.1 Scénář videozáznamu	47
8.2 Popis fiktivního „pachatele“ české národnosti	48
8.3 Popis fiktivního „pachatele“ vietnamské národnosti	48

8.4 Formulář.....	49
8.5 Fotorekognice	50
9. Charakteristika výzkumného vzorku	51
10. Sběr dat	53
11. Zpracování získaných dat	53
12. Výsledky	55
12.1 Výsledky stanovených hypotéz	55
12.2 Další proměnné ve výzkumu	57
12.3 Shrnutí výsledků výzkumu	61
13. Diskuze	62
13.1 Stanovené hypotézy	62
13.2 Postup a metodika	63
13.3 Výzkumný vzorek.....	65
13.4 Sběr dat a výsledky	66
13.5 Aplikovatelnost výzkumu a podněty pro další zkoumání.....	68
Závěr	71
Seznam použité literatury	73
Přílohy:.....	81
Seznam příloh:	81
Příloha 1 – Instrukce pro respondenty	82
Příloha 2 – Souhlas s účastí na experimentu.....	84
Příloha 3 – Videozáznam – pachatel české národnosti (CD na deskách DP).....	85
Příloha 4 – Videozáznam – pachatel vietnamské národnosti (CD na deskách DP)	85
Příloha 5 – Formulář pro respondenty	86
Příloha 6 – Fotorekognice – pachatel české národnosti.....	88
Příloha 7 – Fotorekognice – pachatel vietnamské národnosti	88
Příloha 8 – Statistické výstupy.....	89

Úvod

Rekognice je pevně zakotvena v trestním řádu a patří k běžně používaným metodám v kriminalistické praxi. Jednou z jejích charakteristik je neopakovatelnost tohoto úkonu. Proto by měla být provedena co možná nejlépe, s ohledem na faktory, které mohou ovlivnit správnost úsudku subjektu rekognice, tj. znovupoznávající osoby. Očitý svědek, jakožto osoba, která vnímala trestný čin a je schopna popsat danou situaci, je ovlivněn mnoha činiteli. V minulosti bylo popsáno několik faktorů majících vliv na přesnost vnímání druhých osob. Věk, zkušenosti, stres, světelné podmínky, ale i odlišná etnicita mohou ovlivnit naši schopnost znovupoznat a identifikovat danou osobu.

V České republice bylo v roce 2010 stíháno, obžalováno a odsouzeno 70 651 osob, z nichž 4 853 osob je cizí národnosti (ČSÚ, 2013a). Toto nemalé číslo a poznatky, které máme z výzkumů, vyvolávají otázku: O kolik větší je pravděpodobnost nesprávné rekognice pachatele jiné národnosti, než u pachatele národnosti shodné s naší vlastní?

I když jsou běžně používané i jiné kriminalistické procesy identifikace, rekognice je stále poměrně preferovanou metodou vedoucí k usvědčení pachatele. Zmapováním možných limitujících faktorů současně užívané rekognice můžeme alespoň částečně přispět k jejich eliminaci, či alespoň k jejich zohledňování.

V teoretické části této diplomové práce se zabývám čtyřmi hlavními tématy. První kapitola je věnována paměti v kontextu svědecké výpovědi, druhá problematice očitého svědectví (především psychologickým faktorům, které ovlivňují rozpoznání pachatele). Třetí kapitola popisuje rekognici z hlediska trestního řádu, její druhy, specifikaci v praxi a fáze rekognice z hlediska možného ovlivnění očitého svědka. Čtvrtá kapitola se zabývá vnímáním etnicity v České republice a v kontextu svědeckých výpovědí.

Výzkumná část popisuje experiment, jehož cílem je zjistit vztah mezi etnicitou pachatele a schopností správné identifikace očitým svědkem při úkonu rekognice, pomocí prezentování inscenovaného videozáznamu přepadení pobočky peněžního ústavu (nezávislou proměnnou byla národnost pachatele – česká a vietnamská) a s časovým odstupem provedení fotorekognice (identifikace pachatele ze sady 8 fotografií). Cílem této diplomové práce je mimo jiné prověřit přesnost svědecké identifikace v případě rekognice pachatele jiné etnicity v porovnání s pachatelem etnicity nám vlastní.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Paměť v kontextu svědecké výpovědi

Mezi základní rozdělení paměti (z časového hlediska) patří paměť krátkodobá a dlouhodobá. Pro rekognici využívanou v policejní praxi je důležitá především dlouhodobá paměť. Svědek musí uchovat zrakový vjem vnímané události po určitou dobu (řádově dny, týdnů či měsíců) a ne jen po několik vteřin. Do procesu uchování vzpomínky však často zasahují některé faktory, které více či méně ovlivňují paměťovou stopu. Paměť je stále aktuálním tématem různých výzkumů a díky tomu jsou nám známy alespoň některé významné faktory, zasahující do kvality uchování a případného vybavení vzpomínky. Důležitou roli zde hrají především charakteristiky osoby, která vnímá určitý děj (např. vlastnosti osobnosti, schopnost vnímat daný děj smysly apod.). Tyto činitele mohou ovlivnit nejen co a jaké množství informací vstupuje do naší paměti, ale také přesnost, se kterou je pak paměťová stopa vyvolána (Ghetti et al., 2003).

Paměť je obvykle rozdělena na tři etapy: **kódování**, **uchování** a **vybavení**. V situacích týkajících se očitého svědectví, nastane kódování ve chvíli, kdy se osoba stane obětí nebo zúčastněným či nezúčastněným divákem trestného činu. Poté jsou v systému paměti uloženy informace pro pozdější použití (tj. etapa uchování). Ve fázi vybavení se svědek pokouší znovu „načíst“ informace o události – například v průběhu policejního výslechu nebo před soudem (Ghetti et al., 2003).

U rekognice se jedná o proces znovupoznání. Je při ní využíváno **paměťové stopy**, které dle Porady (2007, p. 59) „nelze zpravidla využívat opakovaně, v praxi zpravidla nelze opakovaně vyslychat osobu ke konkrétní události (nezískáme nové informace, příp. získáme vyfabulované, kriminalisticky irelevantní informace)“ a momentální vjem předváděných objektů. Pokud však svědek není schopen opět vnímat předváděný objekt např. ztrátou zraku, není možné provést úkon rekognice podle zraku (Porada, 2007).

Podle Greenberga, Westcotta a Baileyho (1998) je důležitým činitelem ovlivňujícím paměť očitého svědka očekávání týkající se činnosti podezřelého během trestného činu. Svědci mají tendenci zkreslit svou vzpomínku na trestný čin tak, aby byla shodná s jejich očekáváním. Čím delší je interval mezi trestným činem a podáním výpovědi, tím více se zaplňují mezery v paměti zkreslujícími informacemi.

Protože z výše uvedeného je patrné, že paměť hraje v rekognici významnou roli, zabývají se následující kapitoly základními etapami paměťového procesu ve vztahu k znovupoznání osob podrobněji.

1.1 Kódování

Základním předpokladem pro kódování informací je jejich vnímání. „Prvním krokem ve zpracování informace vedoucí k zapamatování jsou senzory, z nichž nejnámější jsou zrakový a sluchový informační záznamník“ (Love & Webb, 2009, p. 263). Pokud si máme něco pamatovat, je důležité danou věc vnímat, věnovat jí pozornost. Pozornost je však selektivní a ne vždy dokážeme vnímat komplexní obraz určité události. Kvalita vnímání je také závislá na množství informací, které nám jsou přístupné a délce jejich expozice. Čím déle sledujeme určitý objekt, tím více informací můžeme kódovat v paměti a tím přesnější popis pak můžeme podat.

Gillernová et al. (2006) mezi individuální zvláštnosti vnímání, které ovlivňují výpověď uvádí: **aktuální fyzický stav** (např. užití psychofarmak, únava, vyčerpání), **subjektivní význam vnímaného děje a vztah vnímajícího k události**, **pozornost** (např. u vnímání mimoděk, snížené zaměření na cíl), **city a emoce** (silné emoce), **očekávání** (např. výběr pachatele podle vzhledu, připisování vlastností účastníkům apod.), **motivace** (zda je či není ve vztahu s obviněným apod.), **profesionální zaměření** (může se od toho odvíjet přesnost výpovědi), **psychické poruchy** (za jistých okolností i tyto osoby mohou podat adekvátní výpověď).

To vše může ovlivnit kvalitu paměťové stopy již v počátku a má tak vliv na schopnost identifikovat osobu při rekognici samotné.

1.2 Uchovávání

V rámci svědeckých výpovědí (ve spojení s uchováváním informací) je důležitým jevem tzv. „**retroaktivní inference**“. Ta vzniká, když nový údaj naruší schopnost zapamatovat si dříve naučenou část informace. Často je ovlivněn i kontextovou informací. Právě kontextová informace hrála roli v následujícím výzkumu. Godfrey a Clark (2010) zkoumali účinky vícenásobných identifikačních postupů. Zaměřili se na vliv prezentace fotografie (buď pachatele nebo nevinného podezřelého) před fotorekognicí. Účastníci výzkumu zhlédli videozáznam okradení osoby u bankomatu, poté vyplnili krátký dotazník (týkající se demografických údajů a zkrácené verze osobnostního dotazníku Big Five) a následně byli požádáni o sepsání všeho, co si pamatují ohledně činu a pachatele. Také měli na šesti-bodové škále určit, nakolik si myslí, že jsou schopni později identifikovat pachatele. Jedné skupině byla poté ukázána fotografie podezřelé osoby (jak bylo uvedeno

výše, jednalo se buď o skutečného pachatele, nebo o nevinnou osobu). Po týdnu se respondenti účastnili rekognice, která obsahovala sadu fotografií buď s pachatelem, nebo bez něj. Výsledkem jejich experimentu bylo zjištění, že vícenásobné identifikační postupy (nejprve ukázání jedné fotografie a s časovým odstupem celé sady) zvyšují pravděpodobnost, že podezřelý bude identifikován, ale už nezaručují, že podezřelý je skutečně vinen. Každopádně nemůžeme říci, že prezentace fotografie měla účinek na správný úsudek v jednom případě a neměla vliv v druhém, protože zvyšování správného i nesprávného identifikačního rozhodnutí bylo proporciálně shodné. Jejich zdůvodnění těchto výsledků je prosté. Důvod je ten, že **„způsobilost sledovat“ video z loupeže a rysy pachatele jsou uloženy v paměti s kontextovými informacemi spojujícími tyto rysy se zločinem.** Poté jsou rysy podezřelého během ukázání fotografie před rekognicí přidány do paměti a jsou epizodicky spojeny právě s tímto kontextem. Proto mohou být z počátku vzpomínky na pachatele a podezřelého jednoduše rozlišitelné. Nicméně v průběhu týdenního odstupu mezi prezentací fotografie a rekognicí slábnou vzpomínky a jejich kontextuální spojení. Je stále obtížnější odlišit vzpomínku na pachatele od vzpomínky na podezřelého prezentovaného na fotografii. V důsledku toho se zvyšuje počet správných identifikací podezřelého (bez ohledu na to, zda se jedná o skutečného pachatele, identifikují svědci častěji osobu, kterou předtím viděli na fotografii).

1.3 Vybavení

Vybavení je proces, při němž se zapamatovaná událost dostává do vědomí. Typickým příkladem ve vztahu k očitému svědku je výpověď na policii nebo provedení rekognice. **„Jako překážka reprodukce vystupuje únava, narkotikum, nemoc, afekt, nedostatek pozornosti“** (Šejnoha, 1930, p. 26). Nutno však dodat, že tyto faktory vstupují nejen do reprodukce, ale ovlivňují také předchozí etapy jako např. zapamatování. Některé vlivy jde však jen těžko přiřadit ke konkrétní fázi paměti. Jedním z nich je již výše zmíněná interference. Ta je spojována jak s uchováváním, tak vybavením dané události. „Pokud spojujeme různé položky pomocí stejného vodítka, když se snažíme toto vodítko využít k vybavení jedné z položek (cílové položky), jiné položky se mohou rovněž stát aktivními a mohou s vybavováním cílové položky interferovat“ (Atkinson, 2003, p. 279). Interference může být spojená i s emocemi, které mohou mít dvojitý efekt na vybavení vzpomínek.

1.4 Emoce a jejich vliv na úplnost vzpomínky

Již známým faktem je lepší schopnost zapamatovat si a vybavit emočně podbarvené skutečnosti, než nevýznamné. Naopak prožívání negativní emoce někdy může zabránit vybavování. Příkladem je úzkost a myšlenky na neúspěch prožívané u zkoušky, které znemožňují vybavení důležitých údajů (Atkinson, 2003).

Byl nalezen významný účinek negativní emoce na úplnost vzpomínky a svědecké výpovědi, nikoli však na jejich přesnost. **Účastníci, kteří sledovali video, které bylo negativně emočně podbarvené (přepadení), poskytli úplnější popis pachatele,** než ti, kteří sledovali neutrálně emočně podbarvené video (zobrazující konverzaci dvou osob). V obou případech hrály stejné osoby. Přestože svědci, kteří sledovali negativně emočně podbarvené video, poskytli detailnější popis pachatele, byli méně úspěšní v rozpoznání pachatele v rámci fotorekognice a poskytli **méně detailních informací o situaci jako takové** (Houston et al., 2013).

2. (Očitý) svědek

Při vyšetřování trestných činů jsou důležití především přímí svědci. Tj. osoby, které přímo vnímaly daný čin a byly jeho součástí ať už jako cílová nebo přihlížející osoba. Obvykle jsou označovány za očitého svědka. V některých případech se však svědky, kteří usvědčili pachatele, stali i zrakově postižení lidé. Ti při znovupoznávání využili jiné smysly, kterými mohli vnímat danou událost (především sluch, čich). Pro vyšetřování mohou být částečně přínosní i nepřímí svědci, neboli osoby, kterým byl popis dané události reprodukován přímým svědkem, nebo jinou osobou. Výpovědní hodnota však v tomto případě není tak velká. Výjimku tvoří případy, kdy přímý svědek již z různých důvodů nemůže být vyslýchán. Nepřímým svědkům však není věnována tato diplomová práce a proto se jim blíže věnovat nebudu.

Očitý svědek se může dopustit chyby z několika důvodů: protože má špatnou paměť ohledně události, nebo byl ovlivněn průběhem vyšetřování, které ovlivnilo kvalitu identifikace očitým svědkem, nebo kombinací obojího (Cutler & Penrod, 1995).

Důkazy poskytnuté očitými svědky často hrají podstatnou roli v procesu odkrývání pravdy o trestném činu. Ideálně vedou k trestnímu stíhání a odsouzení (a případnému umístění do psychiatrické léčebny) vinných zločinců, ale nikoli nevinných lidí. Z toho důvodu **je důležité, aby se nejen výzkumníci, ale také orgány činné v trestním řízení, snažili pochopit, za jakých okolností mohou být tyto důkazy přesné a spolehlivé** (Ghetti et al., 2003).

Způsob spáchání trestného činu, ale i prostředky k tomu vynaložené mají vliv na zpracování dané události v mysli svědka. V následujících částech této kapitoly jsou popsány některé psychologické faktory ovlivňující rozpoznání pachatele, které značnou měrou zasahují do paměťové stopy vnímaného objektu.

2.1 Vybrané psychologické faktory ovlivňující rozpoznání pachatele

Nesprávné určení pachatele očitým svědkem inspirovalo výzkumníky ke zmapování a pochopení faktorů a základních mechanismů, které vedou k chybám v identifikaci. Obecně se dá říci, že se z pohledu svědeckých výpovědí rozlišují proměnné na straně odhadce (tj. osoby, která subjektivně dokáže „odhadnout“ roli působících faktorů, např. očitý svědek) a proměnné na straně systému (tj. vyslýchajících a dalších osob podílejících se na procesu).

Mezi **proměnné na straně odhadce** patří **charakteristika svědka** (např. zdravotní stav, IQ, prožívání situace, osobnostní charakteristiky, úroveň pozornosti, zkušenost, věk, etnicita, případně očekávání), **charakteristiky události** (vzdálenost nebo osvětlení, denní doba nebo čas, po který trvá trestný čin, použití či absence zbraně) a **charakteristiky výpovědi** (její věrohodnost a přesnost). Tyto proměnné zasahují do přesnosti svědka, ale nejsou pod kontrolou vyšetřovacích orgánů a justice. **Proměnnými na straně systému** jsou časový odstup mezi činem a výpovědí, způsob provedení výslechu, srozumitelnost a pochopitelnost instrukcí k rekognici, přítomnost dalších osob, podmínky procesu apod. Jedná se tedy o proměnné, které jsou pod kontrolou systému (justice, policie atd.) a je možné jejich účinek ovlivnit (Fulero, 2009).

Gorenstein a Ellsworth (1980) zkoumali možné ovlivnění svědků při vícenásobné identifikaci podezřelého. Jejich hypotézou bylo, že vybrání nesprávné fotografie z prezentované sady ovlivní výkon svědků při některé další identifikaci. Výzkum byl proveden v učebně, v níž byla hodina psychologie přerušena osobou (dále nazývanou „cílová osoba“), která sháněla svou peněženku. Poté, co jí bylo řečeno, že se v místnosti její peněženka nenachází, poděkovala a odešla. Celá tato událost trvala zhruba 20 vteřin. O dvacet pět minut později byla polovina třídy požádána o vybrání obličeje cílové osoby z 12 fotografií. Ani na jedné z nich však cílová osoba nebyla. Druhá polovina třídy se tohoto výběru, jakožto kontrolní skupina, nezúčastnila. O čtyři až šest dní později, byly všechny subjekty požádány, aby vybraly tvář cílové osoby ze sady 6 fotografií. Na jedné z nich tentokrát byla cílová osoba a na jiné byl účastníky první identifikace nesprávně vybraný obličej. Kontrolní skupina vybrala obličej cílové osoby s větší pravděpodobností (39 % respondentů z této skupiny) než experimentální skupina (pouze 22 % vybralo cílovou osobu). Obličej osoby, která byla zvolena v první fázi z 12 fotografií, byl vybrán významně častěji, než by tomu bylo v případě pouhé náhody (identifikovalo jej 44 % respondentů). Skupina, která v první fázi nevybírala osobu ze sady fotografií (kontrolní), pak ve druhé fázi určila správně cílovou osobu s pravděpodobností vyšší, než náhodnou. Oproti tomu druhá skupina vybrala správně cílovou osobu s pravděpodobností rovnou náhodě a nesprávného s vyšší, než náhodou. Důvodem tohoto výběru může být dle Browna, Deffenbachera a Sturgilla (1977) tzv. **efekt závazku: Pokud respondent vybere nesprávný obličej, on či ona pravděpodobně zvolí ten stejný nesprávný obličej znovu v pozdějším úkolu.**

V následujících částech této kapitoly se budu věnovat některým specifickým, které mají vliv na rozpoznání pachatele.

2.1.1 Relativní vs. absolutní úsudek

Clark, Erickson a Breneman (2011) se zabývali absolutním a relativním úsudkem svědků. Svědci, kteří využívají **absolutní úsudek**, identifikují pachatele v případě, že se **dostatečně shoduje vybraný objekt rekognice s paměťovým obrazem pachatele**. Ti, kteří využívají **relativní úsudek**, vybírají pachatele podle toho, zda je **některý z objektů rekognice nejvíce shodný s paměťovým obrazem pachatele**. Je známo, že identifikační rozhodnutí očitých svědků založená na relativních úsudcích jsou méně přesná než identifikační rozhodnutí založená na absolutních úsudcích.

2.1.2 Efekt zaměření na zbraň

Přítomnost zbraně, či její napodobeniny má negativní dopad na svědka události v souvislosti s prožíváním dané události. V některých případech jsou používány nefunkční makety zbraní k **zastrašení oběti** a vynucení si tak toho, oč pachatelé žádají. Maketu mohou použít buď z důvodu, že nemají vlastní zbraň, či z domněnky, že při dopadení nebude trest tak vysoký jako při použití reálné zbraně. Tato skutečnost se dá vyložit tak, že v reálné situaci chtěl pachatel oběť pouze zastrašit, nikoli ji fyzicky ublížit. Pro oběť je však tato situace brána jinak. Zjištění, že pocit ohrožení byl způsoben nerozeznáním makety od pravé zbraně, komplikuje vyrovnání se s traumatem. **V případě použití pseudozbraní je ve většině případů oběť postížena rozvinutými příznaky posttraumatické stresové poruchy**. Trpí sebeobviňováním, pocity studu, kolísáním mezi agresí a rezignací. Návrat do všedního života vyžaduje odbornou péči (Čírtková & Vitoušová, 2007). To samozřejmě může ovlivnit i rekognici.

Stebly (1992) provedl meta-analýzu různých experimentálních výzkumů efektu zaměření na zbraň a našel rozdíl mezi případy, ve kterých byla nebo nebyla použita zbraň. **V případě absence zbraně byly identifikace přesnější, než v případě, kdy byla zbraň přítomna**.

Na druhou stranu Behrman a Davey (2001) ve své studii objevili pouze **zanedbatelný vliv přítomnosti zbraně** na identifikaci pachatele. Analyzovali 349 trestných činů,

spáchaných mezi lety 1987 a 1998 a sledovali nejen efekt zaměření na zbraň, ale mimo jiné také to, zda se liší identifikace očitým svědkem a obětí. Jejich výsledky ukázaly, že obětí, které správně identifikovaly pachatele v případě, kdy byla použita zbraň, bylo 48 %. V případech, kdy zbraň použita nebyla, jich bylo 51 %. Navíc **nebyly zjištěny statisticky významné rozdíly mezi úspěšností identifikace pachatele očitým svědkem (45 %) a obětí (50 %)**. Jedním z eventuálních vysvětlení pro tato zjištění je možnost, že **efekt zaměření na zbraň je jevem vyskytujícím se pouze ve skutečném životě** mimo experimentální podmínky. V nich nehraje takovou roli míra emocí a vzrušení.

2.1.3 Verbalizace viděného

Schooler a Engstler-Schooler (1990) ve svém výzkumu zjistili, že verbalizace viděného (popis osoby po zhlédnutí krátkého videozáznamu) snižuje následnou rozpoznávací schopnost. Oproti tomu vizualizace tuto schopnost nesnižuje. Paměťová verbalizace poškozuje paměť pro podněty, které se dají obtížně vyjádřit slovy. Zhoršení paměti následovalo po verbalizaci různých vizuálních podnětů (např. barvy). Nepodstatné zlepšení paměti následovalo po verbalizaci slovního podnětu: krátkého mluveného prohlášení. Verbalizace zastíňuje paměť, ale nezničí původní vizuální vzpomínku. **Verbalizace vizuální vzpomínky může ovlivňovat paměťové zobrazení, které může zasahovat do uplatňování původní vizuální paměti.** Tento jev je také nazýván „slovní zastínění“.

Rozdíly v popisu tváře a jejích charakteristik mohou být rasově odlišné. Negroidní obličeje jsou popisovány větším počtem obličejových charakteristik než europoidní. Přičemž **respondenti negroidní rasy využívají více charakteristik k popsání tváře** než europoidní při popisování obličejů náležející bílé a černé rase. Navíc **účastníci černé rasy spíše popisují ústa a nos, oproti popisu barvy vlasů a oblečení, které využívají účastníci rasy bílé** (Sporer, 2001b).

Nakabayashi et al. (2012) sledovali vliv verbalizace viděného a lidské rasy na dlouhodobou paměť a to nejen behaviorálně, ale také pomocí měření očních pohybů. K tomu využili kameru sledující oční pohyby, jež zaznamenávala, jak dlouho byly určité části obličeje sledovány. Zjistili, že verbalizace může ovlivnit citlivost na jemné variace v rozestupu očí, nosu a úst. Slovní popisování a zapamatování dříve viděných tváří vedou k vytvoření nového zobrazení, založeného na slovním popisu. V závislosti na tomto novém

zobrazení se pak může buď usnadnit, nebo narušit opětovné vybavení původně vnímaného obličeje.

2.1.4 Rozpoznání obličeje

„Za obvyklých okolností ve tváři, na kterou se díváme, na první pohled rozlišíme pohlaví, věk, směr pohledu i náladu, nadto si tvář zapamatujeme. Známe-li dotyčného jedince, určíme z jeho tváře identitu“ (Koukolík, 2006, p. 53). Dle Kolmana (1976, p. 66) je „výkon ve znovupoznání relativně bezprostřední mírou množství informace, uložené v paměti, zatímco vybavení je navíc ovlivněno faktorem oživitelnosti (retrievability).“ V procesu rekognice nejprve dochází k vybavení v rámci výpovědi, kdy svědek popisuje vnímaný děj a následně ke znovupoznání osoby, která se daného děje účastnila.

„Na rozpoznávání můžeme nahlížet jako na komunikační proces, kde charakteristiky reprezentují znaky, sdělované obrazcem“ (Kolman, 1976, p. 85). Obličej je také v podstatě souborem znaků majícím určité charakteristiky. Některé jsou snadno zapamatovatelné, upoutávají pozornost a v jistém slova smyslu jsou unikátní. Jedná se o identifikační znaky, které pomáhají při identifikaci pachatele (znaménka, tetování, znatelné nesouměrnosti apod.).

Existuje **několik faktorů, které mohou snížit přesnost rozpoznávání obličeje, včetně relativně krátké délky expozice pachatele** (Shapiro & Penrod, 1986), **působení zbraně** (Stebly, 1992), **stresu** (Deffenbacher et al., 2004), **jiné rasy pachatele než očitého svědka** (známé též jako cross-race efekt, nebo efekt vlastní etnicity) (Meissner & Brigham, 2001), **relativně dlouhé retenční doby mezi trestnou činností a identifikačním procesem** (Shapiro & Penrod, 1986) **a typ metody, která se používá k zjištění paměti očitých svědků** (Stebly et al., 2003).

Farah et al. (1998) se zabývali právě procesy rozpoznávání obličeje. Nejjednodušší řešení se týká dvou zásadních reprezentačních schopností, jedné, která je nezbytná pro rozpoznání obličeje, užitečná pro rekognici objektů a není užitečná pro rozpoznávání slov a další, která je nezbytná pro rozpoznání objektů, ale není užitečná pro rekognici obličeje. Přesněji řečeno, může být schopnost reprezentovat komplexní celky (s malou nebo žádnou rozloženou částí) schopností pro rozpoznávání obličeje, užitečná pro rozpoznávání objektů a nepotřebná pro rozpoznávání slov a schopnost představit si počet různých částí, může být schopností potřebnou pro rozpoznávání slov, pro rekognici objektů ale nepotřebná pro rekognici tváří. Interpretace těchto údajů naznačuje, že obličej

jsou speciální v liniích (obličej je zastoupen z hlediska obličejových částí a celků ve stejných liniích jako další vizuální podněty, ale snáze rozpoznáme obličej ve své obvyklé podobě, než když rozložíme celkový obraz tváře). Konkrétně to naznačuje, že představují konkrétní podněty, které jsou založeny na reprezentaci celostních tvarů, ale nejsou nutně související s ostatními typy objektů v jejich závislosti a celostním zastoupení.

V procesu rozpoznávání obličej je velmi důležité správné kódování charakteristik tváře. Ty jsou pak využívány při znovupoznávání. Tvář je ale kódována s určitými náhodnými chybami, v závislosti na různých podmínkách. Během znovupoznání je znázornění vyšetřovaného porovnáváno se vzhledem podobných exemplářů. Pokud dojde k vyvolání vzpomínky a porovnávaný objekt je s určitou mírou přesnosti shodný, dojde k rozpoznání. K chybě může dojít v případě, kdy je s touto přesností vyvoláno několik podobných vzpomínek. Tyto chyby jsou silně závislé na podobnosti objektu, které obklopují znázornění vyšetřovaného (Sporer, 2001a).

Vliv času na přesnost identifikace pachatele sledoval Sporer (1993). **Svědci, kteří přesně identifikovali pachatele tak dle něj učinili mnohem rychleji než ti, kteří falešně identifikovali nevinného. Ti, kteří správně tvrdili, že mezi prezentovanými objekty není pachatel, potřebovali k tomuto odmítnutí delší čas, než ti, kteří tak učinili nesprávně, tj. určili, že v sadě není, i když přítomný byl.**

3. Rekognice

Případů, kdy je pachatel chycen při činu, nebo je jeho identita známa díky jiné skutečnosti, je malé množství. Většinou musí dojít k identifikaci pachatele některou z kriminalistických metod. Zvláštní formou identifikace je právě rekognice. Jedná se o proces znovupoznání osob, zvířat nebo věcí, u kterých v dané době chybí materiální stopy k jejich určení.

„**Subjektem** rekognice, tj. znovupoznávající osobou, je zpravidla svědek (poškozená osoba či jiný očitý svědek), méně často obviněný. **Objektem** rekognice jsou osoby (živé či mrtvé), věci, zejména movité, a zvířata“ (Musil, 1990, p. 146).

Základní mentální procesy potřebné k rekognici jsou zapamatování objektu, jeho vybavení a porovnání s určitým počtem prezentovaných objektů během procesu identifikace. Mezi specifika rekognice patří **nezastupitelnost subjektu**. Pouze osoba, která přímo vnímala objekt, jenž má být identifikován, jej může adekvátně určit. Dalším specifikem je **neopakovatelnost úkonu**. Tento konsenzus by měl snižovat možnost sugesce, která může nastat vnímáním více objektů. Při opakování procesu by mohla vyvstat námitka, že poznaný objekt je spíše objektem vnímaným během minulého procesu a není tak jisté, zda se skutečně jedná o správný objekt. Stejně tak hovořit s jinými svědky o vnímané situaci může narušit či pozměnit paměťovou stopu.

Podmínkou procesu rekognice je **přítomnost objektu**, který má být „znovupoznán“ (případně být vyloučen jako podezřelý) a ve většině případů i objektů, které budou porovnávány. Výjimku tvoří např. rekognice mrtvé osoby. **Osoby či věci**, které jsou součástí rekognice, by navíc měly být **v hlavních poznávacích znacích podobné objektu**, s kterým jsou srovnávány. U osob se očekávají shodné znaky např. v přibližném věku, délce a barvě vlasů či (ne)oholení. Zraková indispozice v tomto případě v podstatě vylučuje možnost účastnit se rekognice jako takové.

„Cílem rekognice je identifikace objektu. Identifikační proces může být završen zjištěním či vyloučením totožnosti objektu anebo nezavršen, když ztotožňující osoba konstatuje pouze shodnost či podobnost objektu v obecných znacích“ (Musil, 1990, p. 146).

3.1 Druhy rekognice

Existuje několik kategorizací rekognic, podle povahy předváděných objektů. „Základní rozdělení tohoto procesu v kriminalistické praxi je:

- a) **Rekognice objektů in natura** (předvádí se skutečné objekty rekognice, nikoliv jejich substituty)
- b) **Rekognice podle modelů** (předváděny jsou modely, nejčastěji fotografie ztotožňovaných objektů)

Další rozdělení se týká druhu předváděných objektů a to na:

- a) **Rekognice osob** – živých osob;
– mrtvol a jejich částí;
- b) **Rekognice věcí** – movitých;
– nemovitých;
- c) **Rekognice zvířat** – živých;
– mrtvých“ (Porada, 2007, p. 268-269).

Některé další faktory, které se rozlišují, jsou identifikační znaky (chůze, hlas, vůně apod.) nebo počet a způsob předvedení objektů. Druhovú podobnost ztotožňovaného objektu s objekty porovnávanými je jednou z hlavních podmínek rekognice. V případě, že by mělo být ztotožňováno více objektů, měl by být v jednom časovém období vždy ztotožňován jen jeden objekt. V některých zemích se využívá i tzv. show-up, jenž v podstatě spočívá v předvedení jediného podezřelého za účelem jeho případné identifikace. U nás se ale rekognice jedné osoby provádí jen v případě identifikace mrtvých osob. Ekvivalent show-up se u nás v podstatě nevyskytuje. Pouze v případě, kdy je pachatel chycen během krátké doby po činu a svědek je tázán, zda se skutečně jedná o osobu, kterou viděl páchat trestný čin. Tento akt však u nás za rekognici jako takovou (z kriminalistického hlediska) považován není.

Nedá se říci, že by rekognice předvedeného jednoho možného pachatele byla více podnětná, než rekognice jako taková. Rekognice více osob může zajistit menší ochranu proti chybnému určení a předvedení jednoho podezřelého je oproti ní méně nebezpečné, než se všeobecně věří. Lidé jsou opatrnější a více se zdráhají identifikovat pachatele, pokud si nejsou dostatečně jisti a nemají na výběr z více osob. **V případě rekognice více**

osob si s větší pravděpodobností vyberou nějakou osobu, aniž by si byli dostatečně jistí, zda se jedná o pachatele, či nikoliv (Gonzales, Ellsworth & Pembroke, 1993).

Rozdíl mezi rekognicí s několika objekty a rekognicí jedné předvedené osoby sledovali také Yarmey, Yarmey a Yarmey (1996). Oproti předchozímu výsledku zjistili, že nevinné osoby byly signifikantně méně často nesprávně označeny v rekognici s více objekty (v jejich výzkumu konkrétně s šesti). Počet nesprávných identifikací se navíc u jednočlenné rekognice navýšil v případě, kdy byl podezřelý oblečen stejně, jako pachatel. Větší přesnost v rozpoznávání byla nalezena u šestičlenné rekognice. Nebyly zjištěny rozdíly mezi rekognicí s fotografií podezřelého a předvedením osob in natura. Výhodu **rekognice několika osob** potvrzují i výsledky Steblaye et al. (2003), jimž se jeví **pro nevinné podezřelé jako méně nebezpečná, než rekognice jedné osoby**.

Z pohledu představování prezentovaných objektů je také možné rozlišit rekognici **sekvenční**, během níž jsou objekty ukazovány **postupně** jeden po druhém, a **simultánní**, kde jsou objekty představeny **najednou**. Flowe (2011) ve svém výzkumu sledoval závislost mezi dobou potřebnou k identifikování pachatele (jak u simultánní, tak u sekvenční rekognice) a správností úsudku, tj. zda došlo k falešnému obvinění či nikoliv. Výsledky ukázaly, že doba prodlevy v obou simultánních a sekvenčních typech rekognice byla závislá na tom, zda byl pozitivně identifikovaný obličej podezřelý, nebo nesprávně obviněný. **Obličej, jež byly správně identifikovány, byly analyzovány delší dobu, než obličej, které identifikovány nebyly**. Tento výsledek se shoduje s výsledky předchozích výzkumů Flowe a Cottrell (2011), Mansour et al. (2009), Sauer, Brewer a Wells (2008). Výsledky dále ukázaly, že délka doby, po kterou byl obličej vizuálně analyzován, se lišila ve vztahu k druhům rekognice. **Tváře, které nebyly kladně identifikovány, byly hodnoceny delší dobu v sekvenční rekognici než v simultánní, zatím co pozitivně identifikované tváře byly analyzovány ve srovnatelně dlouhé délce času u obou druhů rekognic**. Tyto nálezy naznačují, že účastníci sekvenčního typu rekognice jsou pravděpodobně více důkladní v jejich analýze tváří, které vnímají jako nové, než u účastníků simultánní rekognice. Nebyl zjištěn žádný rozdíl mezi postupy v tom, jak dlouho účastníci zkoumají tváře, které vnímají jako dostatečně známé k tomu, aby je mohli pozitivně identifikovat. Účastníci sekvenčního typu rekognice pravděpodobně provedli rozsáhlejší prozkoumání neznámých tváří, než účastníci simultánního, protože měli jen jednu možnost zhlédnout prezentovaný obličej.

Navíc pokud respondenti sekvenční rekognice vědí, že se blíží ke konci, jsou více ochotni vybrat si nějakou osobu. V důsledku toho je více pravděpodobné, že bude vybrána osoba, která se objevila jako jedna s posledních, než naopak. Tento efekt je obzvláště silný v případě, kdy skutečný pachatel není v sadě prezentovaných fotografií. Umístění podezřelého však nehraje příliš velkou roli v případě, že se jedná o skutečného pachatele. Na jakékoliv pozici je zvolen se srovnatelnou frekvencí. V praxi by tak svědci neměli v případě sekvenční rekognice vědět, kolik objektů jim bude prezentováno. Jinak se výrazně zvyšuje riziko nevinných podezřelých, zejména jsou-li uvedeny později v sestavě (Horry, Palmer & Brewer, 2012).

3.1.1 Rekognice in natura

Jedna ze dvou hlavních metod znovupoznání v kriminalistické praxi je rekognice in natura. Objekty jsou reálně přítomny a naskytuje se tak možnost získat více podnětů pomáhajících znovu si vybavit vnímané. U rekognice osob je tak možné vnímat nejen jejich vizuální vzhled, morfologicko-anatomické znaky, ale také například pach, hlas či styl chůze. Zvláště u některých pachatelů jsou tyto identifikátory velmi markantní a použití rekognice in natura je tak více než žádoucí.

Musíme mít na paměti, že od doby spáchání činu uplyne určitý časový úsek, během kterého se podoba pachatele může v některých specifických znacích změnit. Nejsnadnější způsob změny image pachatele je změna barvy či délky vlasů nebo vousů. Avšak specifické identifikační znaky, jakými jsou jizvy a chůze, již tak lehce změnitelné nejsou. Stáří také hraje svoji roli. Především pokud je pachatel mladšího věku, může být těžké zajistit další osoby, které mají shodné rysy s poznávanou osobou. Vzhled je v době dospívání poměrně proměnlivý a odlišnosti mezi podezřelou osobou a dalšími poznávanými osobami by mohly mít vliv na zpochybnění věrohodnosti rekognice (Fryš'ák, 2004).

3.1.2 Rekognice podle modelů

Jak již z názvu vyplývá, jedná se o metodu využívající modely, tj. zástupné zobrazení reálných objektů. Nejčastěji jsou používány fotografie. Tato metoda je nejvíce využívána v případě, kdy nelze předvést reálný objekt, nebo v případě, kdy jiná forma rekognice je příliš náročná ať už na přípravu, či realizaci. Základní pravidla rekognice podle modelů jsou následující. Mezi prezentovanými fotografiemi by poznávaný objekt měl být přítomen

spolu s minimálně dalšími třemi objekty jemu podobnými. Fotografie by měly být vytvořeny za pokud možno podobných podmínek (osvětlení, pozadí fotografie, úhel pohledu na objekt). Velikost fotografií by měla být shodná. „Mezi základní zásady však patří, že fotografie se nesmí ukazovat před rekognicí „in natura“ (Záhorská, 2007, p. 94).

3.1.3 Videorekognice

Videorekognice je jednou z méně známých aplikovaných způsobů identifikace, využívaná především ve Velké Británii, kde se stala velmi preferovanou. Jedná se o video-prezentaci objektů, které jsou znázorněny nejen z přední strany, ale také z profilu. Prezentace profilu objektu je zajištěna jeho rotací. Viditelnou částí je především vrchní část těla, zejména hlava a ramena. Mezi pozitivní stránky této metody patří konzistentnost a možnost snížení stresování svědků. Za určitých podmínek se totiž nabízí možnost zhlédnout videoprezentaci v místě, kde se člověk obvykle cítí nejlépe, tj. doma. Naopak negativní stránkou jsou faktory ovlivňující i jiné druhy rekognice. Těmi jsou například paměť svědků, možnost lidského omylu, jisté limity prezentace (např. nastavení kontrastu monitoru, zobrazení omezeného množství dalších případných poznávacích znaků pachatele apod.) a policejní procedury.

Videorekognice je dnes již standardizovanou procedurou, ve které je každý prezentovaný objekt zobrazován sekvenčně. Před určením pachatele vidí oběť trestného činu všechny objekty minimálně dvakrát. Vícenásobná prezentace objektů je na žádost oběti umožněna. Z výzkumů vyplývá, že žádost o opakované zobrazení objektů rekognice, se vyskytuje především v případech, kdy mezi objekty chybí skutečný pachatel. Studie, porovnávající identifikační rozhodnutí na více než tisíce rekognicích uskutečněných v Anglii také ukázala, že opakované zhlédnutí poznávaných objektů zvyšuje pravděpodobnost obvinění nevinného. Ze všech identifikací učiněných v rámci tohoto vzorku bylo přibližně čtyřicet procent nesprávných. Tyto údaje mohou doplnit stále větší množství výzkumů, které dokládají, že odhadování svědků v tom, kdo by mohl být pachatel, se neomezuje jen na experimentální situace s nezaujatými vysokoškolskými studenty, kteří vědí, že jejich výběr nebude mít dohru. Svědci mohli znovu požádat o zhlédnutí celého záznamu, nebo jeho části. U těch, kteří žádali alespoň o jedno zhlédnutí navíc, se zvýšila dva a půl krát pravděpodobnost toho, že neoznačí pachatele správně, oproti těm, kteří opětovně zhlédnutí nežádali (Horry et al., 2012).

Pokud je svědkům povoleno další zhlédnutí záznamu, měli by být následně požádáni, aby sdělili důvod tohoto požadavku. Odpověď by mohla pomoci odlišit mezi těmi, kteří si chtějí potvrdit svou volbu a těmi, kteří nebyli schopni rozhodnout se během prvních dvou prezentací (Stebly et al., 2011).

3.2 Kognitivní interview

Výslech je pro oběť obvykle psychicky náročný. Je těžké mluvit o traumatických událostech a opětovně si tak připomenout nepříjemné zážitky. Vyslýchající má navíc na svědka velké množství otázek a často tak dochází k přerušení výpovědi následným dotazem. Kognitivní interview je metoda vytvořená za účelem navázání bližšího a důvěrnějšího kontaktu se svědkem události. Oproti klasickému výslechu má za cíl usnadnit oběti opětovně vybavení vnímané události pomocí příjemnějšího přístupu, který není tak striktní a v některých případech až příliš přímý. Navíc vybízí ke koncentraci a zaměřuje se na otázky s otevřeným koncem. Skládá se ze čtyř hlavních částí. První se týká budování vztahu a navázání kontaktu. Druhá část, tzv. rekreace a relax, má za cíl nestresovat oběť nátlakem, ale spíše zastává klidný přístup. Náplní třetí části je vyprávění s otevřeným koncem, kde oběť není striktně nucena k výpovědi, ale spíše je pobízena k volnému vyprávění. Poslední částí je uzavření.

Přínos kognitivního interview ve vztahu k rekognici je především v podpoře paměťového výkonu vyslychané osoby. Je vhodný především v situacích, kdy svědectví hraje důležitou roli ve vyšetřování. Výsledky výzkumů, které zjišťují úspěšnost použití kognitivního interview při výslechu v policejní praxi, jsou povzbudivé (Campos & Alonso-Quecuty, 2008). Výzkum Ginet a Verkampta (2007) podporuje myšlenku, že **kognitivní interview zvyšuje počet správně vybavených informací**. Na druhou stranu však také **může vytvářet určité malé množství chyb, okrajových informací a konfabulací, které by pro vyšetřování mohly být zavádějící**. Nutno však podotknout, že jejich závěry jsou vyvozené z výzkumu, kde ve sledovaném vzorku byly pouze ženy. Nelze tedy tyto výsledky generalizovat. Zvýšený výskyt chybných údajů ve výpovědi na základě kognitivního interview byl nalezen i u osob s poruchou autistického spektra (Maras & Bowler, 2010). Přestože použití této metody přináší větší množství údajů relevantních pro vyšetřování, měli bychom mít na paměti, že může mít i opačný efekt.

Vyslýchaný může hrát ve vyšetřování klíčovou roli. Kognitivní interview podporuje vybavení většího počtu informací např. změnou perspektivy, kdy se svědek má pokusit popsat událost z pohledu jiných zúčastněných osob (Čírtková, 1998). Ve vztahu k rekognici tak můžeme dobře vedeným výsledkem získat více detailů, které jsou důležité nejen pro proces rekognice (správný výběr figurantů apod.), ale také pro případné dopadení pachatele. Někdy i detaily, jakými jsou například styl chůze, specifické projevy apod. mohou pomoci usvědčit pachatele.

3.3 Průběh rekognice v praxi

Úkony rekognice se bohužel neevidují v rámci obecné statistiky, je tedy nemožné určit přesný počet úkonů za rok. Obecně se však dá říci, že se na obvodním oddělení policie České republiky realizuje zhruba 10 rekognic ročně. Časový odstup mezi vnímanou událostí a procesem rekognice bývá v ideálním případě jeden týden. Častěji se ale z procesních důvodů protáhne na dobu několika týdnů. Časová prodleva je závislá na rychlosti přípravy podkladů, povolení, důkazů a na osobách, které se tohoto úkonu účastní. Přihlíží se ke zdravotnímu stavu či stáří očitého svědka, které mohou v některých případech uspíšit provedení procesu (např. pokud se jedná o osobu vyššího věku nebo horšího zdravotního stavu a hrozí, že by delší časová prodleva mezi činem a úkonem rekognice, mohla zapříčinit ztrátu důkazu úmrtím svědka události).

V rámci přípravy rekognice se provádí důkladná analýza vyšetřovacích materiálů, tj. mimo jiné i výpovědi poznávající osoby. Tato část je nazývána perspektivní a jejím cílem je zjistit, nakolik je nutné provést rekognici, jaký je popis objektu a podmínek vnímání, jako je osvětlení, vzdálenost od objektu apod. Na straně znovupoznávající osoby se zjišťuje nakolik je pro svědka bezpečné (jak po fyzické či psychické stránce) vypovídat. U ztotožňované osoby se zjišťuje, zda nedošlo k podstatné změně identifikačních znaků, především se jedná o změnu délky nebo barvy vlasů či vousů. Jednou z posledních prověřovaných oblastí je možnost přivzetí dalších objektů. **Výsledkem perspektivní části je plán rekognice a jejího materiálně-technického zabezpečení.** Na tuto fázi navazuje tzv. **bezprostřední část, která se týká přípravy rekognice.** Znovupoznávající osoba je během ní seznámena s cíli rekognice, metodikou a technikou provedení a s procesními úkony. Dále jsou zajištěny stejné druhové znaky mezi prezentovanými objekty a v případě rekognice in natura i poučení účastníků o očekávaném chování během procesu.

V neposlední řadě jsou zajištěny pokud možno shodné podmínky s těmi, během nichž byl poznávaný objekt vnímán (Musil, 1990).

3.4 Fáze rekognice z hlediska možného ovlivnění očitého svědka

3.4.1 Příprava rekognice – instrukce k rekognici

Ovlivnění očitého svědka může nastat během celého procesu přípravy či realizace rekognice. Některá možná ovlivnění jsou omezována základními pravidly pro rekognici (např. osoba, která má být poznána, nesmí být očitému svědkovi před rekognicí ukázána). Jiná však nejsou tak známá, a proto je důležité se o nich zmínit. Patří sem především neverbální, ale i verbální projevy osoby, která je při rekognici přítomna (projevy nejen předtím, než svědek identifikuje osobu, ale také poté, co tak učiní). V této kapitole se zaměřím na možné ovlivnění svědka během podání instrukcí vyšetřovatelem. Výzkumy zaměřené na tuto problematiku měly za cíl zjistit, jak by se toto ovlivnění dalo minimalizovat. Některé zjišťovaly vliv instrukcí před identifikací pachatele (Stebly, 1997), jiné vliv zpětné vazby ze strany vyšetřujícího alias administrátora identifikačního procesu (Wells & Bradfield, 1998). **Rozdíl mezi reálnou a experimentální situací je však především ten, že během reálného vyšetřování není dopředu jisté, zda je pachatel v předloženém vzorku přítomný či nikoliv.**

Hlavním aplikovaným výstupem pro výzkumníky, zaměřující se na identifikaci očitými svědky, je navrhnout prostředky ke snížení počtu chyb, aniž by se snížila přesnost a minimalizovat efekty těchto chyb. Zdá se, že existuje obecná zkreslující orientace na úkol, tendence svědků mít za to, že úkol očitého svědka je vybrat někoho z prezentovaných objektů. Významným zkreslujícím prvkem je **mylná představa, že z důvodu, že policie připravuje rekognici, musí být pachatel ve vzorku přítomen.** Pokud svědci v trestním řízení pochopí pokyny rekognice přesně tak, že by měli vybrat nějakou osobu z prezentovaného vzorku, a pokud vezmeme v úvahu, že se rekognice bez pachatelů s určitou frekvencí vyskytují, zdá se být nevyhnutelné, že nevinné osoby budou do procesu zapleteny špatnou identifikací očitými svědky. Informace o tom, že mezi prezentovanými osobami pachatel být může, ale také nemusí (tj. sejmout ze svědka pocit, že musí za každou cenu někoho vybrat), by mohla zvýšit objektivitu postupů rekognice. Pokud se toho dosáhne a rekognice bude zkonstruována tak, aby se minimalizovala neochota očitých svědků využít této možnosti, bude snížena hrozba chybné identifikace očitými svědky (Malpass & Devine, 1981).

Stebly (1997) sledoval relevanci postupů instruování testovaných, užívaných během skutečných policejních rekognic. Předpokládá se, že policejní procedury, které se týkají rekognice, se velmi liší. Pravděpodobně zahrnují velkou škálu instrukcí. Dokonce i velmi jemné instruktážní ovlivnění opominutím možnosti zamítnout identifikaci, vytváří významný vliv na přesnost v rekognicích, kde pachatel není přítomný. V tomto případě byly za ovlivněné instrukce považovány ty, kdy byly svědkovi předány pokyny, že pachatel je v prezentovaném vzorku osob, nebo v případě, že byl odrazován od zamítnutí identifikace (tj. že mezi osobami pachatel není). Správných identifikací v případě ovlivněných instrukcí bylo 44 %, zatímco u neovlivněných 56 %. Opačný efekt měly ovlivněné instrukce na sebevědomí svědků v případě, kdy pachatel byl ve vzorku přítomný. Svědkové vykazovali signifikantně vyšší míru jistoty ve vlastní identifikační rozhodnutí. Stebly (1997) vzhledem k získaným výsledkům zmiňuje potřebu vzdělávat soudní znalce v oblasti odhalování možného ovlivnění očitého svědka zkreslenými instrukcemi k rekognici. Poměrně jednoduchá změna v instrukcích by mohla jednoduše poskytnout ochranné opatření, proti zpochybnění výpovědi. Tato ochrana poskytuje potenciál ke snížení špatných identifikací a zároveň umožňuje správné identifikace. Informace o tom, že ve vzorku pachatel být může i nemusí, hraje jen malou roli v rámci celkové problematiky správné identifikace pachatele. Přesto by však stálo za to vpravit tuto krátkou formulaci do instrukcí k rekognici.

3.4.2 Provedení rekognice

Vliv administrátora rekognice

Během rekognice je často dáván důraz na administrování vzorku objektů nezaujatým vyšetřovatelem. Tzv. double-blind administrace. Výzkum Douglasse, Smitha a Fraser-Thilla (2005) však poukázal na nebezpečí při využití stejného administrátora fotorekognice, který realizuje rekognici s více vyšetřovanými svědky. V tomto experimentu hrál významnou roli první svědek (v podstatě se jednalo o falešného svědka, který měl za úkol ovlivnit nic netušícího administrátora rekognice). Ten pokaždé určil za pachatele osobu č. 5, přestože ve vzorku skutečný pachatel nebyl. Jistota, se kterou ji určil, se ale měnila. Buď si byl hodně jistý (ihned jak viděl fotografii, řekl: „To je on! To je ten chlap.“), nebo naopak nejistý (upřeně se díval na fotografii a tichým tónem hlasu dodal: „Myslím, že to možná byl on.“). Identifikační rozhodnutí prvního svědka i míra jistoty v jeho rozhodnutí měla vliv nejen na administrátora fotorekognice, ale zprostředkovaně také na identifikační rozhodnutí dalších svědků. Přestože první svědek ostatní svědky

přímo ovlivňovat nemohl (neviděli jej během identifikace, ani s ním nemluvili), byla osoba č. 5 ze sady fotografií vybrána častěji než ostatní. **I když administrátor fotorekognice začíná proces bez znalosti identity pachatele, zkušenost z ukazování fotografií jednomu očitému svědku může ovlivnit jeho nebo její chování s druhým svědkem** (prodlužuje například dobu, po jakou prezentuje fotografii domnělého pachatele oproti ostatním). To překvapivě platilo zejména v případě, když si první svědek nevěřil při identifikaci. Je důležité zde upozornit na to, že z důvodu, že rekognice v jejich prvním experimentu byla se vzorkem bez pachatele, všechny identifikace byly nesprávné. Vliv administrátora fotorekognice tedy vedl k nesprávné identifikaci. Je znepokojující, že **i identifikace vykazující nízkou mírou důvěry ve vlastní rozhodnutí vedou k ovlivnění svědka administrátorem fotorekognice**. U sekvenčních rekognic (během nich jsou fotografie ukazovány postupně) je více možností, jak může administrátor prezentovat fotografie, jak dlouho setrvávají na fotografii poté, co ji svědek vyřadí a kolikrát se administrátor dívá na svědka, v závislosti na zkoumání fotografií. Protože je každá fotografie během sekvenční rekognice prezentována individuálně, administrátoři mohou vyjádřit své pocity nebo očekávání o individuálních fotografiích snadněji, než u simultánní rekognice, kde jsou všechny fotografie prezentovány najednou. Nejdůležitější implikace výsledků z těchto experimentů je, že **stejný administrátor by v rámci vyšetřování neměl administrovat fotorekognici více svědkům**. Postup by měl být opravdu „dvojitě zaslepený“ pro každého svědka. Prosazování počítačových programů pro identifikaci očitými svědky je jedna z cest, jak zajistit, že identifikační postupy budou dvojitě zaslepené pro všechny svědky. Proto je v rámci vyšetřování nejlepším řešením jednoduše neumožnit stejnému administrátorovi provádět fotorekognici s více než jedním svědkem.

Z tohoto i minulých výzkumů vyplývá následující doporučení: administrátor fotografií by neměl znát totožnost podezřelého a nahrávání průběhu rekognice by se mělo stát pravidlem. Videonahrávka by mohla umožnit nezávislý pohled na průběh rekognice (není například ovlivnitelná chybou pozorovatele a dá se opakovaně analyzovat), který by se mohl stát důkazem pro soudní znalce či porotu v případě pochybností o provedení rekognice. Díky nahrávce je možné získat elektronický záznam pokynů daných očitému svědkovi, zachycení skutečné podoby prezentovaných fotografií nebo osob, záznam možných podnětů (verbálních i neverbálních), které by mohly působit na svědka ze strany administrátora rekognice a samozřejmě také zachycení reakce svědka (Wells et al., 1998).

Vliv dalších osob

Ross et al. (1994) ve svém výzkumu sledovali, nakolik může být schopnost identifikace ovlivněna zahrnutím fotografie osoby, která byla viděna před trestným činem, do sady fotografií v rekognici. Jejich experimentální video obsahovalo třeminutovou nahrávku běžného dne učitele mateřské školy, skládající se z 10 různých situací. V každém z nich si učitel hrál s jedním nebo více dětmi. Členové experimentální skupiny měli jednu z těchto situací jinou. V zhruba půl minutové scéně byl muž, který čte dětem pohádku (u kontrolní skupiny se jednalo o ženu). V ostatních situacích hráli tři jiní učitelé, mezi nimiž byla jedna žena a dva muži. Na závěr nahrávky odešel jeden z učitelů do jídelny, kde mu byly odcizeny peníze z peněženky. Tato scéna trvala opět zhruba půl minuty. Poté měli respondenti určit, zda se mezi pěti fotografiemi nachází pachatel z videozáznamu. Pro tuto část byly vytvořeny dvě sady fotografií. Jedna obsahovala na druhém místě buď učitele, který četl dětem pohádku, nebo pachatele. Druhá pak obsahovala učitele i pachatele s tím, že se lišili v jejich umístění v rámci fotorekognice (buď 2. nebo 4. místo). Osoby z experimentální skupiny nesprávně označily za pachatele učitele z videozáznamu v 60,9 % oproti kontrolní skupině, která tak učinila jen v 21,9 % případů. Když se jednalo o fotorekognici, která obsahovala oba účastníky, respondenti z kontrolní skupiny správně identifikovali pachatele u 76 % případů, oproti experimentální skupině, v níž jich bylo jen 53 %. **Výsledky tohoto výzkumu dokazují vliv nevědomého přenosu, kdy svědci určí náhodného účastníka činu jako nejvíce podobného pachatele.** Hinz a Pezdek (2001) zjistili, že vystavení nevinného podezřelého v první rekognici (ať už byl nevinný podezřelý identifikován či nikoliv), zvyšuje pravděpodobnost nesprávné identifikace nevinného podezřelého a snižuje pravděpodobnost správné identifikace pravého pachatele v následující rekognici.

Svědci jsou citliví na působení sugestivního výsledku vyšetřovatelů, stejně jako na informace, které mohou být sdíleny jinými svědky. Mohou být vystaveni obrazům jiných osob nebo jejich obličejů v médiích nebo jako součást procesu vyšetřování (Malpass et al., 2009).

Luus a Wells (1994) zjišťovali efekt dalšího svědka. V nahrané situaci prezentovali krádež dvojici svědků, kteří následně identifikovali pachatele pomocí fotorekognice. Svědci poté obdrželi jeden z devíti typů informací, obsahujících údajné identifikační rozhodnutí jejich „svědeckého kolegy“. Když svědci zjistili, že jejich kolega identifikoval stejnou osobu, kterého určili sami, došlo k nárůstu jistoty v jejich rozhodnutí, kterou vyjádřili policistovi. Naopak ke snížení došlo u svědků, kteří zjistili, že jejich kolega identifikoval

jinou osobu, nebo uvedl, že zloděj není v sadě fotografií. Vliv počáteční informace kolegů nebyl snížen následnými změnami. V navazujícím experimentu pak ukázali pozorovatelům, kteří měli hodnotit důvěryhodnost svědectví, videonahrávky výpovědí svědků z předchozího výzkumu. Jejich hodnocení korespondovalo s hodnocením jistoty samotného svědka (tj. pokud si byl jistý, byl hodnocen jako důvěryhodný apod.). Toto zjištění je znepokojující především proto, že **i svědek, který provede chybné identifikační rozhodnutí, může být pozorovateli hodnocen jako důvěryhodný a sekundárně tak může dojít k ovlivnění případného verdiktu nad podezřelým.**

3.4.3 Hodnocení průběhu a výsledků rekognice

Zpětná vazba

Wells a Bradfield (1998) zjišťovali, jaké složky ovlivňuje zpětná vazba. Jejich práce ukázala, že neformální komentář od administrátora rekognice, který následuje po identifikaci očitým svědkem, může mít podstatný vliv na jejich pozdější tvrzení o rekonstrukci zkušenosti svědectví (týkající se například kvality výhledu na pachatele) a identifikace. Podání potvrzující zpětné vazby administrátorem ihned po provedené identifikaci (ve formě: „Dobrá, identifikovali jste podezřelého.“) nejen že „umocní“ vzpomínky očitých svědků a posílí jejich sebedůvěru, ale také je vede ke konstatování, že měli lepší výhled na viníka, že mohou vytvořit podrobnější popis tváře, že byli schopni domnělého pachatele jednoduše a rychle vybrat ze vzorku, že jeho obličej jim prostě „vystal“, že jejich paměťový obraz pachatele je obzvláště jasný a že jsou zběhlí v rozpoznávání obličejů cizích lidí. Navíc, dle Semmlera, Brewera a Wellse (2004), jsou **svědci, kteří se rozhodují rychleji méně náchylní na ovlivnění zpětnou vazbou.**

Při podávání svědectví v soudní síni jsou si svědci, kteří získali pozitivní zpětnou vazbu v rámci identifikace, více jisti svou výpovědí. Stejně tak pokud na základě právě probíhajícího stíhání identifikované osoby vyvodí závěr, že jeho identifikace byla s velkou pravděpodobností přesná (Malpass et al., 2009).

Quinlivan et al. (2012) zjistili, že je s odstupem času snížen vliv potvrzující zpětné vazby u těch svědků, kteří navýšili hodnocení míry důvěry ve vlastní rozhodnutí, po získání zpětné vazby. Zároveň však nevyloučili, že by jejich výsledky nemohly být ovlivněny možnostmi, že se probandi, kteří se ještě neúčastnili experimentu, dozvěděli o jeho průběhu od těch, kteří už jím prošli.

Odmítnutí identifikace

Sauerland, Sagana a Sporer (2012) provedli výzkum zaměřující se na svědky, kteří odmítli identifikaci pachatele v závislosti na čase potřebném k odpovědi a důvěře ve vlastní rozhodnutí. Doba nutná pro rozhodnutí a spolehlivost hodnocení je postdiktivní v přesnosti rozhodování, pokud se jedná pouze o jednu osobu (v rámci rekognice obsahující jen jednu osobu). Jsou různé důvody, proč svědek v případě rekognice odmítne identifikaci. Buď po zhlédnutí rekognice došel k závěru, že pachatel není ve vzorku přítomen, nebo by mohl být přítomen, ale z nějakého důvodu se cítí nejistý. Je zajímavé, že bylo mnohem více respondentů, kteří jako důvod neidentifikování pachatele uvedli nepřítomnost pachatele, než nejistotu. Tento výsledek je v souladu se zjištěním Sauerlanda a Sporera (2009). **Ti, kteří nevybrali pachatele kvůli tomu, že došli ke zjištění, že ve vzorku prezentovaných osob není, byli signifikantně přesnější, než ti, kteří si mysleli, že by ve vzorku pachatel být mohl, ale nebyli si jistí natolik, aby někoho vybrali.** V běžném vyšetřování se však často neměří doba potřebná k rozhodnutí, ani míra důvěry ve vlastní výběr. Pokud by tomu ale tak bylo, mohly by být **některé ukazatele (např. příliš dlouhá doba nutná k identifikaci) přínosné pro oslabení váhy identifikace pachatele v rámci rekognice.**

Hodnocení jistoty

Wells a Bradfield (1998) vytvořili sedmibodovou škálu, na které svědci hodnotili míru jistoty ve vlastní tvrzení, kvalitu „výhledu“ na pachatele a další. Očitý svědek například může být na šestém nebo sedmém stupni sedmibodové škály jistoty, dobrém výhledu a dalších, aby žalobce rozhodl, že výpověď očitého svědka je silným důkazem proti obviněnému. Celkem 50 % očitých svědků, kteří získali potvrzující zpětnou vazbu, potvrdili, že byli na šestém nebo sedmém stupni na sedmibodové škále jistoty. Stejnou míru jistoty ve své rozhodnutí uvedlo pouhých 15 % těch, kteří nezískali potvrzující zpětnou vazbu. Obdobně 47 % svědků s potvrzující zpětnou vazbou hodnotilo jasnost obrazu na stupni šest nebo sedm, oproti svědkům s negativní zpětnou vazbou (ve formě: „Identifikovali jste číslo_, podezřelý je ale na fotografii číslo_“), jejichž hodnocení bylo na nižším stupni. Ve skutečnosti tak potvrzením identifikace pachatele můžeme zvýšit vlastní věrohodnost svědků. Naopak vyvrácením (i správné) identifikace se svědek velmi pravděpodobně stane nevěrohodným, s výjimkou těch, kteří si svou výpovědí byli zvlášť jistí sami o sobě.

V reálných případech je rozumný předpoklad takový, že pravděpodobnost toho, že identifikace očitými svědky bude tvořit základ pro trestní stíhání je určena schopností prokázání určité míry důvěryhodnosti. **Manipulace zpětnou vazbou vytvářela silný efekt na retrospektivní výpověď svědků o jejich jistotě, kvalitě jejich výhledu, jasnosti jejich paměti, rychlosti, s kterou identifikovali osobu, a na několik dalších faktorů.** Pokud byli očití svědci tázáni na jistotu, s jakou určili pachatele, před podáním zpětné vazby, byla jejich věrohodnost méně ovlivněna. Na druhou stranu však byly objeveny velké dopady v některých dalších faktorech. Velikost účinku byla stejně tak velká pro ty, kteří popírají, že je zpětná vazba ovlivnila, jako pro ty, kteří přiznali její vliv. Toto zjištění je poměrně znepokojující. I když vzhledem k předchozím zjištěním z výzkumu Luuse a Wellse (1994) se dalo předpokládat, že zde bude silný vliv zpětné vazby na retrospektivní hodnocení jistoty. Wells a Bradfield (1998) však nepředpokládali, že bude mít tak velký a poměrně široký vliv na další svědecky relevantní rozhodnutí očitých svědků.

Důvěryhodnost, věrohodnost a přesnost očitých svědků

V procesu usvědčování pachatele hraje důvěryhodnost, věrohodnost i přesnost očitých svědků důležitou roli. Zvláště pokud je výpověď svědka hlavním důkazem. Dle Čírtkové (1998, p. 232) jde „**při věrohodnosti o rozpoznání úmyslného zkreslování výpovědi, při přesnosti jde spíše o rozpoznávání neúmyslných, neuvědomovaných zdrojů zkreslení výpovědi.**“ Ve většině případů jsou pouze věrohodné a přesné výpovědi podnětem k zahájení řízení proti podezřelému. Nedostatky či rozpory v popisu situace či pachatele mohou vést k zamítnutí výpovědi svědka při soudním procesu (případně ještě před zahájením) jako důkaz proti obžalovanému. Důvěryhodnost se pak týká především jistoty svědka během podávání výpovědi a identifikace pachatele. Nejistý svědek může působit nedůvěryhodně a může tak snižovat hodnocení váhy podané výpovědi.

Důkaz poskytnutý očitými svědky může mít různou míru důvěryhodnosti a tím i rozdílnou váhu pro vyřešení případu a usvědčení pachatele. Flowe, Mehta a Ebbesen (2011) uskutečnili výzkum, jenž ukázal, že fyzické důkazy a další důkazy týkající se podezřelých byly silněji spojeny s vyřešenými případy než důkazy získané identifikací očitými svědky. Podle autorů by **pouhé svědectví obětí nemělo stačit k tomu,**

aby byl někdo stíhán. Ve skutečnosti však jsou případy, kdy právě pouhé svědectví hraje klíčovou roli při zahájení stíhání a někdy i v případě rozhodování o vině. „Věrohodnost výpovědi se ve forenzní psychologii vztahuje především k problému rozpoznání lži v produkci vyslychané osoby“ (Čírtková, 1998, p. 232). Nejen pro vyšetřování, ale také pro soudní proces, může mít jistota svědka podpůrnou hodnotu pro hodnocení správnosti jeho výpovědi. „Běžně se rozlišuje věrohodnost obecná a věrohodnost speciální nebo specifická. Obecnou věrohodností si lze představit jako určitou komplexní psychologickou charakteristiku osobnosti. V případě speciální věrohodnosti se posuzuje, zda je konkrétní výpověď pravdivá a do jaké míry koresponduje se skutečností“ (Čírtková, 1998, p. 232-233).

V otázce přesnosti a váhy svědky prezentované důvěry ve vlastní svědeckou výpověď je nebezpečí v tom, že svědci, kteří někoho identifikovali, i když pachatel nebyl ve vzorku přítomný (což je nezbytně chybné) jsou si stejně tak jistí, jako přesní svědci. **Důvěra svědků ve vlastní úsudek tedy nerozlišuje mezi přesnou a nepřesnou identifikací.** Což má značný praktický význam (Malpass & Devine, 1981).

Wells, Lindsay a Ferguson (1979) zjistili, že **respondenti v roli porotců spoléhali na důvěru svědků ve své vlastní rozhodnutí, když se rozhodovali, zda jim věří, ale nebyli schopni rozlišovat mezi přesným a nepřesným svědectvím,** oběma věřili přibližně 80 % času.

Weber a Perfect (2011) tvrdí, že možná nejpodstatnějším problémem ve standardním přístupu těch, kteří mají uskutečnit odhad, je fakt, že všichni účastníci vytvářejí nějaké své identifikační rozhodnutí, včetně těch osob, kteří vlastnímu odhadu příliš nevěří. Nicméně proces rozhodování (identifikovat či zamítnout pachatele), především pak míra s jakou jsme v něm přesní, není přirozeně vyhodnotitelný jak pro svědka, tak pro soudní systém.

Výzkum Paivy et al. (2011) zkoumal důvěryhodnost svědků v závislosti na jejich udané míře jistoty správné identifikace pachatele. Každý ze 126 vysokoškolských studentů zhlédl jednu z pěti verzí natočené interakce mezi vyšetřujícím a svědkem, zobrazující identifikaci očitým svědkem a navazující rozhovor. Během rozhovoru udával svědek vysokou (100 %) nebo střední (80 %) míru jistoty nebo navýšil svou jistotu (z 80 % na 100 %). Toto navýšení objasnili buď tím, že nad situací po prvním výsledku přemýšleli a přesně si vzpomínají na některé detaily, které je utvrdily ve výběru. Nebo tím,

že poté co identifikovali pachatele, získali od policie dojem, že vybrali správnou osobu. Případně nepodali žádné vysvětlení k navýšení své jistoty výběru. Obdobně jako v práci Jonese, Williamse a Brewera (2008) se zjistilo, že velmi jistý očitý svědek byl hodnocen jako více konzistentní než očitý svědek, který navýšil míru důvěry ve své prohlášení.

Další experiment Douglasse et al. (2010) zjišťoval míru ovlivnění osob, hodnotících přesnost identifikace svědků. Respondenti, kterým bylo ukázáno video opět s pachatelem trestného činu, byli rozděleni do tří skupin. První dostala po identifikaci potvrzující zpětnou vazbu, druhá zamítavou zpětnou vazbu a třetí žádnou (tato skupina byla kontrolní). Poté byli svědci dotazováni na okolnosti činu, který viděli na záznamu. Tato část byla nahrána na videozáznam a později ukázána osobám, které měli za úkol hodnotit přesnost identifikace svědků. Ve druhém experimentu pak hodnotitelům ukázali i část obsahující zpětnou vazbu (potvrzující, zamítavou nebo žádnou) na identifikační rozhodnutí svědka. Podle očekávání, úsudky hodnotících byly ovlivněny zpětnou vazbou. Ti, kteří viděli svědky, jež po identifikaci obdrželi potvrzující zpětnou vazbu, je hodnotili jako celkově přesnější, mající lepší výhled na pachatele a jistější. Navíc hodnotitelé vypověděli, že byli více ochotni odsoudit obžalovaného poté, co viděli, že svědek dostává potvrzující zpětnou vazbu oproti těm, kteří viděli svědky se zamítavou zpětnou vazbou.

Dle Bradfielda a Wellse (2000) se od svědků, kteří uváděli vysokou míru jistoty, dobré zaměření pozornosti, nebo dobrý výhled také očekávalo, že podají dobrý popis pachatele. Wells a Quinlivan (2009) tvrdí, že kritéria navržená pro porotce (např. jistota, výhled a pozornost) jsou zavádějící, protože nabízejí porotcům možnost spoléhat se na nespolehlivé faktory, které mají sloužit jako prostředek posouzení pravdivosti svědka.

Wells, Lindsay a Ferguson (1979) začali svůj výzkum otázkou, zda svědkům, kteří špatně identifikují pachatele, budou porotci věřit stejně, jako svědkům, kteří jej identifikují přesně. V jejich výzkumu byli respondenti svědky nahrané krádeže kalkulačky. Ze 127 osob, které měli možnost identifikovat pachatele z řad šesti fotografií, vybrali 24 těch, kteří správně určili pachatele a 18, kteří provedli nesprávnou identifikaci. Těchto 42 osob bylo podrobena křížovému výslechu, který měl buď povahu stresujícího (uzavřené otázky, snaha vyvolat rozpory ve výpovědi, vytváření nátlaku na svědky apod.) nebo mírného (otevřená struktura otázek, nebyly uplatňovány zavádějící otázky apod.) výslechu. Jejich výsledky ukázaly, že rozhodnutí porotců nebylo v souladu s tím, zda svědci správně identifikovali pachatele. **V případě stresujícího výslechu byla výrazně vyšší pravděpodobnost, že porotci budou věřit přesnějším svědkům, zatímco u mírného**

tomu bylo naopak. Také zjistili, že porotci mohou rozlišovat mezi přesnými a nepřesnými svědky (na základě jejich výpovědi), ale zdá se, že se rozhodnutí porotců, zda důvěřovat svědkům či nikoliv, řídí výrazně nesprávnými rozhodovacími pravidly. Zdá se logické, že například svědci, kteří pozorují zločince při páchání trestného činu po dobu 15 vteřin, budou méně přesní a méně sebevědomí při identifikaci, než svědci, kteří jej pozorují 15 minut. Měřený vztah mezi sebevědomím a přesností může být slabý nebo neexistuje. Výsledky výzkumu ukazují, že mezi svědky, kteří se rozhodli někoho identifikovat, bylo 74 % přesných. Hodnota 79,8 % pak ukazuje míru víry porotců. Dá se říci, že hodnocení víry porotců je tedy kolem 80 % bez ohledu na aktuální míru přesnosti svědků. V tomto výzkumu byl pachatelem zloděj. Nicméně není vůbec jasné, co by se stalo s hodnocením víry porotců, pokud by šlo o jiný trestný čin, který by mohl mít nižší hodnocení přesnosti (např. trestné činy s použitím násilí).

Podle Martire a Kempa (2009) porotci nedávají příliš velkou váhu expertním posudkům, i když si na ně vzpomínají a uplatňují je při rozhodování o vině. **Je nepravděpodobné, že rozhodnutí porotců o tom, zda uvěří či neuvěří výpovědi svědků, je ovlivněno výhradně faktory v rámci procesu (jakým je například právě expertní posudek).** Místo toho posuzují velké množství dalších faktorů. Na straně svědka se jedná především o jeho osobnost, vzhled a výkon. Na straně samotného porotce pak jeho vlastní očekávání, předpoklady a výklad doporučení daného odborníka.

V případě, že neexistují jiné přesvědčivé důkazy k usvědčení pachatele než očitě svědectví, pokračuje policie ve vyšetřování, pouze tehdy, pokud je identifikace prováděna s vysokou mírou jistoty. Tyto identifikace jsou přesvědčivější v soudní síni a mají výraznější vliv na rozhodování porotců o vině podezřelého (Sauer et al., 2010).

Obecně se ukázalo, že lidé jsou přesvědčeni o správnosti svých rozhodnutí, ať už jsou ve skutečnosti jejich rozhodnutí správná, či nikoliv (Einhorn & Hogarth, 1978). Toto zjištění může být pro věrohodnost rekognice limitující.

4. Vnímání etnicity v kontextu svědeckých výpovědí

„Etnocentrismus – Tendence jedince poznávat, hodnotit a interpretovat všechny životní jevy prostřednictvím hodnot a norem kultury vlastního společenství“ (Soukup, 2011, p. 690) často ztěžuje navázání vztahu s jinými kulturami a projevuje se latentním postojem k některým národnostem. „Latentní společenský postoj se většinou projevuje jako výhrady proti způsobu života těch, jichž se týká: nejčastěji Romové, Vietnamci. Často takový názor sdílí více lidí, případně široká veřejnost. Není tedy vnímán jako okrajový a nezdravý jev, ale jako společensky sdílená většinová norma. Ve skutečnosti však jde o tzv. měkký rasismus, který buď zůstává v latentní podobě, anebo se aktivně projevuje rasovou diskriminací“ (Wolf, 2000, p. 131).

Zdá se, že někteří příslušníci jistých etnických menšin mají větší pravděpodobnost, že budou identifikováni v případě prováděné rekognice. Jackiw et al. (2008) do svého výzkumu zahrnul příslušníky bílé rasy a indiány. Obě skupiny byly přesnější v rozpoznání tváří vlastní rasy, ale vyskytl se rozdíl v počtu odmítnutých identifikací, situací, kdy identifikující osoba odmítá určit pachatele. Jak příslušníci bílé rasy, tak i indiánské, byli více ochotni vybrat osobu z řady fotografií při pokusu o identifikaci tváří indiánů. To dokazuje, že **potenciál pro mylnou identifikaci jedinců z řad indiánů je vysoká, bez ohledu na rasu očitého svědka.**

Jedinci, kteří jsou viditelně příslušníky etnické menšiny, jsou navíc častěji zastoupeni v právním systému v roli podezřelých a v případech protiprávního odsouzení. Identifikace očitými svědky jsou obvykle hlavním přispěvatelem jejich odsouzení (Anderson & Anderson, 1998).

4.1 Rozpoznávání obličeje jiné rasy

Lidem k rozlišování osob mezi europoidními a negroidními rasami pomáhají mentální obrazy tváří. Černoši i běloši mají různé sociální zkušenosti, a také vykazují rozdíly ve funkčnosti nervové soustavy (Eberhardt, 2005). Efekt opačné rasy je pravým příkladem sociálně-kognitivního jevu, který nám umožňuje zkoumat sociální kategorizování, vnímání osob a kognitivní procesy na vyšší úrovni, které jsou ovlivněné naší sociální zkušeností (Susa, Meissner & Heer, 2010).

Marcon, Susa a Meissner (2009) respondentům nejprve ukázali 30 fotografií, přičemž 15 z nich byly osoby stejné rasy a zbylých 15 rasy jiné. S časovým odstupem měli určit, zda se v sadě dvou, pěti nebo sedmi fotografií (náhodně namíchané fotografie původně prezentovaných a nových) nacházejí osoby, které prve viděli. **Větší chybovost byla zaznamenána u fotografií, na nichž byly znázorněny osoby jiné rasy.**

Účastníkům výzkumu Marcona et al. (2010) byla prezentována fotografie osoby (opět příslušník buď jejich, nebo cizí rasy) a krátce na to měli co nejrychleji tuto fotografii vybrat z určitého množství předložených fotografií. V tomto identifikačním úkolu, zaměřeném na percepci, byli účastníci přesnější (a odpovídali rychleji) v případě, kdy identifikovali osobu stejné rasy, než rasy jiné.

Ve výzkumu Evanse, Marcona a Meissnera (2009) sledovali, jak se liší schopnost zapamatování si kontextuální informace k dané osobě naší či jiné rasy. Respondenti hispánského původu si měli zapamatovat obličej osoby (buď hispánského, nebo afro-amerického původu) spolu s krátkými kontextuálními informacemi o dané osobě (např. Toto je Alex. Absolvent historie. Hraje basketball). Z jejich výsledků vyplývá, že kontextuální informace pomáhá opětovně identifikovat obličej pouze u osob rasy nám vlastní, zatímco na identifikaci jiné rasy nemá vliv. Pokud je efekt opačné rasy opravdu jev založený na kódování informací (přidělení kontextuálních informací k obrazu osoby), pak by několik manipulací během administrace rekognice (např. během instrukcí, sdělování informací o použité metodě, atd.) mohlo pravděpodobně zlepšit rozlišovací přesnost pro tváře jiné rasy.

V souvislosti s rozpoznáváním tváří jiné národnosti byl popsán tzv. **zrcadlový efekt**. Ten se projevuje tím, že **jednotlivci prokazují signifikantně větší počet správných identifikací a signifikantně méně chybných identifikací v případě tváří stejné rasy**. Celkově lze říci, že je 1,4 krát vyšší pravděpodobnost, že správně identifikujeme tváře naší rasy, zatímco je 1,56 krát vyšší pravděpodobnost, že nesprávně identifikujeme tváře jiné rasy (Marcon, Meissner & Malpass, 2008).

Tento efekt sledovali také například Meissner a Brigham (2001). Mimo něj byly v rámci studie zkoumány vlivy rasových postojů a mezirasového kontaktu na efekt vlastní etnicity. Ačkoliv nenalezli žádný vliv rasových postojů, byl nalezen malý, ale významný, efekt mezirasového kontaktu, který představoval přibližně 2 % ze vzorku 5000 osob. Ukázalo se, že rasové postoje zřejmě žádný přímý vliv na zkreslení nemají, ale vztah mezi

rasovými postoji a mezirasovým kontaktem ve výzkumu představoval 13 % variability výsledků. **Častější mezirasový kontakt má tak pozitivní vliv na schopnost rozlišovat tváře.** Autoři navíc uvádějí, že se za období 70. až 90. let snížil vliv rasových postojů na rozpoznání tváře, účinek mezirasového kontaktu se však v tomto období naopak zvýšil.

4.2 Efekt vlastní etnicity

Efekt vlastní etnicity spočívá ve schopnosti snáze rozpoznat osobu obdobného etnika, jako je naše vlastní, oproti osobě náležející k etniku jinému. Z výzkumů Wellse a Olsona (2001) vyplývá, že 30 % očitých svědků v případech, kdy pachatel byl jiné rasy, identifikovalo některou z osob v rekognici, ve které podezřelý nebyl skutečný pachatel a jen 15 % tak učinilo v případě vlastní rasy. Dá se tedy říci, že **v případě identifikace osoby jiné rasy je dvojnásobná možnost, že někoho falešně obviníme, než v případě identifikace osoby rasy nám vlastní.** Navíc výsledky výzkumu Smithe et al. (2001) naznačují, že se strategie, běžně používané k odhadu přesnosti očitých svědků v identifikaci vlastní rasy, neuplatňují v případě jiné rasy. Smith, Stinson a Prosser (2004) sledovali rozhodovací strategie využívané během rozpoznávání tváří osob jiné rasy. V jejich experimentu byli respondenti požádáni o zhlédnutí videozáznamu, na kterém si žena vybírala peníze z bankomatu, opodál stál muž, který ji po chvíli vytrhl peníze z ruky a utíkal pryč. Videozáznamy se lišily pouze v rase pachatele (europoidní, negroidní). Po zhlédnutí videa měli respondenti za úkol popsat pachatele. Přestože v jejich výzkumu měly rasy vliv na přesnost identifikace, nezdálo se, že by si účastníci byli vědomi tohoto účinku. Identifikace příslušníků jiné rasy měla vliv na jasnost, s jakou si pamatovali tvář pachatele jak před, tak po provedení identifikace. Dále u těch, kteří identifikovali určitou osobu ze sady fotografií, byla v případě osoby jiné rasy negativně ovlivněna důvěra ve vlastní rozhodnutí. Navíc bylo nalezeno několik rozdílů mezi odpověďmi na otevřené otázky (např. jak dospěli ke svému rozhodnutí, nebo které faktory jim pomáhaly rozhodnout se, že ve vzorku pachatel je či není) a uzavřené otázky (např. hodnocení důvěry ve schopnost identifikovat pachatele na sedmi-bodové škále). Například **účastníci, kteří odmítli identifikovat pachatele stejné rasy, častěji vyjadřovali obavy ze špatného výběru než ti, kteří odmítli identifikovat pachatele jiné rasy.** Tento rozdíl se nevyskytl u těch, kteří skutečně vybrali některou z osob v sadě fotografií, nezávisle na tom, zda se jednalo o skutečného pachatele či nikoliv.

Pezdek, O'Brien a Wasson (2012) zkoumali rozpoznávací schopnost pro tváře vlastní a cizí rasy. Experiment obsahoval 16 fotografií (8 zástupců europoidní a 8 negroidní rasy), které byly účastníkům prezentovány buď individuálně, nebo po trojicích. Sady fotografií navíc byly buď homogenní (zástupci pouze jedné rasy) nebo heterogenní (zástupci europoidní i negroidní rasy). Z jejich výsledků vyplývá, že **jedinci kvalitativně zakódují více informací o tvářích vlastní rasy, než cizí a snáze si pro obličej vlastní rasy vytvoří mentální reprezentace**, které pomáhají při rozpoznávání. Když byly fotografie s příslušníky cizí rasy prezentovány ve skupinách, bylo těžší zapamatovat si více informací o obličej, než když byla ukázána pouze jedna. Snížila se tak rozpoznávací schopnost. V případě, že fotografie byly prezentovány v homogenní skupině oproti heterogenní, opět se snížilo množství zapamatovaných informací a tím i pravděpodobnost rozpoznání obličeje.

4.3 Vnímání asijského etnika v ČR

Tato kapitola je úzce zaměřena pouze na vnímání asijského etnika (především Vietnamce) v České republice především z důvodu významné role pachatele vietnamské národnosti v empirické části.

V České republice bylo v roce 2010 evidováno 417 887 cizinců. Ke stejnému roku bylo ve vězení 4 853 osob cizí národnosti (ČSÚ, 2013b). Tento počet ale ve skutečnosti bude vyšší o těžko zjistitelný počet ilegálních přistěhovalců. **„Vietnamci se nemalou měrou podílejí na počtu obviněných a odsouzených cizinců v České republice“** (Nožina, 2003, p. 217).

Obecně „máme sklon pokládat vlastní skupinu za lepší než ostatní, existence jiných skupin nás může naplňovat nedůvěrou a strachem. Zvláště velkou roli, jak se zdá, hraje narušení prostoru nebo kulturních hranic“ (Tesař, 2007, p. 65). Rozdíly v tom, jak se příslušníci určitých etnik v různých situacích chovají, mohou zapříčinit různá nedorozumění. „Charakteristickým znakem vietnamské komunity v ČR je silná uzavřenost do sebe a důraz na rodinné vazby a vlastní společenské vztahy“ (Sulitka, 1998, p. 67). Pro našince jsou tak Vietnamci často nečitelnými. Je také těžké dostat se k nim blíže a nedostatek informací o jejich životě nabízí prostor k vytváření různých domněnek a předsudků. „Češi se často obávali, že k nám přijíždějí vietnamští občané, kteří nejsou zdravotně prověřováni a mohou být zdrojem různých chorob, že to mohou být narušení jedinci“ (Kocourek, 2001, p. 104-105).

„Vietnamci se velmi často usmívají nebo nahlas smějí, a to i v situacích, kdy Evropanovi není jasné, proč se dotyčný směje, a leckdy to považuje za nepřiměřenou reakci. V okamžiku, kdy Vietnamec neví, „kudy kam“, přesně nerozumí, co se po něm chce, nebo je v dané situaci velmi nejistý, začne se usmívat, případně nahlas smát“ (Müllerová, 1998, p. 87). Tento projev emocí můžeme snadno špatně interpretovat.

Šišková (1998, p. 153) ve svém článku zpracovala vyjádření žáků středních škol v ČR (vycházela celkem z 375 prací) k cizím národnostem. „Přes 11 % studentů se vyjadřovalo k Vietnamcům, resp. Číňanům. Větší polovina se vyjadřovala negativně, menší polovina (48 %) pozitivně nebo přiznávala obavy ze soužití s Vietnamci, kteří přicházejí nelegálně. Studenti nic nevědí o smlouvách mezi naší a vietnamskou komunistickou vládou v 70. letech, které daly podnět k příchodu asi 30 000 Vietnamců za studiem, získáním kvalifikací a obchodem. Z pozitivních postojů k Vietnamcům zdůrazňují studenti jejich pracovitost, schopnost se dorozumět, i když neznají dobře jazyk, příjemnou péči o zákazníka a širokou nabídku laciného zboží (šatů, bot, elektroniky). Dále si všímají faktu, že zde asi nemají lehký život, že žijí v uzavřených komunitách, třeba na sídlišti „Košík“, že mají odlišný způsob života, a přesto se nebáli sem přijít, aby se užívali a zajistili život rodiny ve Vietnamu. Negativní postoje jsou podpořeny vyjádřeními, že se jedná o laciné a nekvalitní zboží, že Vietnamci přicházejí nelegálně, že až otravují českého zákazníka, když u nich nechce nakoupit, a okupují všechna volná prostranství ve městech. Prodejem laciného zboží vlastně ohrožují naše obchodníky, zejména „prestižní firmy“, a nelegálním prodejem okrádají stát o peníze. Vadí jim stánky, „šikmooci“, jak jsou všude rozlezlí, a představa, že se přemnoží a bude jich více než Čechů, mladé středoškoláky ohrožuje. Jedna studentka dodává, že sice nemá zkušenosti, ale že jsou neslušní, že to slyšela.“

Zatímco nám fyzický vzhled Asiátů poskytuje jen velmi málo rozpoznávacích znaků (z velké části se jedná o osoby malého vzrůstu s tmavými vlasy), mohlo by se zdát, že jim Evropané mohou díky své variabilitě připadat více rozpoznatelní. Opak je ale pravdou. **„Ačkoli mají Evropané většinou různou výšku a barvu vlasů, jsou pro Vietnamce (resp. Asiaty) na první pohled stejně nerozeznatelní jako oni pro nás“** (Kocourek, 2001, p. 102).

Zajímavý je také pohled na organizovaný zločin v rámci asijského etnika. Dle Nožiny (2003, p. 199-201) „nejníže v asijské kriminální hierarchii stojí kriminální delikventi – „pěšáci“, „vojáci“. Obyčejně se věnují nezávislým kriminálním činnostem, jako jsou loupeže, vydírání, „nájezdy“ na obchody a byty asijských přistěhovalců. Na českém území v současné době operuje asi 10-15 vietnamských gangů.“ Tyto gangy se zaměřují především na vydírání, únosy, násilné vymáhání pohledávek, nájemné vraždy, lichvu a obchod s lidmi.

II. EMPIRICKÁ ČÁST

5. Úvod

Migrace obyvatelstva je jedním z důvodů vzniku různých výzkumů zaměřených na problematiku rozdílné etnické příslušnosti, souvisejících psychologických fenoménů a reakcí vznikajících na straně majoritní společnosti. Mimo řadu dalších se tyto (především zahraniční) výzkumy zaměřily na schopnost rozpoznávat osoby jiné rasy, než je rasa nám vlastní. Limity této schopnosti zasahují také do kriminalistické metody rekognice, jejíž hlavní podstatou je schopnost rozpoznat pachatele. V České republice je tato oblast zatím nedostatečně prozkoumána. Z toho důvodu vznikl nápad zaměřit tento výzkum na vztah etnické příslušnosti osoby a schopnosti rozpoznávat pachatele v procesu rekognice. Výzkum realizovaný v rámci této práce se snaží poukázat na problém vyššího počtu chybných identifikací u příslušníků jiné etnicity.

Předchozí zahraniční výzkumy se zaměřovaly především na srovnání europoidní a negroidní rasy (Smith, Stinson & Prosser, 2004; Pezdek, O'Brien & Wasson, 2012; Evans, Marcon & Meissner 2009), nebo europoidní a mongoloidní rasy (Jackiw et al., 2008). Vzhledem k tomu, že tyto výzkumy vycházejí z **mezirasového srovnání**, byla jako zástupce porovnávané skupiny vybrána osoba vietnamské národnosti (mongoloidní rasy), nikoli romského původu (europoidní rasy). Zvolením romského pachatele by sice bylo možné sehnat respondenty obou porovnávaných skupin, avšak nebyla by splněna podmínka odlišné rasy. Přestože Vietnamci patří mezi minoritní skupinu, setkání s nimi je v běžném životě poměrně obvyklé. Oproti jiným zástupcům minoritních skupin jsou více zastoupeni v národnostním složení České republiky a častější mezirasový kontakt má pozitivní vliv na schopnost rozlišovat tváře (Meissner & Brigham, 2001).

6. Cíle výzkumu

Základním cílem tohoto výzkumu je ověřit schopnost správné identifikace osoby, pachatele jiné etnické příslušnosti (vietnamské), v porovnání s přesností spojenou s vlastní, majoritní skupinou. Dalším cílem je sledování a popis významných charakteristik, souvisejících s touto přesností identifikace.

7. Výzkumné hypotézy

Na základě výzkumů realizovaných v dané oblasti (viz předchozí kapitoly textu) jsou stanoveny následující hypotézy:

- **H1:** Úspěšnost (přesnost) rozpoznání pachatele vlastní národnosti bude vyšší, než u pachatele (cizí) vietnamské národnosti.
- **H2:** Nesprávně identifikovaných osob bude v rekognici s českým pachatelem (vlastní národnosti) méně, než v rekognici s vietnamským (cizí národnosti).
- **H3:** Zkušenost z první rekognice bude mít pozitivní vliv na schopnost rozeznání pachatele v druhé rekognici.

8. Postup a metodika výzkumu

Vliv etnické příslušnosti na schopnost správně identifikovat pachatele během rekognice je obvykle možné zkoumat buď experimentální situací, během níž jsou respondenti přímými účastníky inscenované události, nebo natočeným videem. Obě varianty mají svá pro i proti. V experimentální situaci je očitý svědek vystaven většímu vlivu emocí, ale stejné podmínky můžeme zabezpečit jen omezenému počtu osob. Navíc je tato metoda organizačně i časově náročnější. Natočením videa můžeme neměnnou podnětovou situaci prezentovat libovolnému počtu osob, ale emocionálně má na respondenty menší vliv. Z důvodu minimalizace proměnlivosti podmínek průběhu výzkumu byly natočeny dva videozáznamy inscenovaného přepadení pokladny (v jednom byl pachatelem muž české národnosti, v druhém muž vietnamské národnosti). Tato metoda byla zvolena i z toho důvodu, že je organizačně i časově méně náročná a bylo tak možné získat více respondentů. Původně byly použity dvě kamery – statická (umístěná vedle přepadené pokladní, z níž bylo dobře vidět na pachatele) a dynamická kamera (umístěná na hlavě přepadené pokladní, která lépe simuluje podmínky vnímání přepadené osoby). Natočený materiál z dynamické kamery však nakonec nebyl použit z důvodu příliš krátké doby expozice pachatele. Popis vlastního scénáře přepadení je obsažen v následující podkapitole. Oba vybrané videozáznamy (jak s pachatelem české, tak vietnamské národnosti) byly prezentovány všem respondentům (viz Příloha 3 – Videozáznam – pachatel české národnosti; Příloha 4 – Videozáznam – pachatel vietnamské národnosti).

Pro zaznamenání odpovědí byl vytvořen formulář (viz Příloha 5 – Formulář pro respondenty), který v první části zjišťoval demografické údaje (věk, pohlaví, vzdělání, apod.), otázky týkající se přehlednosti natočeného videozáznamu a pachatele samotného a v druhé části otázky k rekognici (blíže popsáno v kapitole 8.4 Formulář). Druhá část následovala po předložení archu se sadou osmi fotografií osob. Na jedné z fotografií byl pachatel, ostatní osoby byly vybrány na základě porovnání podobnosti s pachatelem.

Respondenti byli rozděleni do dvou skupin podle toho, který videozáznam zhlédli jako první, aby byl eliminován vliv pořadí na výsledky, pokud by všichni zhlédli videozáznam ve stejném pořadí (V1Č2 – první videozáznam byl s pachatelem vietnamské národnosti a Č1V2 – první videozáznam byl s pachatelem české národnosti) a postupně se účastnili čtyř fází výzkumu s následujícím postupem:

1. Fáze: Skupina V1Č2 byla seznámena s průběhem výzkumu, podepsala souhlas s účastí na experimentu (viz Příloha 2 – Souhlas s účastí na experimentu) a byl jí prezentován jako první videozáznam s pachatelem vietnamské národnosti (viz Příloha 4 – Videozáznam – pachatel vietnamské národnosti).
2. Fáze: S týdenním odstupem pak následovala část fotorekognice, která se skládala z vyplnění formuláře (viz Příloha 5 – Formulář pro respondenty) a identifikace pachatele z 8 předložených fotografií (viz Příloha 7 – Fotorekognice – pachatel vietnamské národnosti).
3. Fáze: S měsíčním odstupem pak skupina V1Č2 viděla druhý videozáznam, tentokrát s pachatelem české národnosti (viz Příloha 3 – Videozáznam – pachatel české národnosti).
4. Fáze: Opět s týdenním odstupem následovala část fotorekognice (viz Příloha 6 – Fotorekognice – pachatel české národnosti).

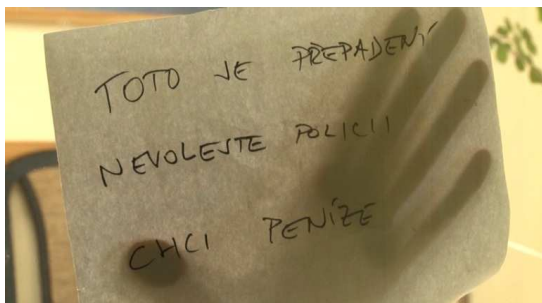
Skupina Č1V2 měla identický postup s tím rozdílem, že první byl prezentován videozáznam s českým pachatelem a druhý s vietnamským. Obě skupiny byly přibližně stejných charakteristik z hlediska počtu, genderového rozdělení, věku, profese (viz kapitola 9. Charakteristika výzkumného vzorku). Smyslem rozdělení respondentů do dvou skupin bylo zjistit, zda pořadí prezentování videozáznamů bude mít vliv na úspěšnost při identifikaci pachatele. Případné odchylky by mohly značit například vliv učení. To by se mohlo projevit tím, že respondenti, kteří mají zkušenost se stejnou situací, vědí, o co se bude jednat z předchozí fáze (dojde k rozpoznávání pachatele na fotografii, kde je pouze profilová

fotografie), by se teoreticky mohli zaměřit na konkrétní identifikační znaky (především obličeje), které jim pomůžou při identifikaci.

Týdenní odstup mezi videozáznamem a identifikací pachatele byl zvolen z důvodu obdobného časového odstupu v (ideální) reálné situaci. Navíc respondenti nebyli vystaveni skutečné situaci s vyšším emočním podtextem, věděli, že se jedná o experimentální situaci, tudíž se dá předpokládat, že paměťová stopa nebude natolik kvalitní, jako ve skutečné situaci a delší časová prodleva by již byla nadbytečná. Měsíční odstup mezi první fotorekognicí a druhým videozáznamem byl zvolen z důvodu snížení vlivu paměťové stopy expozice prvního pachatele na druhého.

8.1 Scénář videozáznamu

Scénář byl v obou případech stejný. Pachatel s černou sportovní taškou v ruce a černou kšiltovkou na hlavě přijde k přepážce, posadí se, vyndá z tašky lísteček s požadavky („Toto je přepadení, nevolejte policii, chci peníze“ – viz Obrázek 1), levou rukou jej přitiskne na sklo a pravou rukou vyndá zbraň (viz Obrázek 2), kterou namíří na osobu za přepážkou. Počká na vydání peněz, sebere lísteček i zbraň a odchází. Na jednom videozáznamu byl pachatelem muž vietnamské národnosti, na druhém pak muž národnosti české (viz Obrázek 3). Oba pachatelé měli identickou sportovní tašku, zbraň i pokrývku hlavy. Celková délka videozáznamu byla 20 sekund. Videozáznam byl vytvořen pro potřeby provedení experimentu v rámci této diplomové práce. Byl realizován v autentickém prostředí pokladny. Oba účastníci (fiktivní pachatelé) byli poučeni o průběhu a důvodu natáčení a souhlasili s jeho realizací. Jejich účast byla právně i psychologicky ošetřena.

Obrázek 1 – Papír s požadavky

Obrázek 2 – Použitá maketa zbraně

Obrázek 3 – Fiktivní „pachatel“ na experimentálním videozáznamu – vietnamské národnosti (vlevo) a pachatel české národnosti (vpravo); zabarvení obličeje je pro účely práce z důvodu ochrany osobních údajů

8.2 Popis fiktivního „pachatele“ české národnosti

Základní údaje:	muž, 29 let, české národnosti
Popis obličeje a postavy:	oválný obličej, kulatý nos, krátce střižené vlasy, výrazné oči, zavalitější postava, vyššího vzrůstu
Popis oblečení:	zelené (khaki) tričko s nápisy na hrudi, modré džíny, černá kšiltovka se znakem
Zvláštní znaky a další:	piha na pravém předloktí, na krku tmavé korále, černá ledvinka kolem pasu

8.3 Popis fiktivního „pachatele“ vietnamské národnosti

Základní údaje:	muž, 26 let, vietnamské národnosti
Popis obličeje a postavy:	černé vlasy, tmavá pleť, plné rty, širší nos, sportovní postavy, středního vzrůstu
Popis oblečení:	bílé tričko s modrými pruhy a modrým znakem na levé straně, modré džíny, černá kšiltovka se znakem
Zvláštní znaky a další:	bez vousů a viditelných zvláštních identifikačních znaků, na krku stříbrný řetízek

8.4 Formulář

Formulář byl v úvodu označen „Formulář A/B“. Administrativně tak bylo možné rozlišit zaznamenání odpovědí týkající se identifikace Čecha (označená varianta „A“) a Vietnamce (označená varianta „B“). Záznamový arch se skládal ze dvou stran, které obsahovaly následující otevřené i uzavřené otázky:

1. strana:

Osobní informace: Pohlaví, zaměstnání, věk, vzdělání a datum vyplnění formuláře

Úvodní otázka: Byla Vám osoba na videozáznamu povědomá?

Setkal/a jste se již někdy s touto osobou?

Byl/a jste již někdy účastníkem rekognice?

(Pozn. pouze odpovědi Ano – Ne)

Uveďte, nakolik pro vás byla situace přehledná:

(Pozn. hodnoceno na sedmibodové škále)

Uveďte některé informace/details, které se vám vybaví:

(Pozn. např. vzhled pachatele, věk apod.)

První strana byla administrována před ukázkou sady fotografií. Otázka na povědomost osoby z videozáznamu zjišťovala, zda byl pachatel podobný někomu, koho respondent zná (což může napomoci ke správné identifikaci pachatele). Kladná odpověď na otázku ohledně setkání s danou osobou sledovala, zda respondent osobně pachatele z videozáznamu. Předchozí účast na rekognici zjišťovala, zda je respondent osobně seznámen s průběhem rekognice z vlastní zkušenosti. Otázka týkající se přehlednosti situace měla za cíl zjistit, zda se liší kvalita jednoho natočeného videozáznamu od druhého (jednalo se o subjektivní hodnocení respondentů toho, nakolik podle nich bylo dobře vidět na pachatele, jestli věděli, o jakou situaci se jednalo apod.). Otevřená otázka na details, které si respondent vybaví, sledovala typ a množství informací (např. zda mají tendenci více popisovat pachatele pomocí vzhledu, věku, oblečení apod.), které osoby uvádějí.

2. strana:

Otázky k fotorekognici:

Pachatel z videozáznamu: a) je osobou na fotografii č. ____

b) není v této sadě fotografií

Na sedmibodové škále uveďte, nakolik jste si jistí vaší odpovědí:

(Pozn. hodnoceno na sedmibodové škále)

Znáte jednu, nebo více osob, z předložených fotografií?

- a) Ne, nikdy jsem je neviděl/a.
- b) Nevím jistě. Některé obličeje mi jsou povědomé.
- c) Ano, některé z těchto osob znám.

V případě, že jste v předchozí otázce vybrali odpověď „b“, nebo „c“, uveďte čísla osob, které vám jsou povědomé/známé. _____

Druhá strana byla respondentům předložena po ukázání fotografií. Po provedení identifikačního rozhodnutí (určení případného pachatele, nebo zamítnutí identifikace předložených osob) hodnotili účastníci výzkumu na sedmibodové škále míru jistoty správnosti své odpovědi. Poslední část formuláře zjišťovala, zda se v sadě fotografií nachází osoba, která je účastníkům reknognice známá nebo povědomá. Pokud by se taková osoba v sadě fotografií nacházela (a nejednalo by se o pachatele) a zároveň by byla chybně identifikovanou osobou, dalo by se předpokládat, že paměťová stopa známé osoby ovlivnila vzpomínku na pachatele z videozáznamu.

8.5 Fotorekognice

Fotorekognice obsahovala sadu osmi černobílých fotografií ve dvou řadách. Fotografie velikosti 8 x 9.5 cm byly respondentům předloženy na archu formátu A3 a v levém dolním rohu byly očíslovány, z důvodu možnosti přesnějšího zaznamenání identifikace pachatele. Vzhledem k tomu, že všechny fotografie byly předloženy najednou, jednalo se o simultánní fotorekognici. Černobílá varianta byla zvolena z důvodu snížení možných nežádoucích proměnných (např. větší rozdíl mezi kvalitou ostrosti jedné fotografie od ostatních). Výběr sady fotografií byl konzultován s policejním technikem a měl by odpovídat skutečnému provedení v reálné situaci. Podoba předložené sady fotografií byla pro všechny účastníky výzkumu stejná – pachatel české národnosti byl umístěn na třetí fotografii, pachatel vietnamské národnosti na šesté (viz Příloha 6 – Fotorekognice – pachatel české národnosti a Příloha 7 – Fotorekognice – pachatel vietnamské národnosti). S proměnnou pořadí fotografií ani s absencí skutečného pachatele se v tomto experimentu nemanipulovalo.

9. Charakteristika výzkumného vzorku

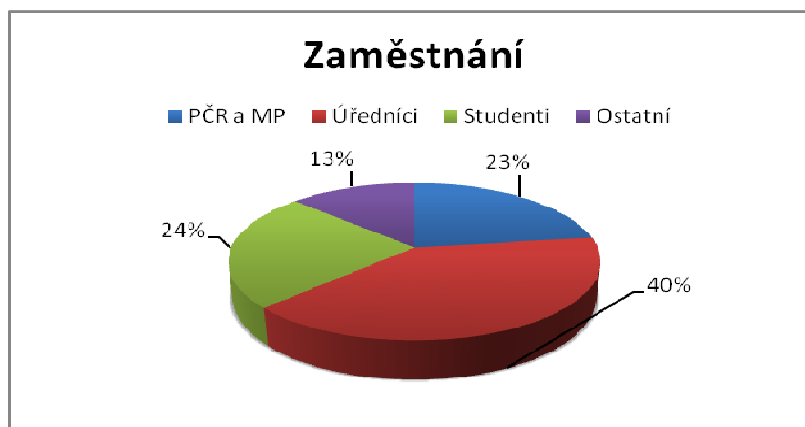
Výzkumný vzorek tvořilo 153 respondentů české národnosti, z toho 90 žen (tj. 59 % vzorku) a 63 mužů (41 % vzorku). Věkové rozpětí se pohybovalo od 20 do 62 let (podrobněji k charakteristikám věku viz Tabulka 1). Obě skupiny (V1Č2 i Č1V2) byly nejen věkově, ale i genderově a profesně vyvážené (viz Tabulka 2). Výzkumu se zúčastnily osoby, které se často ve svém zaměstnání setkávají s lidmi, mezi které patřili úředníci (n=61) a policisté (n=35). Dále studenti Masarykova ústavu vyšších studií (n=37) a další profese (n=20). Mezi další profese řadím např. IT techniky, ekonomy, učitele apod. Procentuální zastoupení zaměstnání viz Graf 1.

Skupina	V1Č2	Č1V2	Výzkumný vzorek celkem
Minimální věk	20	20	20
Maximální věk	62	62	62
Průměr	33,17	35,13	34,20
Medián	29,50	35,00	33,00
Modus	21,00	21,00	21,00
Směrodatná odchylka	11,64	11,22	11,51

Tabulka 1 – Charakteristiky věku – porovnání skupin a celková hodnota za výzkumný vzorek

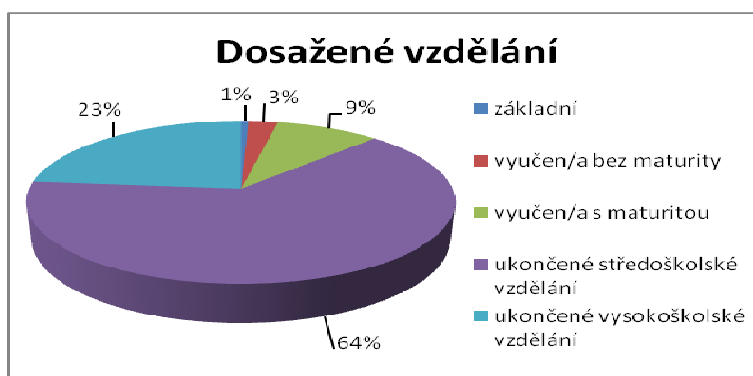
Skupina	V1Č2	Č1V2	Celkem
Genderové rozdělení			
Počet mužů	46	45	91
Počet žen	31	31	62
Celkem osob	77	76	153
Profesní rozdělení			
Policie	18	17	35
Úředníci	29	32	61
Studenti	18	19	37
Ostatní	12	8	20

Tabulka 2 – Genderové a profesní rozdělení v rámci skupin a celková hodnota za výzkumný vzorek

Graf 1 – Zaměstnání – procentuální zastoupení

Úroveň dosaženého vzdělání měla pět dimenzí: základní, vyučen/a bez maturity, vyučen/a s maturitou, ukončené středoškolské a ukončené vysokoškolské vzdělání. Nejvíce respondentů mělo ukončené středoškolské (n=98) nebo vysokoškolské vzdělání (n=36). Základní vzdělání bylo zastoupeno pouze jednou osobou, čtyři osoby byly vyučeny bez maturity a čtrnáct s maturitou. Procentuální rozložení vzdělání viz Graf 2.

Graf 2 – Dosažené vzdělání respondentů – procentuální rozdělení

Nutno podotknout, že i když je počet dostatečný pro účely výzkumu, rozhodně není reprezentativní.

10. Sběr dat

Před samotným sběrem dat se 20 osob (z řad policistů, studentů Univerzity Karlovy a úředníků) účastnilo předvýzkumu. Jeho cílem bylo ověřit srozumitelnost instrukcí, formuláře a vybrat nejlépe natočené videozáznamy obou pachatelů. V této fázi byly také vyřazeny záběry natočené dynamickou kamerou pro menší přehlednost situace a krátký čas expozice pachatele. Na základě konzultací s vybranými účastníky byly upraveny fotografie ve fotorekognici (především kvalita a pozadí fotografií) a některé formulace otázek.

Samotný sběr dat pak probíhal podle časových možností respondentů s ohledem na dodržení časových odstupů mezi videozáznamem a fotorekognicí. Každý účastník individuálně prošel všechny fáze experimentu. Videozáznam byl vždy prezentován na notebooku o úhlopříčce 15.6", v tmavší místnosti k zajištění přibližně stejných viditelných podmínek. V případě části s fotorekognicí byla nejprve předložena první část formuláře (demografické údaje a otázky před ukázkou fotografií), poté sada osmi fotografií na archu velikosti A3 (současně byla sdělena informace, že pachatel může i nemusí být v sadě fotografií a to jak v rámci ústně sdělených, tak tištěných instrukcí) a následně druhá, poslední část formuláře. Při prohlížení fotografií bylo respondentům poskytnuto tolik času, kolik sami potřebovali. Všechny záznamové archy byly kompletně vyplněny, takže nemuselo dojít k vyřazení žádného respondenta z výzkumného vzorku.

11. Zpracování získaných dat

Pro kvantitativní zhodnocení dat byly použity následující statistické metody:

Pro ověření stanovených hypotéz byl použit McNemarův test ve čtyřpolní tabulce. Tímto testem bylo také měřeno, zda se liší frekvence odpovědí „osoba na videozáznamu není v této sadě fotografií“ u pachatele české nebo vietnamské národnosti.

Chí-kvadrát test nezávislosti byl použit na zjištění, zda pořadí prezentace videozáznamů hrála roli v úspěšnosti poznání pachatele. Dále zda je souvislost mezi schopností správně identifikovat Vietnamce a schopností správně identifikovat Čecha obecně, nebo v závislosti na zaměstnání. Vliv věku na rozpoznávání byl měřen diskriminační analýzou, srovnáním průměrů a metodou CHAID. Dále byl sledován vliv přehlednosti situace na identifikaci domnělého pachatele vietnamské národnosti také za použití diskriminační analýzy a srovnání průměrů.

Srovnání hodnocení přehledností situace bylo měřeno za pomoci Wilcoxonova znaménkového testu.

Informace a detaily, které si respondenti zapamatovali o pachateli a vypsali do formuláře, byly rozděleny do několika kategorií (viz Tabulka 3). Vzhledem k tomu, že se lišila délka a množství informací poskytnutých jednotlivými respondenty, byly tyto informace hodnoceny dvěma způsoby. Jednak pouhý výskyt dané kategorie informací u respondentů, kdy výskyt dané kategorie informace, nehledě na její četnost v popisu, byl hodnocen jedním bodem (nebyla tak zohledňována květnatost výpovědi, ale pouhá přítomnost dané informace v popisu). A četnost odpovědí pro daný typ informací jako taková, se počítala následujícím způsobem: Každá odpověď, která spadala do některé z těchto kategorií, byla ohodnocena jedním bodem. Pokud se objevilo více odpovědí spadajících do jedné kategorie, body se sčítaly.

Typ informace (kategorie)	Popis
Věk	Odhadnutý věk
Barva pleti, rasa	Určení rasy / barvy pleti
Vlasy	Barva vlasů, střih
Obličej	Popis obličeje
Fyzický vzhled	Popis postavy
Šaty	Typ oblečení
Specifika oblečení	Barva, značka oblečení, obrázek na oblečení apod.
Identifikační znaky	Znaménka, pihy
Doplňky	Taška, ledvinka, korále, řetízek
Zbraň	Přítomnost zbraně, konkretizace
Papír s požadavky	Popis požadavků pachatele
Další	Nesouvisející s ostatním, např. popis chování

Tabulka 3 – Typ informací (kategorie) a jejich konkretizace

12. Výsledky

V úvodu této kapitoly je nutné podotknout, že konkrétní statistické výstupy z analýzy dat, jsou uvedeny v Příloze 8 – Statistické výstupy. Výsledky výzkumu, které jsou zde popsány, jsou doplněny pouze o grafy a tabulky, které dokreslují popsaná zjištění.

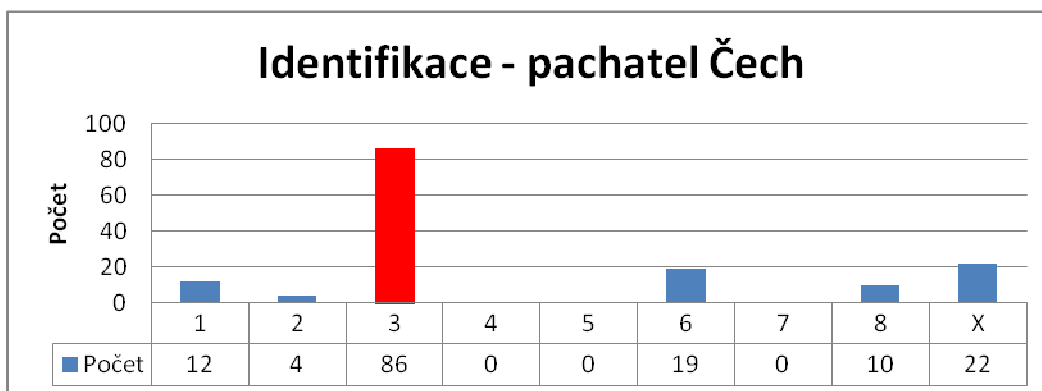
12.1 Výsledky stanovených hypotéz

V rámci výzkumu bylo sledováno několik proměnných. Nezávislá proměnná **pořadí zhlédnutí videozáznamu**, která mohla mít vliv na lepší schopnost identifikace pachatele z druhého videozáznamu (díky získané zkušenosti respondentů s postupem a podobou experimentu v případě prvního pachatele). Porovnáním výsledků obou skupin však vyplynulo, že **schopnost rozpoznat pachatele a úspěšnost při identifikaci není závislá na pořadí rozpoznávání ani u Čechů, ani u Vietnamců**. Díky tomuto zjištění je možné na výsledky obou skupin nahlížet jako na výsledky jedné skupiny, s rozlišením identifikace pachatele české a vietnamské národnosti.

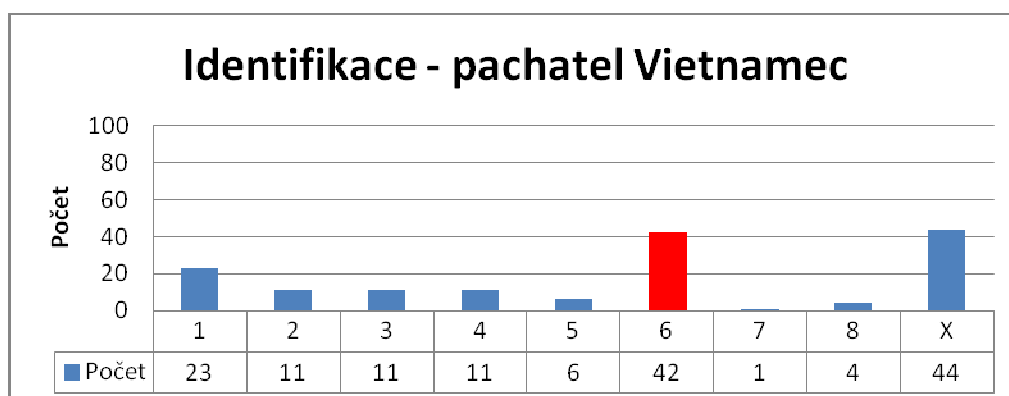
- **Nepotvrdila se tak H3** (Zkušenost z první rekognice bude mít pozitivní vliv na schopnost rozeznání pachatele v druhé rekognici).

U nezávislé proměnné **etnicity pachatele** byly ověřovány dvě hypotézy. H1: Úspěšnost (přesnost) rozpoznání pachatele vlastní národnosti bude vyšší, než u pachatele (cizí) vietnamské národnosti. V Grafu 3 a 4 jsou znázorněny hodnoty pro pachatele české a vietnamské národnosti. Čísla od 1 do 8 znázorňují jednotlivé osoby ze sady fotografií podle jejich označení a písmeno „X“ vybranou odpověď „pachatel z videozáznamu není v sadě fotografií“. Z výsledků vyplývá, že **Čecha poznalo významně více lidí než Vietnamce. Schopnost správně identifikovat pachatele české národnosti je vyšší, než identifikovat pachatele vietnamské národnosti**. Správná identifikace byla v tomto výpočtu rozdělena vždy na dvě části: správně identifikovali – neidentifikovali (bez ohledu na to, zda identifikovali jiného, nebo určili, že v sadě fotografií není).

- **Potvrdila se tak H1.**

Graf 3 – Četnost odpovědí při identifikaci, pachatel z videozáznamu měl číslo 3 (v grafu odlišeno barvou)

Graf 4 – Četnost odpovědí při identifikaci, pachatel z videozáznamu měl číslo 6 (v grafu odlišeno barvou)

Druhá hypotéza, která byla ověřována, byla H2: Nesprávně identifikovaných osob bude v rekognici s českým pachatelem (vlastní národnosti) méně, než v rekognici s vietnamským (cizí národnosti). **V případě identifikování pachatele vietnamské národnosti, byl významně vyšší počet lidí, kteří chybně určili pachatele.** Jak je navíc vidět výše (Graf 3 a 4), všechny osoby, které byly v sadě fotografií, byly v případě identifikace vietnamského pachatele minimálně jednou označeny (osoba umístěná pod číslem 1 dokonce 23 krát). Celkem tak bylo učiněno 67 nesprávných identifikací. Oproti tomu u identifikace pachatele české národnosti byly chybně identifikované čtyři osoby (příčemž nejmenší kladný počet chybných identifikací byl 4 krát, nejvyšší 19 krát). V tomto případě bylo učiněno celkem 45 nesprávných identifikací.

- **Potvrdila se tak H2.**

Navíc **v případě identifikování pachatele vietnamské národnosti bylo signifikantně více odpovědí „pachatel není v této sadě fotografií“**, oproti identifikaci pachatele české národnosti. A zároveň bylo zjištěno, že **pokud někdo zvolí odpověď „pachatel není v této sadě fotografií“ u jedné identifikace, neovlivní to pravděpodobnost stejného výběru odpovědi u druhé identifikace**. To znamená, že nemá tendenci odmítnout identifikaci pachatele také v druhém případě.

12.2 Další proměnné ve výzkumu

Z výsledků výzkumu dále vyplynulo, že **schopnost poznat pachatele české národnosti a pachatele vietnamské národnosti spolu nesouvisí**. Pokud tedy někdo správně identifikoval pachatele české národnosti, ještě to neznamenovalo, že může poznat i pachatele vietnamské a naopak. Je možné, že za tento výsledek může právě efekt jiné etnicity.

Dalšími sledovanými vztahy byl vliv věku, zaměstnání, subjektivně hodnocené přehlednosti situace a jistoty v identifikaci na správnou identifikaci pachatele. Ukázalo se, že **věk respondentů neměl vliv na správné určení pachatele nehlédě na jeho etnicitu**. A to ani při rozdělení respondentů na věkové skupiny 21-40 let (věk podobný věku pachatele) a 40+ let.

Má profese, kterou osoba vykonává vliv na rozpoznání pachatele? Jsou určité profese, které jsou více založené na kontaktu s lidmi, na potřebě pamatovat si je a rozpoznat je. Dá se tedy o příslušnících policie říci, že jsou úspěšnější v rozpoznávání pachatele, než jiné profese? Odpověď na tuto otázku byla zjišťována dvěma způsoby. Pokud je rozpoznávání pachatele rozděleno pouze na dvě možnosti a to: „respondent identifikoval/neidentifikoval pachatele“ (chybně určil, nebo uvedl, že ve výběru není), tak se na 5 % hladině významnosti vliv zaměstnání na schopnost správné identifikace nepotvrdil. Detailnějším rozdělením na tři možnosti ale můžeme nalézt určité rozdíly:

- 1) správně identifikoval
- 2) chybně identifikoval
- 3) uvedl, že pachatel není v sadě fotografií

Profese úředníci (n=61), studenti (n=37) a ostatní (n=20) zůstaly v nezměněné podobě. Skupina policistů (n=35) byla však rozdělena na městskou (n=13) a státní policii (n=22).

Toto rozdělení bylo především kvůli rozdílům ve skupině – např. ve státní policii se setkávají s úkonem rekognice. Hlavní **vlivy zaměstnání na schopnost poznat pachatele vietnamské národnosti** jsou následující:

	správně identifikoval	chybně identifikoval	není v sadě fotografií
Úředníci			Méně často
MP	Méně často		
PČR		Často	Méně často
Studenti	Méně často		Často
Ostatní	Často	Méně často	

Tabulka 4 – Nalezené vztahy mezi profesí a schopností identifikovat pachatele vietnamské národnosti, prázdná políčka znamenají průměrné hodnoty

Hlavní **vlivy zaměstnání na schopnost poznat pachatele české národnosti** jsou následující:

	správně identifikoval	chybně identifikoval	není v sadě fotografií
Úředníci	Často		Méně často
MP	Méně často	Často	
PČR		Méně často	Často
Studenti			
Ostatní			

Tabulka 5 – Nalezené vztahy mezi profesí a schopností identifikovat pachatele české národnosti, prázdná políčka znamenají průměrné hodnoty

Shrňme-li předchozí zjištění, vyloučí nám následující:

- a) Úředníci měli oproti ostatním skupinám vyšší tendenci určit pachatele v obou případech, než vybrat odpověď „pachatel není v sadě fotografií“. Navíc byli oproti ostatním skupinám úspěšnější při rozpoznávání pachatele české národnosti.
- b) Zaměstnanci městské policie měli v obou případech malé množství správných identifikací a v případě pachatele české národnosti často chybně identifikovali.
- c) Zaměstnanci státní policie měli v případě pachatele vietnamské národnosti vyšší tendenci vybrat někoho ze sady fotografií (méně často uvedli „pachatel není v sadě fotografií“), ale často provedli chybnou identifikaci.

Zatímco v případě českého pachatele měli opačnou tendenci (méně často chybná identifikace, často uváděli, že v sadě fotografií není).

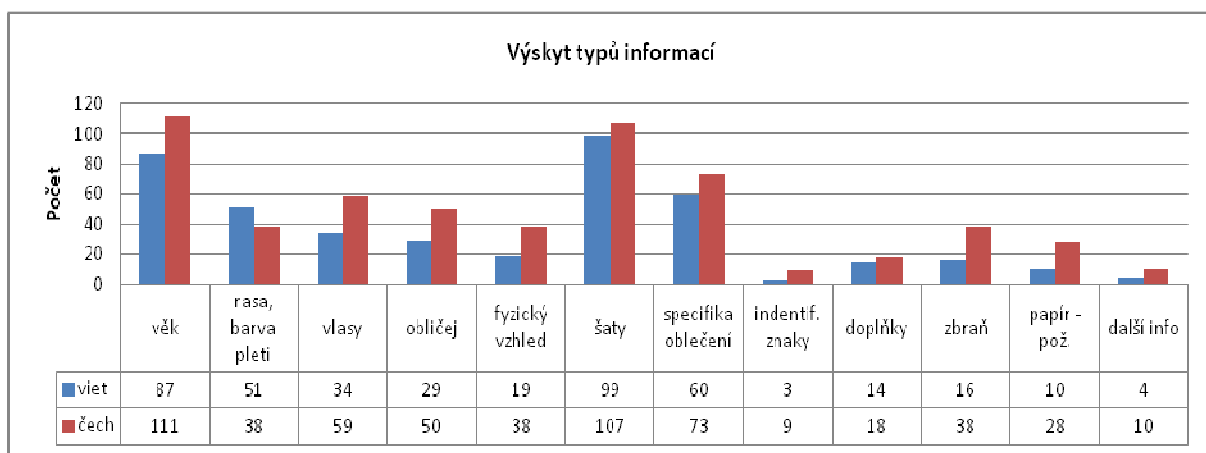
- d) Studenti méně často správně identifikovali Vietnamce a měli spíše tendenci vybrat odpověď „není v sadě fotografií“.
- e) Ostatní profese byly ve schopnosti rozpoznat pachatele vietnamské národnosti nejúspěšnější.

Tyto výsledky každopádně nejde generalizovat. Porovnávali se nerovnoměrné skupiny na (vzhledem k populaci) nereprezentativním vzorku.

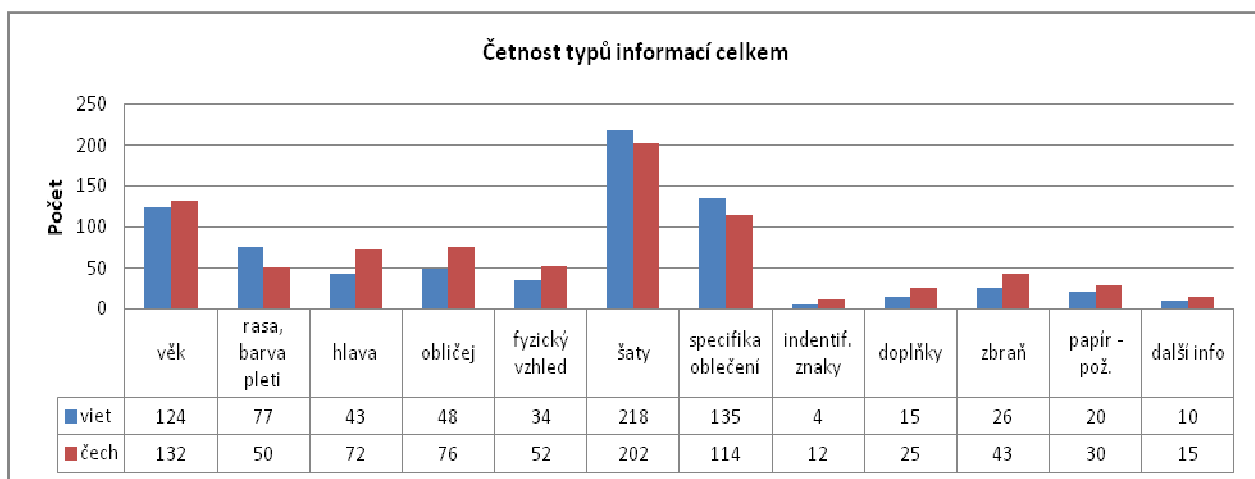
Vztah **subjektivně vnímané přehlednosti situace** a schopnosti identifikovat pachatele byl měřen z důvodu potřeby zjistit, zda kvalita (nebo spíše přítomnost pachatele jiné etnicity a ne zcela shodné pohyby obou aktérů videozáznamu) jednoho nahraného videozáznamu oproti druhému nemohla mít za následek horší schopnosti správně identifikovat pachatele. Z výsledků vyplynuly očekávané rozdíly v hodnocení přehlednosti. **Přehlednost situace u pachatele české národnosti byla významně výše hodnocena než přehlednost situace u pachatele vietnamské národnosti (87x hodnotil jedinec situaci u českého přehledněji, 23x obráceně a 43x stejně). Nicméně nebyl nalezen vztah mezi přehledností videozáznamu a schopností rozpoznat pachatele.** Přehlednost situace tedy neovlivňuje schopnost rozpoznat pachatele vietnamské ani české národnosti.

Jedním ze znaků, které ovlivňují vnímanou věrohodnost výpovědi je i **jistota svědka ve správnost identifikačního rozhodnutí**. Proto byl zkoumán i vztah hodnocení jistoty a správné identifikace. Zatímco vztah subjektivního hodnocení jistoty ve správnost identifikace a správné identifikace pachatele vietnamské národnosti není statisticky významný, v případě pachatele české národnosti významný je. Průměrná jistota udaná na sedmibodové škále (od „nejsem si vůbec jistý/á“ 1 bod, po „jsem si zcela jistý/á“ 7 bodů) u těch, kteří poznali pachatele, byla 4,74 oproti 3,91 (ostatní odpovědi). U lidí s jistotou 5 a méně poznalo Čecha 48,7 % (57 ze 117), u lidí s vyšší jistotou ho poznalo 80,6 % (29 z 36). **Z toho vyplývá, že pokud si jsme jisti identifikací pachatele naší národnosti, je velmi pravděpodobné, že jsme udělali i správné identifikační rozhodnutí. Toto ale neplatí u identifikace pachatele jiné rasy.**

Posledním sledovaným jevem byl výskyt typů informací, které respondenti uváděli při popisu **vybavených detailů** a informací ohledně videozáznamu přepadení. Porovnáním četností konkrétních typů informací u obou pachatelů je vidět, že se respondenti při popisu nejčastěji zaměřili na přibližný věk a popis oblečení, přičemž v případě popisu pachatele vietnamské národnosti se oproti českému pachateli více zaměřili na specifikaci barvy pleti (viz Graf 5). Ostatní typy informací se vyskytovaly častěji u pachatele české národnosti. Největší rozdíl byl v popisu identifikačních znaků (50 %), popisu zbraně (41 %), požadavků na papíře (47 %) a dalším informacím (43 %), které se týkaly například sebevědomí pachatele při přepadení. Nejmenší rozdíl byl pak nalezen mezi četností popisu oblečení (4 %), jeho specifikace (10 %), věku (12 %) a doplňků (14 %). V Grafu 6 je pak uvedena celková četnost všech typů informací, které byly respondenty uvedeny. V případě, že někdo uvedl více údajů, spadajících pod jeden typ, byl za každý z nich připočítán jeden bod. Z tohoto grafu vyplývá, že někteří respondenti věnovali při popisu pachatele vietnamské národnosti více prostoru nejen barvě pleti, ale především oblečení.

Graf 5 – Výskyt typů informací, které byly respondenty udány, bez ohledu na to, zda někdo popsal více údajů spadajících pod jeden typ

Graf 6 – Celková četnost typů informací, které byly respondenty udány

Greenberg, Westcott a Bailey (1998) uvedli jako důležitého činitele, který ovlivňuje paměť svědka jeho **očekávání týkající se činnosti** podezřelého během trestného činu. Zkreslení vzpomínek bylo evidentní i u některých respondentů. Několik z nich uvedlo, že pachatel vytáhl z igelitové tašky zbraň, měl na očích sluneční brýle, nebo že měl na sobě oblečenou tmavou bundu. Ve skutečnosti měl pachatel v obou případech černou sportovní tašku, byl bez brýlí a na sobě měl tričko. Zřejmě byla jejich představa o pachateli, který přepadává se zbraní v ruce jiná, než skutečná podoba pachatele z videozáznamu. Do výpovědi se pak dostaly nesrovnalosti, které by při skutečném vyšetřování mohly ovlivnit věrohodnost svědka.

12.3 Shrnutí výsledků výzkumu

Z výsledků tohoto výzkumu vyplývá, následující:

- 1) Pořadí zhlédnutí videozáznamu nemá vliv na schopnost správně identifikovat pachatele.
- 2) Úspěšnost rozpoznání domnělého pachatele vlastní národnosti je významně vyšší, než u identifikace domnělého pachatele vietnamské národnosti.
- 3) V případě identifikování domnělého pachatele vietnamské národnosti je významně vyšší výskyt nesprávných identifikací a častější odpověď „pachatel není v této sadě fotografií“.
- 4) Zvolení odpovědi „pachatel není v této sadě fotografií“ u jedné identifikace, neovlivní pravděpodobnost stejného výběru odpovědi u druhé identifikace.
- 5) Pokud správně identifikujeme pachatele české národnosti, ještě to neznamená, že správně identifikujeme i pachatele vietnamské národnosti a naopak.

- 6) Věk identifikující osoby nemá vliv na správné určení pachatele nehledě na jeho etnicitu.
- 7) Sledované profese mohou mít vliv na schopnost rozpoznání pachatele, avšak toto tvrzení je diskutabilní – výsledky nebyly naprosto jednoznačné.
- 8) Subjektivně hodnocená přehlednost situace v tomto výzkumu neovlivňuje schopnost rozpoznat pachatele vietnamské ani české národnosti.
- 9) Vztah subjektivního hodnocení jistoty ve správnost identifikace a správné identifikace pachatele vietnamské národnosti není statisticky významný.
- 10) Vztah subjektivního hodnocení jistoty ve správnost identifikace a správné identifikace pachatele české národnosti je statisticky významný.
- 11) Respondenti se při popisu nejčastěji zaměřují na přibližný věk a popis oblečení, přičemž v případě popisu pachatele vietnamské národnosti se oproti českému pachateli více zaměřili na specifikaci barvy pleti.

13. Diskuze

13.1 Stanovené hypotézy

H1: Úspěšnost (přesnost) rozpoznání pachatele vlastní národnosti bude vyšší, než u pachatele (cizí) vietnamské národnosti – hypotéza byla potvrzena

V případě, kdy identifikujeme pachatele jiné rasy, je naše schopnost rozpoznávat obličej méně přesná. Tento jev je označován jako již výše zmíněný **efekt vlastní etnicity** (schopnosti snáze rozpoznat osobu obdobného etnika, jako je naše vlastní, oproti osobě náležející k etniku jinému). Přestože se často setkáváme s příslušníky asijské rasy v běžném životě, vidáme pouze omezené množství těchto osob a schopnost rozpoznávat je mezi sebou je tak limitovaná. Navíc rozdílů znaků, kterých si všímáme u europoidní rasy, jakými jsou různá barva vlasů či například výška osoby, jsou u asijského etnika s menším vzrůstem a pouze tmavými vlasy minimální. Identifikovat pachatele naší rasy, rasy, se kterou jsme už od narození v kontaktu a neustále se setkáváme s novými členy, je pro nás tak mnohem snazší. Tyto výsledky jsou však omezeny pouze na úspěšnost rozpoznání pachatele osob české národnosti, nikoli české i vietnamské.

H2: Nesprávně identifikovaných osob bude v rekognici s českým pachatelem (vlastní národnosti) méně, než v rekognici s vietnamským (cizí národnosti) – hypotéza byla potvrzena

V našem výzkumu bylo provedeno 67 nesprávných identifikací u osoby jiné rasy a 45 u osoby rasy nám vlastní. Toto zjištění se shoduje s výsledky Marcona, Meissnera a Malpasse (2008), kteří došli k závěru, že **jednotlivci prokazují signifikantně větší počet správných identifikací a signifikantně méně chybných identifikací v případě tváří stejné rasy**. Dále Wellse a Olsona (2001) je **v případě identifikace osoby jiné rasy dvojnásobná možnost, že někoho falešně obviníme, než v případě identifikace osoby rasy nám vlastní**. Naše výsledky podporují i tvrzení, že se větší chybovost objevuje u fotografií, na nichž byly znázorněny osoby jiné rasy (Marcon, Susa & Meissner, 2009).

H3: Zkušenost z první rekognice bude mít pozitivní vliv na schopnost rozeznání pachatele v druhé rekognici – hypotéza nebyla potvrzena

Hypotéza H3 měla sledovat, zda zkušenost účastníků výzkumu z první rekognice, bude mít pozitivní vliv na schopnost rozeznávat pachatele. Tedy na vyšší úspěšnost při rozpoznávání pachatele v rámci druhé rekognice v porovnání se skupinou, která jej identifikovala v první rekognici. Předpokladem pro tuto hypotézu mohl být efekt učení, kdy se respondenti po zkušenosti s první rekognicí mohli zaměřit na určité identifikační znaky, déle sledovat obličej pachatele (jejich pozornost nemusela být například upoutána čtením textu s požadavky jako v prvním případě) a tím získat více informací, které by jim mohly pomoci v druhé rekognici. Pokud by byla hypotéza potvrzena, nemohly by být výsledky porovnávány jako celek, ale za každou skupinu zvlášť. Navíc byl tímto postupem eliminován vliv pořadí na výsledky, pokud by všichni zhlédli videozáznam ve stejném pořadí.

13.2 Postup a metodika

Pro účely fotorekognice bylo vybráno celkem 8 fotografií. Minimální počet nutný pro vytvoření sady fotografií v kriminalistické praxi jsou 4 fotografie (jedna poznávaná osoba a minimálně tři další přibrané). Výběr více fotografií byl cílený. Jednak si respondenti v případě rekognice více osob s větší pravděpodobností vyberou nějakou osobu, aniž by si byli dostatečně jisti, zda se jedná o pachatele, či nikoliv (viz Gonzales,

Ellsworth & Pembroke, 1993), takže se dalo očekávat, že bude méně odpovědí „pachatel není v této sadě fotografií“. Tendence spíš si vybrat nějakou osobu ze sady fotografií byla očekávána i z důvodu, že se jedná o experimentální situaci a respondentům tak muselo být jasné, že identifikace pachatele nepovede k jeho stáhání. A také proto, že nevinné osoby byly signifikantně méně často nesprávně označeny právě v rekognici s více objekty (např. výzkum Yarmey, Yarmey & Yarmey, 1996; Steblay et al., 2003). Přesto bylo překvapující, že v případě identifikace pachatele české národnosti, se odpověď „pachatel není v této sadě fotografií“ objevila 22 krát a v případě pachatele vietnamské národnosti dokonce 44 krát. V některých případech to bylo způsobeno pocitem, že by svým výběrem respondent mohl někoho nesprávně určit a proto, že si není dostatečně jistý, raději neidentifikuje osobu ze sady fotografií. Několik respondentů prohlásilo, že kdyby si byli jistí přítomností pachatele z videozáznamu v sadě fotografií, identifikovali by osobu č., ale protože tuto jistotu nemají, raději uvedou, že pachatel není přítomen. Jistou roli však mohla hrát i motivace. Vzhledem k tomu, že se jednalo o experimentální situaci a nebyla tak potřeba identifikovat pachatele za účelem jeho zadržení či odsouzení, mohlo být pro respondenta jednodušší odpovědět, že pachatel není v sadě fotografií. Tímto rozhodnutím se navíc zbavuje dojmu, že provedl nesprávnou identifikaci.

Jedním z faktorů, který může snížit přesnost rozpoznávání obličeje je relativně krátká doba expozice pachatele (Shapiro & Penrod, 1986). Celková doba trvání videozáznamu byla 20 vteřin, což je poměrně krátká doba. Stejný čas, kdy bylo možné sledovat poznávanou osobu, byl také například ve výzkumu Gorensteina a Ellswortha (1980). Respondenti navíc dopředu věděli, že se bude jednat o videozáznam s pachatelem a jeho následné rozpoznávání. Tato doba je tedy pro výzkumné účely dostatečná. Navíc pokud vnímáme něco poprvé a jedná se o pro nás novou situaci, může se nám zdát, že událost trvá delší dobu, než je tomu ve skutečnosti.

V tomto výzkumu byla použita zbraň k navození dojmu nebezpečné situace. Nemanipulovalo se s proměnnou přítomnosti zbraně a to mimo jiné i z důvodu zjištění Behrmana a Daveyho (2001), že zbraň hraje pouze zanedbatelný vliv na identifikaci pachatele. Pravděpodobným vysvětlením je možnost, že efekt zaměření na zbraň je jevem vyskytujícím se pouze ve skutečném životě mimo experimentální podmínky. Působení zbraně v reálné situaci však může snížit přesnost rozpoznávání obličeje (Steblay, 1992).

Jak bylo uvedeno výše, respondenti byli informováni o tom, že pachatel v sadě fotografií být může i nemusí. Tato informace měla snížit možnost chybné identifikace pachatele (Malpass & Devine, 1981).

13.3 Výzkumný vzorek

Výběr respondentů nebyl zcela reprezentativní. Obě skupiny ve výzkumu však byly vyvážené a mohlo tak dojít k jejich porovnání. Vzhledem k tomu, že respondenti v tomto experimentu byli osoby české národnosti, bylo by zajímavé zjistit, jak by dopadly zástupci jiné etnicity (především asiáté). Ve sledovaném vzorku se nenacházely osoby znalé metodologie výzkumu, studenti psychologie nebyli využiti ke sběru dat.

Rozložení počtu osob z různých profesí bylo nevyvážené. Porovnání vlivu profesí na schopnost rozpoznávání tak mohlo být učiněno jen velmi přibližně s minimální výpovědní hodnotou. Výsledky tohoto porovnání tak mohou být brány spíše jako návrh na ověření vztahu v některém z dalších výzkumů. Každopádně do procesu rozpoznávání vstupují důležitější faktory, jakými jsou výše zmiňovaný typ úsudku, paměť a další. Některé osoby si lépe pamatují obličej, jiné nikoliv, nezávisle na profesi, kterou vykonávají.

Ve výzkumném vzorku byly pouze osoby české národnosti. Vzhledem ke komunikační bariéře se mi nepodařilo sehnat respondenty vietnamské národnosti. Každopádně mezi limity tohoto výzkumu patří i absence možnosti porovnání výsledků majoritní a minoritní skupiny. Nemůžeme tak odpovědět na otázku, zda by Vietnamci rozpoznávali pachatele vietnamské národnosti se stejnou úspěšností, jako respondenti české národnosti. Zajímavé by bylo zjistit, zda by právě Vietnamci žijící v ČR mohli být úspěšnější při rozpoznávání českého pachatele, vzhledem k častému kontaktu s osobami naší (české) národnosti. Dle Meissnera a Brigham (2001) má totiž **častější mezirasový kontakt pozitivní vliv na schopnost rozlišovat tváře.**

13.4 Sběr dat a výsledky

Respondenti tohoto výzkumu dopředu věděli, že uvidí krátký videozáznam, po kterém s časovým odstupem bude následovat fotorekognice. Vzhledem k tomu, že v průběhu výzkumu měli zhlédnout dva videozáznamy, měla tato počáteční informace pomoci k alespoň částečně srovnatelným podmínkám oproti druhému videozáznamu. Tj. že účastníci výzkumu nezjistili, o co se bude jednat a co se po nich bude chtít v průběhu první fáze, ale ještě před ní a mohli se tak zaměřit na sledování konkrétních detailů, které by jim mohly pomoci při identifikaci.

Pokud je pachatel jiné rasy, než očitý svědek, může dojít ke snížení rozpoznávání obličeje (Meissner & Brigham, 2001). Z popisu pachatele a sledované události, se dá částečně poznat, kolik si toho respondent zapamatuje. Samozřejmě to také závisí na tom, jaké informace považuje za důležité vypsát a které mu přijdou samozřejmé. Z některých výpovědí bylo možné usoudit, že někteří respondenti spolu hovořili o videozáznamu přepadení. Fakt, že někteří respondenti sdíleli informace o průběhu experimentu, ale nevidím, jako problémový. Do konce sběru dat nebyli informováni o tom, který pachatel je ten z videozáznamu, zda každý viděl stejný typ fotorekognice, ani o tom, jestli mezi fotografiemi vůbec pachatel byl, či nikoliv. Navíc fakt, že se mezi sebou respondenti budou informovat o průběhu experimentu, který vyžaduje minimálně čtyři setkání s každým z nich, je téměř nevyhnutelný. V reálné situaci se také můžeme setkat s podobnou situací, kdy spolu svědci hovoří o události, aniž by znali, kdo je skutečným pachatelem. **Svědci jsou citliví na informace, které mohou být sdíleny jinými svědky.** Mohou být vystaveni obrazům jiných osob nebo jejich obličejů v médiích nebo jako součást procesu vyšetřování (Malpass et al., 2009). To vše pak mohlo hrát roli při popisu detailů týkajících se pachatele z videozáznamu. Při popisu se ukázalo, že při charakteristice českého pachatele, používali respondenti více detailů, než v případě vietnamského pachatele. Výjimkou byla barva pleti, která je právě u osob jiné národnosti charakteristická a je možné, že se tato informace u pachatele české národnosti jevila jako samozřejmá a proto nebyla vypsána. Respondenti často při popisu pachatele uváděli jeho oblečení. To se shoduje s výsledky Sporera (2001b), který porovnával účastníky europoidní a negroidní rasy (viz kapitola 2.1.3 Verbalizace viděného).

Podle Sporera (2001b) také dáváme přednost popisu barvy vlasů. Efekt tohoto pravidla byl ale nejspíš snížen tím, že oba pachatelé měli na hlavě kšiltovku. Ta byla použita z několika důvodů. Jednak se lišila délka vlasů obou pachatelů a pak i v reálné situaci bývají pachatelé často alespoň částečně maskováni. Každopádně si jsem vědoma zhoršených podmínek pro rozpoznávání pachatele vietnamské národnosti. V jeho případě byla kšiltovka více zaražena do očí, než v případě pachatele české národnosti, což mohlo mít vliv na úspěšnost při rozpoznávání pachatele.

Další nedostatky experimentu spočívaly v nezajištění totožných podmínek pro respondenty během promítání videozáznamu a provádění fotorekognice. Tj. nebyla zajištěna ta samá místnost, s tím samým osvětlením a bez rušivých vlivů (jako např. hluk z ulice). Dále experiment nebyl dvojitě zaslepený. Administrátor výzkumu věděl, kdo je skutečný pachatel, tudíž se mohlo stát, že určité nevědomé neverbální projevy mohly ovlivnit rozhodnutí respondenta (viz např. výsledky výzkumu Douglass, Smith a Fraser-Thill, 2005, či kvůli očekávání ze strany experimentátora). Spíše však může dojít k tomuto ovlivnění u sekvenční (než použité simultánní) rekognice, kdy sám experimentátor může nepatrně déle ukazovat fotografii s pachatelem než ostatní. Sada fotografií v tomto experimentu byla před respondentem položena po vyplnění první strany formuláře a rozhodnutí o době potřebné k prohlížení i o případné manipulaci se sadou fotografií na archu A3 bylo zcela ponecháno na účastníkovi výzkumu. V tomto experimentu nebylo zcela možné eliminovat veškeré vnější proměnné. Pokud by průběh výzkumu byl nahráván na kameru, mohlo by se analyzovat nejen možné ovlivnění ze strany administrátora, ale také reakce účastníků výzkumu. Doporučení ohledně zajištění nahrávky videozáznamu průběhu rekognice (především však v reálné situaci) vyšlo již z práce Wellse et al. (1998).

Výsledky mohly být ovlivněny fyzickým stavem respondentů a rozpoložením v dané situaci (např. jejich únavou, mírou pozornosti či celkovou motivací k výkonu). Účast ve výzkumu byla dobrovolná, bez slíbené odměny. Z reakcí respondentů bylo zřejmé, že se většina z nich účastnila především ze zvědavosti. Zajímalo je, jak budou úspěšní při identifikaci a jaké množství informací si budou schopni zapamatovat. Jedna z účastnic byla relativně nedávno sama přepadena, avšak k rekognici přizvána nebyla, i když si detaily jeho obličeje i celé situace stále pamatuje. S pachatelem se setkala až při soudním řízení. Účastí ve výzkumu si chtěla vyzkoušet, zda by byla schopná identifikace alespoň pachatelů z videozáznamu (oba identifikovala velmi přesně i s vysokou mírou udávané jistoty).

Hodnocení přehlednosti situace bylo u obou videozáznamů odlišné. Jak již bylo uvedeno, přehlednost situace u pachatele české národnosti byla významně výše hodnocena než přehlednost situace u pachatele vietnamské národnosti. Tento fakt mohl být zapříčiněn více zaraženou kšiltovkou do očí u pachatele vietnamské národnosti. Někteří respondenti však nižší hodnocení přehlednosti vysvětlili větou typu: „Tihle asiáté vypadají všichni stejně, jak to může být přehledné?“. Svou roli tak mohla hrát právě etnicita pachatele. Tím, že Vietnamci nepatří mezi majoritní skupinu a nestýkáme se s nimi tak často, aby pro nás byli dostatečně rozpoznatelní, může to ovlivnit i hodnocení přehlednosti situace, ve které je účastníkem právě osoba jiného etnika.

Dále bylo zjištěno, že **v případě identifikování pachatele vietnamské národnosti bylo signifikantně více odpovědí „pachatel není v této sadě fotografií“**, oproti identifikaci pachatele české národnosti. Máme tedy vyšší tendenci identifikovat pachatele české národnosti (jakožto zástupce majoritní skupiny). Pokud bychom mohli porovnat zjištěné výsledky s výzkumem Jackiwa et al. (2008), který porovnával příslušníky bílé rasy a indiány, došli bychom k rozdílnému zjištění. Potenciál pro mylnou identifikaci jedinců z řad indiánů je vysoký, bez ohledu na rasu očitého svědka. Znamená to tedy, že účastníci výzkumu (ať už indiánské nebo bílé rasy) měli větší tendenci provést identifikaci u osob indiánské rasy (jakožto minoritní skupiny). Tyto výsledky však srovnávat nemůžeme mimo jiné z toho důvodu, že ve zmiňovaném výzkumu byly ve výzkumném vzorku zastoupeny obě skupiny sledované rasy.

Z výsledků dále vyplývá, že **pokud někdo zvolí odpověď „pachatel není v této sadě fotografií“ u jedné identifikace, neovlivní to pravděpodobnost stejného výběru odpovědi u druhé identifikace**. Je diskutabilní, zda je to z toho důvodu, že používáme rozdílné strategie při identifikaci pachatelů vlastní rasy, než v případě jiné rasy (Smith et al., 2001).

13.5 Aplikovatelnost výzkumu a podněty pro další zkoumání

Výsledky výzkumu ukázaly možné úskalí v případě identifikace pachatele jiné rasy, než naší vlastní (konkrétně pachatele vietnamské národnosti oproti pachateli národnosti české). Vzhledem k nemalému počtu odsouzených z řad jiných národností je třeba nahlížet na proces rekognice v těchto specifických případech jako na proces s vyšším počtem možných chyb v identifikaci pachatele. Vzhledem k tomu, že nebyl objeven statisticky významný vztah mezi hodnocením jistoty v identifikaci pachatele a její správností,

bylo by vhodné nespolehat se v podobných případech pouze na důvěryhodnost svědka. Pokud je to možné, neměly by být důkazy vedoucí k usvědčení pachatele omezeny pouze na identifikaci očitým svědkem. V případě, kdy není jiná možnost, měly by rekognice a procesy související probíhat s důsledností dodržování stanovených pravidel a s vědomím možných úskalí.

Některé předchozí výzkumy sledovaly čas potřebný rozhodnutí (např. Sporer, 1993) ve vztahu na správnost identifikace. V tomto výzkumu ale čas nebyl zohledněn. Přesto, že byli respondenti, kteří své identifikační rozhodnutí provedli téměř okamžitě, někteří si pro ověření svého výběru pečlivěji prohlíželi i ostatní osoby v rekognici. U simultánní rekognice (oproti sekvenční) je navíc bez použití oční kamery obtížné zaznamenat, jak dlouho byla určitá osoba pozorována a jak dlouho trvalo identifikační rozhodnutí. Navíc svou roli hrál i absolutní či relativní úsudek (viz Clark, Erickson & Breneman, 2011). Někteří využívali eliminace osob, které jim přišly nejméně shodné s pachatelem z videozáznamu, a nakonec vybrali určitého jedince. Jiní, pokud jen trochu pochybovali, raději uvedli, že pachatel mezi fotografiemi není. Chyběla jim jistota, že pachatel je skutečně přítomný na jedné z fotografií. Další výzkum by za pomoci oční kamery a měření času potřebného k identifikaci mohl sledovat, na které části obličeje se účastníci výzkumu zaměřují a jak dlouho jim trvá rozhodnout se pro identifikaci dané osoby v závislosti na etnicitě pachatele. Výsledky by mohly být porovnány s předchozím zjištěním Sporera (1993) – tj. svědci, kteří přesně identifikovali pachatele tak dle něj učinili mnohem rychleji než ti, kteří falešně identifikovali nevinného. Ti, kteří správně tvrdili, že mezi prezentovanými objekty není pachatel, potřebovali k tomuto odmítnutí delší čas, než ti, kteří tak učinili nesprávně, tj. určili, že v sadě fotografií není, i když přítomný byl. Tvrzení, že **obličeje, jež byly správně identifikovány, byly analyzovány delší dobu, než obličeje, které identifikovány nebyly**, vyplývá z předchozích výzkumů Flowe (2011), Flowe a Cottrell (2011), Mansour et al. (2009), Sauer, Brewer a Wells (2008). Během realizace by bylo vhodné sledovat i typ použitého úsudku (absolutní vs. relativní úsudek) a jeho vliv na rychlost rozhodování. Podnětem by mohla být i manipulace s přítomností (nebo absencí) pachatele a jeho umístění v sadě fotografií.

Další výzkum by se však neměl omezit pouze na jedno (majoritní) etnikum, jako v této práci, ale měl by se zaměřit na obě zkoumaná etnika. Je možné, že by Vietnamci (žijící v ČR) byli úspěšnější v poměru správných identifikací oproti zjištěným výsledkům. Může se zdát, že mají k dispozici více znaků k rozeznávání naší (europoidní) rasy,

vzhledem k různé barvě vlasů, očí apod. Přesto jsme pro Asiaty na první pohled stejně nerozeznatelní, jako oni pro nás (Kocourek, 2001). Platí však toto tvrzení i pro Asiaty žijící v České republice? Hraje roli délka pobytu na našem území (během něhož se mohou učit rozeznávat u nás určité specifické znaky)? To jsou možné podnětné otázky k dalšímu výzkumu. Stejně tak by mohlo být zajímavé přidat do výzkumného vzorku i osoby, které nepatří ani do jednoho ze zkoumaných etnik a porovnat jejich výkony. Závěry navrženého výzkumu by se mohly porovnat se zjištěním, že při rozpoznávání etnické skupiny, se kterou se nejméně setkáváme, dosahujeme horších výsledků. Naopak častý styk s jiným etnikem zvyšuje schopnost rozpoznávat dané jedince (Sporer & Horry, 2011).

Závěr

Součástí teoretické části této práce je základní vymezení problematiky paměti, očitého svědectví, rekognice a vnímání etnicity v kontextu svědeckých výpovědí. Ve výzkumné části je pak popsán experiment, zjišťující vliv etnické příslušnosti pachatele na identifikační rozhodnutí očitých svědků.

Cílem této diplomové práce bylo shrnout současné poznatky z oblasti identifikace očitými svědky v rámci trestního řízení z pohledu psychologie a zabývat se přesností v případě rekognice pachatele jiné národnosti v porovnání s přesností identifikace pachatele národnosti vlastní. Chybné identifikace mohou mít v konečném důsledku dopad na nesprávné odsouzení nevinného podezřelého vlastní či jiné národnosti, což je v obou případech velmi závažné. Dále byly sledovány další proměnné, které se k přesnosti identifikace pachatele (vlastní či cizí etnicity) vztahují a byly diskutovány z pohledu psychologie.

Z výsledků výzkumu vyplývá, že **úspěšnost rozpoznání pachatele naší národnosti je významně vyšší, než u pachatele vietnamské národnosti. V případě identifikování pachatele vietnamské národnosti je významně vyšší výskyt nesprávných identifikací.** Jestliže respondent po identifikaci pachatele ohodnotil míru jistoty (ve vlastní rozhodnutí) jako vysokou, bylo velmi pravděpodobné, že učinil správné rozhodnutí. U vietnamského pachatele toto pravidlo neplatilo. Navíc pokud správně identifikujeme pachatele české národnosti, ještě to neznamena, že správně identifikujeme i pachatele vietnamské národnosti a naopak.

Identifikace očitým svědkem stále hraje podstatnou roli ve vyšetřování. Mapováním vlivů, majících efekt na identifikaci, a jejich případnou korekcí, můžeme docílit nejen vyššího počtu správně určených pachatelů, ale také zvýšit přesnost svědků, zlepšit policejní praxi a zvýšit profesní kompetence policistů. Přesnost svědků a s ní související věrohodnost hraje podstatnou roli při rozhodování o stíhání či odsouzení pachatele. Eliminace vlivů na straně vyšetřujícího, které snižují její hodnotu, jsou jedním z cílů našeho výzkumu.

Pokud se jedná o pachatele jiné etnicity, je důležité mít na paměti vyšší procento chybovosti při identifikaci. Správné provedení výslechu a získávání dalších, objasňujících informací, vedoucích k usvědčení pachatele jsou předpokladem pro snížení chybných identifikací.

Rozpoznávání pachatele i efekt jiné etnicity jsou stále aktuálním tématem mnoha výzkumů. Postupně se snažíme rozkrýt, jak by se dalo předcházet vyšší chybovosti u poměrně často využívané kriminalistické techniky. Vznik relativně nových metod a postupů (například videorekognice) je ukázkou nutnosti vývoje v oblasti vyšetřování, proto věřím, že výzkumy v oblasti forenzní psychologie budou i nadále přibývat.

Seznam použité literatury

- Anderson, B., & Anderson, D. (c1998). *Manufacturing guilt: wrongful convictions in Canada*. Halifax, N.S.: Fernwood.
- Atkinson, R. (2003). *Psychologie*. (2., aktualiz. vyd., V Portálu 1., xxii, 751 p.). Praha: Portál.
- Behrman, B., & Davey, S. (2001). Eyewitness identification in actual criminal cases: An archival analysis. *Law and Human Behavior*, 25(5), 475-491.
- Bradfield, A., & Wells, G. (2000). The perceived validity of eyewitness identification testimony: A test of the five Biggers criteria. *Law and Human Behavior*, 24(5), 581-594.
- Brown, E., Deffenbacher, K., & Sturgill, W. (1977). Memory for faces and the circumstances of encounter. *Journal of Applied Psychology*, 62(3), 311-318.
- Campos, L., & Alonso-Quecuty, M. (2008). Language crimes and the cognitive interview: testing its efficacy in retrieving a conversational event. *Applied Cognitive Psychology*, 22(9), 1211-1227.
- Clark, S., Erickson, M., & Breneman, J. (2011). Probative value of absolute and relative judgments in eyewitness identification. *Law and Human Behavior*, 35(5), 364-380.
- Cutler, B., & Penrod, S. (1995). *Mistaken identification: the eyewitness, psychology, and the law*. (290 p.) New York: Cambridge University Press.
- Čírtková, L. (1998). *Kriminální psychologie*. (255 p.) Praha: Eurounion.
- Čírtková, L., & Vitoušová, P. (2007). *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. (191 p.) Praha: Grada.
- ČSÚ. (2013a). *Kriminalita - datové údaje*. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/datove_udaje/ciz_kriminalita.
- ČSÚ. (2013b). *Počet cizinců*. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/tabulky/ciz_pocet_cizincu-008.
- Deffenbacher, K., Bornstein, B., Penrod, S., & McGorty, E. (2004). A meta-analytic review of the effects of high stress on eyewitness memory. *Law and Human Behavior*, 28(6), 687-706.
- Douglass, A., Neuschatz, J., Imrich, J., & Wilkinson, M. (2010). Does post-identification feedback affect evaluations of eyewitness testimony and identification procedures?. *Law and Human Behavior*, 34(4), 282-294.

- Douglass, A., Smith, C., & Fraser-Thill, R. (2005). A problem with double-blind photospread procedures: Photospread administrators use one eyewitness's confidence to influence the identification of another eyewitness. *Law and Human Behavior*, 29(5), 543-562.
- Eberhardt, J. (2005). Imaging Race. *American Psychologist*, 60(2), 181-190.
- Einhorn, H., & Hogarth, R. (1978). Confidence in judgment: Persistence of the illusion of validity. *Psychological Review*, 85(5), 395-416.
- Evans, J., Marcon, J., & Meissner, C. (2009). Cross-racial lineup identification: assessing the potential benefits of context reinstatement. *Psychology, Crime, 15(1)*, 19-28.
- Farah, M., Wilson, K., Drain, M., & Tanaka, J. (1998). What is "special" about face perception?. *Psychological Review*, 105(3), 482-498.
- Flowe, H. (2011). An exploration of visual behaviour in eyewitness identification tests. *Applied Cognitive Psychology*, 25(2), 244-254.
- Flowe, H., & Cottrell, G. (2011). An examination of simultaneous lineup identification decision processes using eye tracking. *Applied Cognitive Psychology*, 25(3), 443-451.
- Flowe, H., Mehta, A., & Ebbesen, E. (2011). The role of eyewitness identification evidence in felony case dispositions. *Psychology, Public Policy, and Law*, 17(1), 140-159.
- Fryšták, M. (2004). Některé aspekty rekognice v praxi přípravného řízení a povinnost účasti obviněného jako poznávané osoby na ní. *Kriminalistika*, 37(4), 282-291.
- Fulero, S. (c2009). System and estimator variables in eyewitness identification: A review. In Krauss, D., & Lieberman, J. *Psychological expertise in court: psychology in the courtroom*, volume 2. (pp. 57-78). Burlington, VT: Ashgate.
- Ghatti, S., Schaaf, J., Qin, J., & Goodman, G. (c2003). Issues in eyewitness testimony. In O'Donohue, W., & Levensky, E. *Handbook of forensic psychology: resource for mental health and legal professionals*. (pp. 513-554). Boston: Academic Press.
- Gillernová, I., Boukalová, H., et al. (2006). *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. (280 p.) Praha: Karolinum.
- Ginet, M., & Verkampt, F. (2007). The cognitive interview: Is its benefit affected by the level of witness emotion?. *Memory*, 15(4), 450-464.

- Godfrey, R., & Clark, S. (2010). Repeated eyewitness identification procedures: Memory, decision making, and probative value. *Law and Human Behavior, 34*(3), 241-258.
- Gonzalez, R., Ellsworth, P., & Pembroke, M. (1993). Response biases in lineups and showups. *Journal of Personality and Social Psychology, 64*(4), 525-537.
- Gorenstein, G., & Ellsworth, P. (1980). Effect of choosing an incorrect photograph on a later identification by an eyewitness. *Journal of Applied Psychology, 65*(5), 616-622.
- Greenberg, M., Westcott, D., & Bailey, S. (1998). When believing is seeing: The effect of scripts on eyewitness memory. *Law and Human Behavior, 22*(6), 685-694.
- Hinz, T., & Pezdek, K. (2001). The effect of exposure to multiple lineups on face identification accuracy. *Law and Human Behavior, 25*(2), 185-198.
- Horry, R., Memon, A., Wright, D., & Milne, R. (2012). Predictors of eyewitness identification decisions from video lineups in England: A field study. *Law and Human Behavior, 36*(4), 257-265.
- Horry, R., Palmer, M., & Brewer, N. (2012). Backloading in the sequential lineup prevents within-lineup criterion shifts that undermine eyewitness identification performance. *Journal of Experimental Psychology: Applied, 18*(4), 346-360.
- Houston, K., Clifford, B., Phillips, L., & Memon, A. (2013). The emotional eyewitness: The effects of emotion on specific aspects of eyewitness recall and recognition performance. *Emotion, 13*(1), 118-128.
- Jackiw, L., Arbuthnott, K., Pfeifer, J., Marcon, J., & Meissner, C. (2008). Examining the cross-race effect in lineup identification using Caucasian and First Nations samples. *Canadian Journal of Behavioural Science/Revue canadienne des sciences du comportement, 40*(1), 52-57.
- Jones, E., Williams, K., & Brewer, N. (2008). "I had a confidence epiphany!": Obstacles to combating post-identification confidence inflation. *Law and Human Behavior, 32*(2), 164-176.
- Kocourek, J. (2001). Vietnamci v České republice. In: *Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti 21. století.* (pp. 99-105). Praha: Portál.
- Kolman, L. (1976). *Paměť a rozpoznávání: příspěvek k sémantické teorii poznávacích procesů.* (99 p.) Praha: Academia.

- Koukolík, F. (c2006). *Sociální mozek*. (269 p., [36] p. obr. příl.) Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum.
- Love, R., & Webb, W. (2009). *Mozek a řeč: neurologie nejen pro logopedy*. (372 p.) Praha: Portál.
- Luus, C., & Wells, G. (1994). The malleability of eyewitness confidence: Co-witness and perseverance effects. *Journal of Applied Psychology*, 79(5), 714-723.
- Malpass, R., & Devine, P. (1981). Eyewitness identification: Lineup instructions and the absence of the offender. *Journal of Applied Psychology*, 66(4), 482-489.
- Malpass, R., Ross, S., Meissner, C., & Marcon, J. (2009). The need for expert psychological testimony on eyewitness identification. In Cutler, B. *Expert testimony on the psychology of eyewitness identification*. (pp. 3-27). New York: Oxford University Press.
- Mansour, J., Lindsay, R., Brewer, N., & Munhall, K. (2009). Characterizing visual behaviour in a lineup task. *Applied Cognitive Psychology*, 23(7), 1012-1026.
- Maras, K., & Bowler, D. (2010). The cognitive interview for eyewitnesses with autism spectrum disorder. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 40(11), 1350-1360.
- Marcon, J., Meissner, C., Frueh, M., Susa, K., & MacLin, O. (2010). Perceptual identification and the cross-race effect. *Visual Cognition*, 18(5), 767-779.
- Marcon, J., Meissner, C., & Malpass, R. (c2008). Cross-race effect in eyewitness identification. In Cutler, B. *Encyclopedia of psychology*. (pp. 172-175). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
- Marcon, J., Susa, K., & Meissner, C. (2009). Assessing the influence of recollection and familiarity in memory for own- versus other-race faces. *Psychonomic Bulletin*, 16(1), 99-103.
- Martire, K., & Kemp, R. (2009). The impact of eyewitness expert evidence and judicial instruction on juror ability to evaluate eyewitness testimony. *Law and Human Behavior*, 33(3), 225-236.
- Meissner, C., & Brigham, J. (2001). Thirty years of investigating the own-race bias in memory for faces: A meta-analytic review. *Psychology, Public Policy, and Law*, 7(1), 3-35.
- Musil, J. (1990). *Kriminalistika: učebnice pro studující práv*. (Vyd. 4., 272 p.) Praha: Naše vojsko.

- Müllerová, P. (1998). *Vietnamské etnikum v České republice*. In: *Výchova k toleranci a proti rasismu: sborník : zdroje a formy rasismu a netolerance, informace o národostních menšinách hry a cvičení pro žáky a studenty*. (pp. 81-98). Praha: Portál.
- Nakabayashi, K., Lloyd-Jones, T., Butcher, N., & Liu, C. (2012). Independent influences of verbalization and race on the configural and featural processing of faces: A behavioral and eye movement study. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition*, 38(1), 61-77.
- Nožina, M. (2003). *Mezinárodní organizovaný zločin v České republice*. (407 p.) Praha: Themis.
- Paiva, M., Berman, G., Cutler, B., Platania, J., & Weipert, R. (2011). Influence of confidence inflation. *Legal and Criminological Psychology*, 16(2), 266-276.
- Pezdek, K., O'Brien, M., & Wasson, C. (2012). Cross-race (but not same-race) face identification is impaired by presenting faces in a group rather than individually. *Law and Human Behavior*, 36(6), 488-495.
- Porada, V. (2007). *Kriminalistika: (úvod, technika, taktika)*. (309 p.) Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.
- Quinlivan, D., Neuschatz, J., Douglass, A., Wells, G., & Wetmore, S. (2012). The effect of post-identification feedback, delay, and suspicion on accurate eyewitnesses. *Law and Human Behavior*, 36(3), 206-214.
- Ross, D., Ceci, S., Dunning, D., & Toglia, M. (1994). Unconscious transference and mistake identity: When a witness misidentifies a familiar with innocent person. *Journal of Applied Psychology*, 79(6), 918-930.
- Sauer, J., Brewer, N., & Wells, G. (2008). Is there a magical time boundary for diagnosing eyewitness identification accuracy in sequential line-ups?. *Legal and Criminological Psychology*, 13(1), 123-135.
- Sauer, J., Brewer, N., Zweck, T., & Weber, N. (2010). The effect of retention interval on the confidence – accuracy relationship for eyewitness identification. *Law and Human Behavior*, 34(4), 337-347.
- Sauerland, M., Sagana, A., & Sporer, S. (2012). Assessing nonchoosers' eyewitness identification accuracy from photographic showups by using confidence and response times. *Law and Human Behavior*, 36(5), 394-403.
- Sauerland, M., & Sporer, S. (2009). Fast and confident: Postdicting eyewitness identification accuracy in a field study. *Journal of Experimental Psychology: Applied*, 15(1), 46-62.

- Semmler, C., Brewer, N., & Wells, G. (2004). Effects of postidentification feedback on eyewitness identification and nonidentification confidence. *Journal of Applied Psychology, 89*(2), 334-346.
- Shapiro, P., & Penrod, S. (1986). Meta-analysis of facial identification studies. *Psychological Bulletin, 100*(2), 139-156.
- Schooler, J., & Engstler-Schooler, T. (1990). Verbal overshadowing of visual memories: Some things are better left unsaid. *Cognitive Psychology, 22*(1), 36-71.
- Smith, S., Lindsay, R., Pryke, S., & Dysart, J. (2001). Postdictors of eyewitness errors: Can false identifications be diagnosed in the cross-race situation?. *Psychology, Public Policy, and Law, 7*(1), 153-169.
- Smith, S., Stinson, V., & Prosser, M. (2004). Do they all look alike? An exploration of decision-making strategies in cross-race facial identifications. *Canadian Journal of Behavioural Science/Revue canadienne des sciences du comportement, 36*(2), 146-154.
- Soukup, V. (2011). *Antropologie: teorie člověka a kultury*. (741 p.) Praha: Portál.
- Sporer, S. (1993). Eyewitness identification accuracy, confidence, and decision times in simultaneous and sequential lineups. *Journal of Applied Psychology, 78*(1), 22-33.
- Sporer, S. (2001a). Recognizing faces of other ethnic groups: An integration of theories. *Psychology, Public Policy, and Law, 7*(1), 36-97.
- Sporer, S. (2001b). The cross-race effect: Beyond recognition of faces in the laboratory. *Psychology, Public Policy, and Law, 7*(1), 170-200.
- Sporer, S., & Horry, R. (2011). Recognizing faces from ethnic in-groups and out-groups: Importance of outer face features and effects of retention interval. *Applied Cognitive Psychology, 25*(3), 424-431.
- Steblay, N. (1992). A meta-analytic review of the weapon focus effect. *Law and Human Behavior, 16*(4), 413-424.
- Steblay, N. (1997). Social influence in eyewitness recall: A meta-analytic review of lineup instruction effects. *Law and Human Behavior, 21*(3), 283-297.
- Steblay, N., Dietrich, H., Ryan, S., Raczynski, J., & James, K. (2011). Sequential lineup laps and eyewitness accuracy. *Law and Human Behavior, 35*(4), 262-274.
- Steblay, N., Dysart, J., Fulero, S., & Lindsay, R. (2003). Eyewitness accuracy rates in police showup and lineup presentations: A meta-analytic comparison. *Law and Human Behavior, 27*(5), 523-540.

- Sulitka, A. (1998). Národnostní menšiny v České republice. In: *Výchova k toleranci a proti rasismu: sborník: zdroje a formy rasismu a netolerance, informace o národnostních menšinách hry a cvičení pro žáky a studenty*. (pp. 54-68). Praha: Portál.
- Susa, K., Meissner, C., & Heer, H. (2010). Modeling the role of social-cognitive processes in the recognition of own- and other-race faces. *Social Cognition*, 28(4), 523-537.
- Šejnoha, J. (1930). *Kriminální psychologie: stručné základy kriminální psychologie pro právníky a praktické kriminalisty*. (268 p.) Praha: Svaz civilní stráže bezpečnosti v RČs.
- Šišková, T. (1998). Analýza postojů studentů pražských středních škol. In: *Výchova k toleranci a proti rasismu: sborník: zdroje a formy rasismu a netolerance, informace o národnostních menšinách hry a cvičení pro žáky a studenty*, (pp. 147-155). Praha: Portál.
- Tesař, F. (2007). *Etnické konflikty*. (251 p.) Praha: Portál.
- Weber, N., & Perfect, T. (2011). Improving eyewitness identification accuracy by screening out those who say they don't know. *Law and Human Behavior*, 36(1), 28-36.
- Wells, G., & Bradfield, A. (1998). "Good, you identified the suspect": Feedback to eyewitnesses distorts their reports of the witnessing experience. *Journal of Applied Psychology*, 83(3), 360-376.
- Wells, G., Lindsay, R., & Ferguson, T. (1979). Accuracy, confidence, and juror perceptions in eyewitness identification. *Journal of Applied Psychology*, 64(4), 440-448.
- Wells, G., & Olson, E. (2001). The other-race effect in eyewitness identification: What do we do about it?. *Psychology, Public Policy, and Law*, 7(1), 230-246.
- Wells, G., & Quinlivan, D. (2009). Suggestive eyewitness identification procedures and the Supreme Court's reliability test in light of eyewitness science: 30 years later. *Law and Human Behavior*, 33(1), 1-24.
- Wells, G., Small, M., Penrod, S., Malpass, R., Fulero, S., Brimacombe, C., Wells, G., & Hasel, L. (1998). Eyewitness identification procedures: Recommendations for lineups and photospreads. *Law and Human Behavior*, 22(6), 603-647.
- Wolf, J. (2000). *Člověk a jeho svět*. (223 p.) Praha: Karolinum.

- Yarmey, A., Yarmey, M., & Yarmey, A. (1996). Accuracy of eyewitness identifications in showups and lineups. *Law and Human Behavior*, 20(4), 459-477.
- Záhorská, J. (2007). *Psychologická intervence při vyšetřování trestných činů*. (135 p.) Praha: Portál.

Přílohy:

Seznam příloh:

Příloha 1 – Instrukce pro respondenty

Příloha 2 – Souhlas s účastí na experimentu

Příloha 3 – Videozáznam – pachatel české národnosti (CD na deskách DP)

Příloha 4 – Videozáznam – pachatel vietnamské národnosti (CD na deskách DP)

Příloha 5 – Formulář pro respondenty

Příloha 6 – Fotorekognice – pachatel české národnosti

Příloha 7 – Fotorekognice – pachatel vietnamské národnosti

Příloha 8 – Statistické výstupy

Příloha 1 – Instrukce pro respondenty

Instrukce pro respondenty – 1. videozáznam

Experiment, kterého se účastníte, se zabývá úspěšností rozpoznat pachatele. První částí tohoto experimentu je zhlédnutí krátkého videozáznamu. Předtím Vás ale musím požádat, abyste neinformovali nikoho o průběhu výzkumu do té doby, dokud nebude zcela ukončen. Mohlo by to ovlivnit výsledky výzkumu.

Veškeré údaje, které Vám budou prezentovány, byly vytvořeny pouze pro účely tohoto výzkumu.

Nyní Vám bude puštěn krátký videozáznam, všimněte si čehokoli, co vám přijde důležité. S týdenním odstupem bude následovat druhá část, týkající se fotorekognice. Budete-li mít nějaké dotazy ohledně instrukcí, nebo experimentu jako takového, můžete se mě kdykoli zeptat.

Instrukce pro respondenty – 1. fotorekognice

Před týdnem Vám byl prezentován videozáznam přepadení pobočky. Dnes Vás požádám o vyplnění krátkého formuláře, který slouží ke zjištění údajů důležitých pro identifikaci pachatele. Opět platí, že pokud budete mít nějaké dotazy ohledně instrukcí, nebo experimentu jako takového, můžete se mě kdykoli zeptat.

V první části je několik základních otázek, týkajících se Vaší osoby, jako je vzdělání, věk atd. Tyto údaje budou sloužit k porovnání výsledků mezi jednotlivými kategoriemi. V další části formuláře je pět otázek týkajících se prezentovaného videozáznamu. Zde je potřebné zakroužkovat podle Vás správnou odpověď a v případě poslední otázky uvést co nejvíce informací Vás napadne.

Poslední část je zaměřena na fotorekognici, neboli rekognici (identifikace pachatele očitým svědkem) pomocí sady fotografií, mezi nimiž může, ale také nemusí být pachatel z videozáznamu. Vzhled se může nepatrně lišit od vzhledu na videozáznamu. Pozorně si prohlédněte tuto sadu fotografií a v případě, že poznáte mezi vytipovanými pachateli osobu z videozáznamu, vyznačte do odpovědi pod fotografiemi příslušné číslo pachatele. Pokud se v sadě fotografií pachatel nevyskytuje, označte odpověď „pachatel není v této sadě fotografií“. V poslední otázce označte, nakolik si jste jisti svou odpovědí. Jednička znamená „nejsem si vůbec jistý/á“, sedm pak „jsem si zcela jistý/á“.

Instrukce pro respondenty – 2. videozáznam

Druhá část experimentu spočívá opět ve zhlédnutí krátkého videozáznamu. Znovu je důležité, abyste si všímali všeho, co vám přijde důležité. S týdenním odstupem bude opět následovat druhá, poslední část, týkající se fotorekognice. Budete-li mít nějaké dotazy ohledně instrukcí, nebo experimentu jako takového, můžete se mě kdykoli zeptat.

Instrukce pro respondenty – 2. fotorekognice

Před týdnem Vám byl prezentován druhý videozáznam přepadení pobočky. Dnes Vás požádám o vyplnění krátkého formuláře, který je již poslední částí experimentu. Opět platí, že pokud budete mít nějaké dotazy ohledně instrukcí, nebo experimentu jako takového, můžete se mě kdykoli zeptat.

V první části je několik základních otázek, týkajících se Vaší osoby, jako je vzdělání, věk atd. Vyplňte pouze ty údaje, které se od posledního vyplňování formuláře. Minimálně tedy uveďte dnešní datum.

V další části formuláře je pět otázek týkajících se prezentovaného videozáznamu. V této části je potřebné zakroužkovat podle Vás správnou odpověď a v případě poslední otázky uvést co nejvíce informací Vás napadne.

Poslední část je zaměřena na fotorekognici, neboli identifikaci pachatele očitým svědkem pomocí sady fotografií, mezi nimiž může, ale také nemusí být pachatel z videozáznamu. Vzhled se může nepatrně lišit od vzhledu na videozáznamu. Pozorně si prohlédněte sadu fotografií a v případě, že poznáte mezi vytipovanými pachateli osobu z videozáznamu, vyznačte do odpovědi pod fotografiemi příslušné číslo pachatele. Pokud se v sadě fotografií pachatel nevyskytuje, označte příslušnou odpověď. Na své rozhodnutí nespěchejte. V poslední otázce označte, nakolik si jste jisti svou odpovědí.

Děkuji za Vaši účast na experimentu. Pokud budete mít zájem o sdělení výsledků experimentu, připište mi na Vás kontakt, na který Vám po vyhodnocení výsledků zašlu slíbené údaje.

Příloha 2 – Souhlas s účastí na experimentu

Souhlas s účastí na experimentu

Byl/a jste vybrán/a jako účastník experimentu zabývající se rekognicí (kriminalistická metoda spočívající v identifikaci očitým svědkem).

Obsahem experimentu bude zhlédnutí krátkého videozáznamu určité situace a s časovým odstupem jednoho týdne rozeznání pachatele mezi dalšími osobami na předložených fotografiích.

Experiment nebude trvat déle než 15 minut.

Vámi sdělené informace budou použity výhradně pro účely experimentu. Získané informace budou třetí osobě předány pouze v anonymní formě bez údajů vedoucích k Vaší identifikaci. Vyplněné formuláře zůstanou pouze u experimentátora pro účely vyhodnocení dat.

Svou účast můžete kdykoliv ukončit.

Svým podpisem stvrzujete, že jste srozuměni s obsahem experimentu a že souhlasíte s účastí na něm. Svůj souhlas můžete kdykoliv odvolat.

V případě zájmu můžete být později informován/a o výsledcích experimentu.

Datum:

Jméno:

Podpis:

Dotazy týkající se experimentu či odvolání účasti na experimentu směřujte telefonicky na číslo 723 900 183 nebo e-mailem na adresu Hana.trojanova@muvs.cvut.cz.

Příloha 3 – Videozáznam – pachatel české národnosti (CD na deskách DP)

Příloha 4 – Videozáznam – pachatel vietnamské národnosti (CD na deskách DP)

Příloha 5 – Formulář pro respondenty

Formulář forma A/B

Osobní informace

Pohlaví: a) muž b) žena	Vzdělání: a) základní b) vyučen/a bez maturity c) vyučen/a s maturitou d) ukončené středoškolské vzdělání e) ukončené vysokoškolské vzdělání
Zaměstnání:	
Věk:	
Datum:	

Úvodní otázky

Zakroužkujte vyhovující odpověď

- 1) Byla Vám osoba na videozáznamu povědomá? Ano Ne
2) Setkal/a jste se již někdy s touto osobou? Ano Ne
3) Byl/a jste již někdy účastníkem rekognice? Ano Ne

(rekognice=kriminalistická metoda spočívající v identifikaci očitým svědkem)

4) Uveďte, nakolik pro vás byla nahraná situace přehledná:

Zcela nepřehledná 1 2 3 4 5 6 7 Zcela přehledná

5) Uveďte některé informace/details, které se vám vybaví: Např. vzhled pachatele, barva oblečení, přibližný věk pachatele, apod.

--

Otázky k fotorekognici

Pozn.: Označte odpověď, o které si myslíte, že je správná. V případě, že se mezi fotografiemi nachází pachatel z videozáznamu, doplňte číslo pod jeho fotografií.

1) Pachatel z videozáznamu: a) je osobou na fotografii č.____ (doplňte).

b) není v této sadě fotografií.

2) Na sedmibodové škále uveďte, nakolik jste si jisti vaší odpovědí:

Pozn.: Zakroužkujte vybranou odpověď.

Nejsem si vůbec jistý/á 1 2 3 4 5 6 7 Jsem si zcela jistý/á

3) Znáte jednu, nebo více osob, z předložených fotografií?

a) Ne, nikdy jsem je neviděl/a.

b) Nevím jistě. Některé obličeje mi jsou povědomé.

c) Ano, některé z těchto osob znám.

4) V případě, že jste v předchozí otázce vybrali odpověď „b“, nebo „c“, uveďte čísla osob, které vám jsou povědomé/známé. _____

Příloha 8 – Statistické výstupy

Liší se úspěšnost poznání Vietnamce podle pořadí poznávání?

Užitá metoda: Chí-kvadrát test nezávislosti v kontingenční tabulce

Case Processing Summary

	Cases					
	Valid		Missing		Total	
	N	Percent	N	Percent	N	Percent
Poznal Vietnamec * VietPrvni	153	100,0%	0	0,0%	153	100,0%

Poznal Vietnamec * VietPrvni Crosstabulation

		VietPrvni		Total
		Prvni Cech	Prvni Vietnamec	
Nepoznal	Count	35	32	67
	Expected Count	33,3	33,7	67,0
Poznal Vietnamec Poznal	Count	23	19	42
	Expected Count	20,9	21,1	42,0
Tvrdil, ze neni ve vyberu	Count	18	26	44
	Expected Count	21,9	22,1	44,0
Total	Count	76	77	153
	Expected Count	76,0	77,0	153,0

Chi-Square Tests

	Value	Df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	1,963 ^a	2	,375
Likelihood Ratio	1,972	2	,373
Linear-by-Linear Association	1,149	1	,284
N of Valid Cases	153		

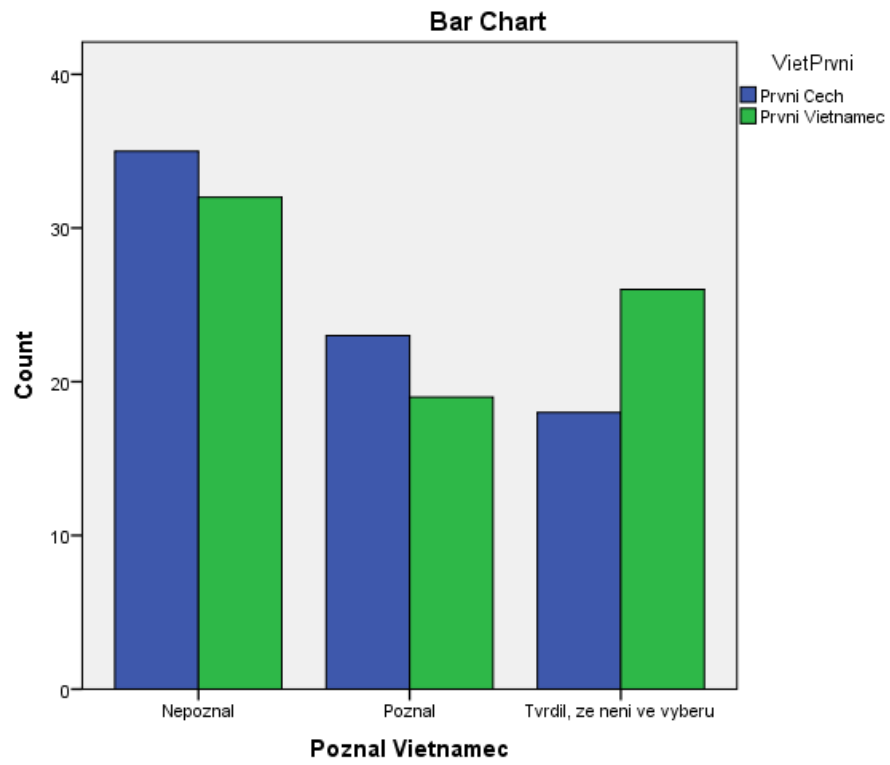
a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 20,86.

Symmetric Measures

	Value	Approx. Sig.
Nominal by Nominal Contingency Coefficient	,113	,375
N of Valid Cases	153	

a. Not assuming the null hypothesis.

b. Using the asymptotic standard error assuming the null hypothesis.

Rozdíly nejsou významné.

Liší se úspěšnost poznání Čecha podle pořadí poznávání?
 Užitá metoda: Chí-kvadrát test nezávislosti v kontingenční tabulce

Case Processing Summary

	Cases					
	Valid		Missing		Total	
	N	Percent	N	Percent	N	Percent
Poznal Cech * VietPrvni	153	100,0%	0	0,0%	153	100,0%

Poznal Cech * VietPrvni Crosstabulation

			VietPrvni		Total
			Prvni Cech	Prvni Vietnamec	
Nepoznal	Count	21	24	45	
	Expected Count	22,4	22,6	45,0	
Poznal Cech Poznal	Count	45	41	86	
	Expected Count	42,7	43,3	86,0	
Tvrdil, ze neni ve vyberu	Count	10	12	22	
	Expected Count	10,9	11,1	22,0	
Total	Count	76	77	153	
	Expected Count	76,0	77,0	153,0	

Chi-Square Tests

	Value	Df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	,561 ^a	2	,755
Likelihood Ratio	,562	2	,755
Linear-by-Linear Association	,011	1	,915
N of Valid Cases	153		

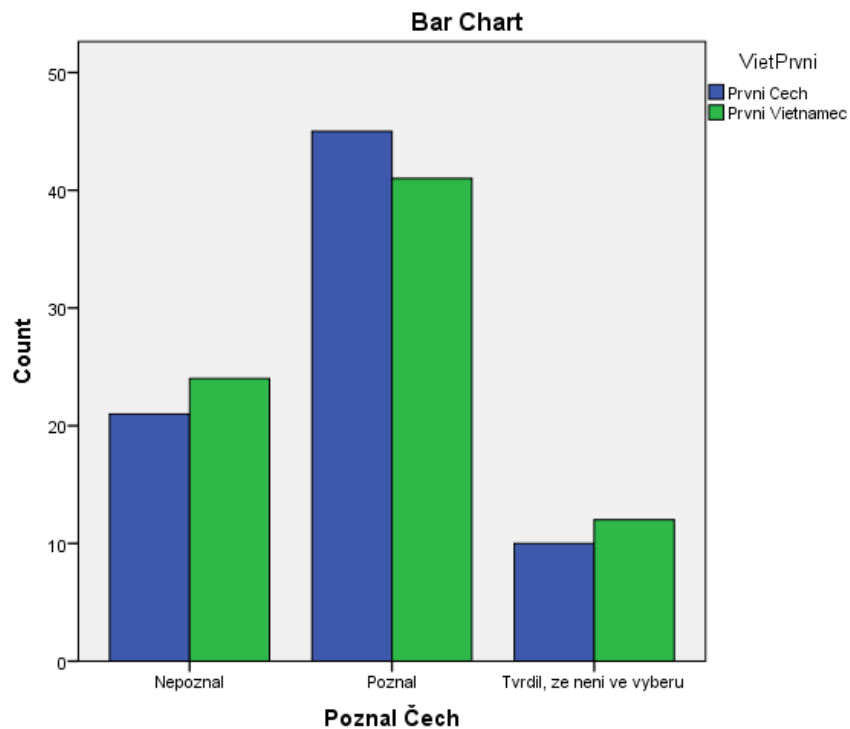
a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 10,93.

Symmetric Measures

	Value	Approx. Sig.
Nominal by Nominal Contingency Coefficient	,060	,755
N of Valid Cases	153	

a. Not assuming the null hypothesis.

b. Using the asymptotic standard error assuming the null hypothesis.

Rozdíly nejsou významné.

Je souvislost mezi schopností poznat Vietnamce a schopností poznat Čecha?

Užitá metoda: Chí-kvadrát test nezávislosti v kontingenční tabulce

Case Processing Summary

	Cases					
	Valid		Missing		Total	
	N	Percent	N	Percent	N	Percent
Poznal Vietnamec * Poznal Čech	153	100,0%	0	0,0%	153	100,0%

Poznal Vietnamec * Poznal Čech Crosstabulation

			Poznal Čech			Total
			Nepoznal	Poznal	Není ve výběru	
	Nepoznal	Count	23	34	10	67
		Expected Count	19,7	37,7	9,6	67,0
Poznal Vietnamec	Poznal	Count	8	28	6	42
		Expected Count	12,4	23,6	6,0	42,0
	Není ve výběru	Count	14	24	6	44
		Expected Count	12,9	24,7	6,3	44,0
Total		Count	45	86	22	153
		Expected Count	45,0	86,0	22,0	153,0

Chi-Square Tests

	Value	Df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	3,397 ^a	4	,494
Likelihood Ratio	3,553	4	,470
Linear-by-Linear Association	,053	1	,818
N of Valid Cases	153		

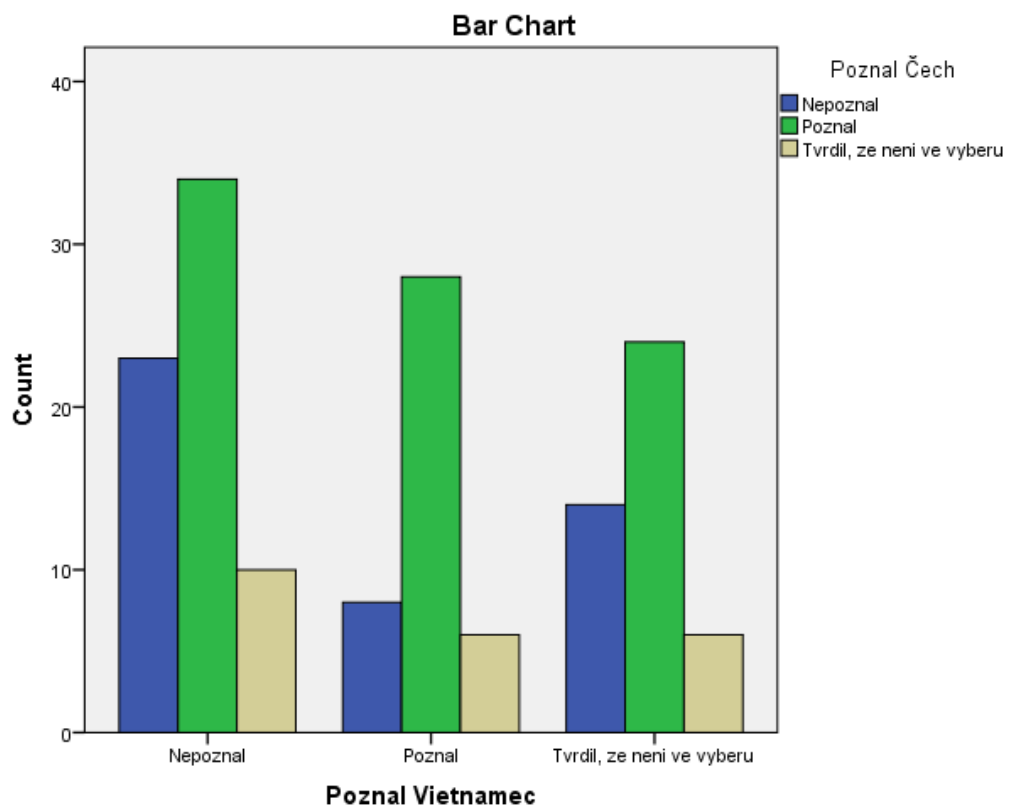
a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 6,04.

Symmetric Measures

	Value	Approx. Sig.
Nominal by Nominal Contingency Coefficient	,147	,494
N of Valid Cases	153	

a. Not assuming the null hypothesis.

b. Using the asymptotic standard error assuming the null hypothesis.

Přestože tabulka naznačuje vyšší počet těch, kteří poznají oba dva, než by odpovídalo hypotéze o nezávislosti, tak rozdíly nejsou statisticky významné.

Je schopnost rozpoznat Čecha vyšší než Vietnamce?

Užitá metoda: McNemarův test ve čtyřpolní tabulce.

Case Processing Summary

	Cases					
	Valid		Missing		Total	
	N	Percent	N	Percent	N	Percent
Poznal Vietnamce ano/ne * Poznal Cech ano/ne	153	100,0%	0	0,0%	153	100,0%

Poznal Vietnamce ano/ne * Poznal Cech ano/ne Crosstabulation

		Poznal Cech ano/ne		Total
		Nepoznal	Poznal	
Poznal Vietnamce ano/ne	Count	53	58	111
	Expected Count	48,6	62,4	111,0
	Count	14	28	42
	Expected Count	18,4	23,6	42,0
Total	Count	67	86	153
	Expected Count	67,0	86,0	153,0

Chi-Square Tests

	Value	Df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	2,572 ^a	1	,109		
Continuity Correction ^b	2,020	1	,155		
Likelihood Ratio	2,617	1	,106		
Fisher's Exact Test				,144	,077
Linear-by-Linear Association	2,555	1	,110		
McNemar Test				,000 ^c	
N of Valid Cases	153				

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 18,39.

b. Computed only for a 2x2 table

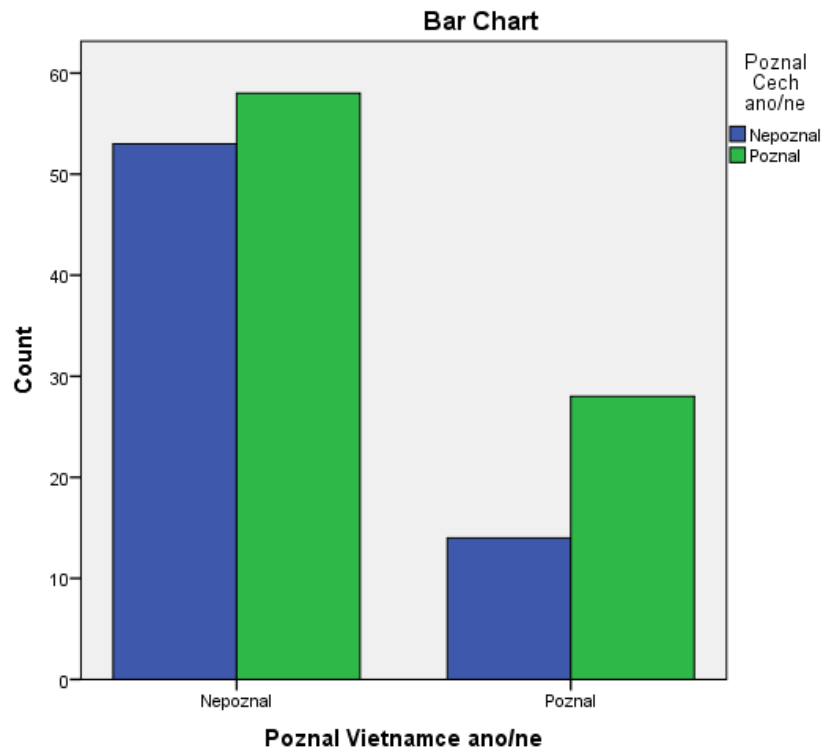
c. Binomial distribution used.

Symmetric Measures

	Value	Approx. Sig.
Nominal by Nominal Contingency Coefficient	,129	,109
N of Valid Cases	153	

a. Not assuming the null hypothesis.

b. Using the asymptotic standard error assuming the null hypothesis.

Test prokázal významně vyšší počet lidí schopných poznat Čecha oproti počtu lidí schopných poznat Vietnamce.

Má věk vliv na rozpoznávání Čechů a Vietnamců?

Užitá metoda: Diskriminační analýza, srovnání průměrů

Group Statistics

Poznal Cech ano/ne	Mean	Std. Deviation	Valid N (listwise)	
			Unweighted	Weighted
Nepoznal Věk	34,34	12,031	67	67,000
Poznal Věk	34,60	11,490	86	86,000
Total Věk	34,49	11,692	153	153,000

Tests of Equality of Group Means

	Wilks' Lambda	F	df1	df2	Sig.
Věk	1,000	,019	1	151	,891

Group Statistics

Poznal Vietnamce ano/ne	Mean	Std. Deviation	Valid N (listwise)	
			Unweighted	Weighted
Nepoznal Věk	34,48	11,889	111	111,000
Poznal Věk	34,52	11,295	42	42,000
Total Věk	34,49	11,692	153	153,000

Tests of Equality of Group Means

	Wilks' Lambda	F	df1	df2	Sig.
Věk	1,000	,000	1	151	,983

Věk nemá na rozpoznávání Čechů ani Vietnamců vliv. Ani s rozdělením na skupiny 20 – 40 a > 40 nevychází vliv.

Je více odpovědí mimo výběr u Vietnamců nebo u Čechů?

Užitá metoda: McNemarův test ve čtyřpolní tabulce.

Case Processing Summary

	Cases					
	Valid		Missing		Total	
	N	Percent	N	Percent	N	Percent
Vietnamec je mimo výběr * Čech je mimo výběr	153	100,0%	0	0,0%	153	100,0%

Vietnamec je mimo výběr * Čech je mimo výběr Crosstabulation

		Čech je mimo výběr		Total
		Ve výběru	Mimo výběr	
Vietnamec je mimo výběr	Count	93	16	109
	Expected Count	93,3	15,7	109,0
	Count	38	6	44
	Expected Count	37,7	6,3	44,0
Total	Count	131	22	153
	Expected Count	131,0	22,0	153,0

Chi-Square Tests

	Value	Df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	,028 ^a	1	,868		
Continuity Correction ^b	,000	1	1,000		
Likelihood Ratio	,028	1	,867		
Fisher's Exact Test				1,000	,545
McNemar Test				,004 ^c	
N of Valid Cases	153				

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 6,33.

b. Computed only for a 2x2 table

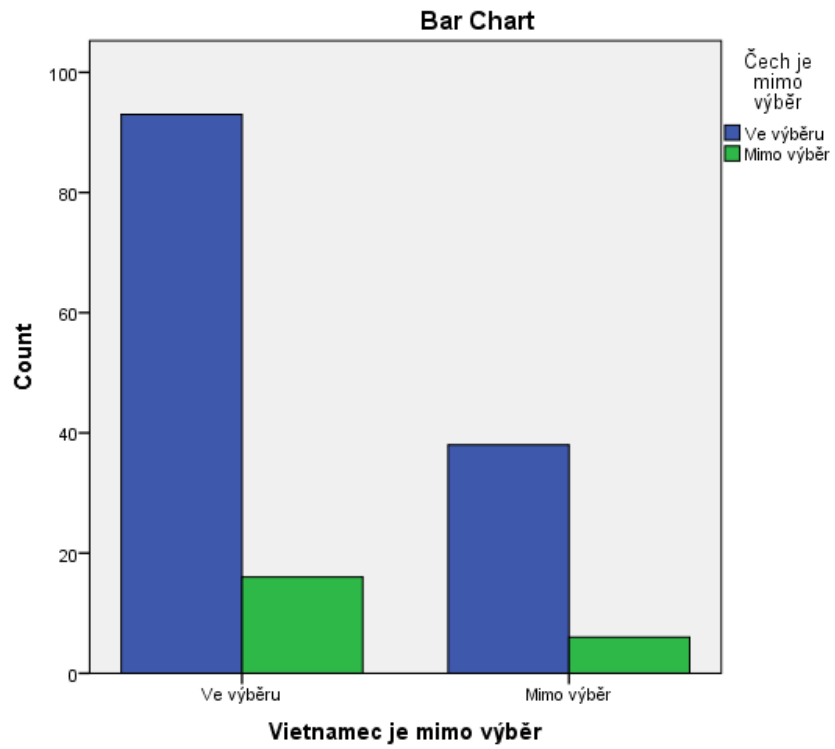
c. Binomial distribution used.

Symmetric Measures

	Value	Approx. Sig.
Nominal by Nominal Contingency Coefficient	,013	,868
N of Valid Cases	153	

a. Not assuming the null hypothesis.

b. Using the asymptotic standard error assuming the null hypothesis.

Test prokázal významně vyšší počet lidí, kteří říkají, že pachatel není ve výběru u Vietnamců.

Je více nesprávně určených osob u Vietnamců nebo u Čechů?

Užitá metoda: McNemarův test ve čtyřpolní tabulce.

Case Processing Summary

	Cases					
	Valid		Missing		Total	
	N	Percent	N	Percent	N	Percent
Nesprávně určený Vietnamec *	93	60,8%	60	39,2%	153	100,0%
Nesprávně určený Čech						

Nesprávně určený Vietnamec * Nesprávně určený Čech Crosstabulation

			Nesprávně určený Čech		Total
			Správně určený	Nesprávně určený	
Nesprávně určený Vietnamec	Správně určený	Count	28	8	36
		Expected Count	24,0	12,0	36,0
	Nesprávně určený	Count	34	23	57
		Expected Count	38,0	19,0	57,0
Total		Count	62	31	93
		Expected Count	62,0	31,0	93,0

Chi-Square Tests

	Value	Df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	3,263 ^a	1	,071		
Continuity Correction ^b	2,498	1	,114		
Likelihood Ratio	3,370	1	,066		
Fisher's Exact Test				,077	,056
McNemar Test				,000 ^c	
N of Valid Cases	93				

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 12,00.

b. Computed only for a 2x2 table

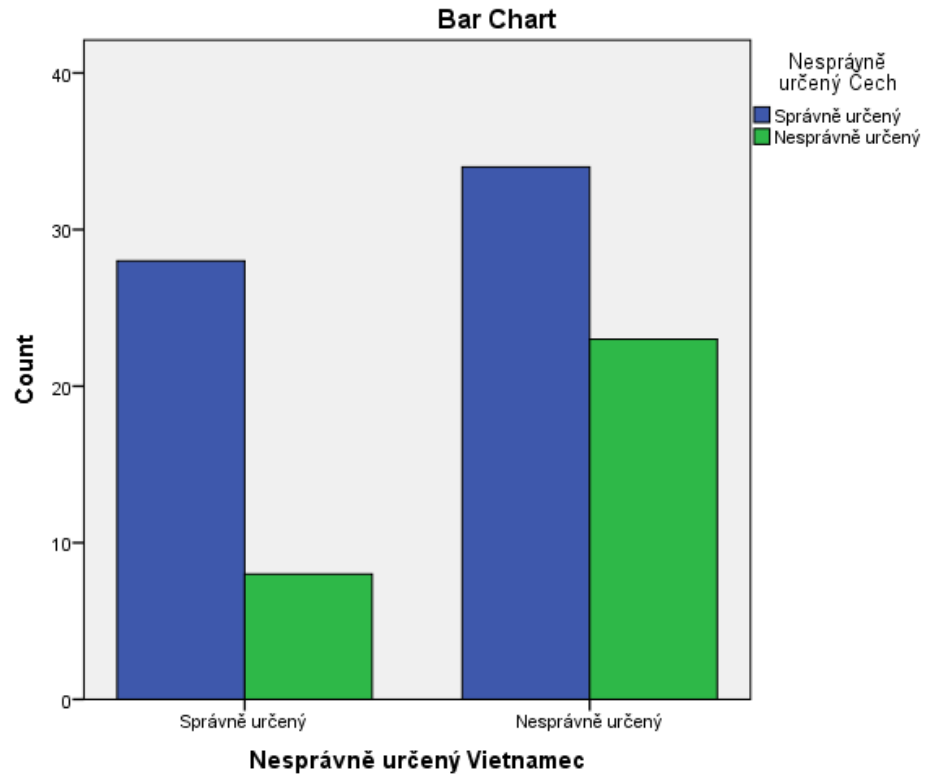
c. Binomial distribution used.

Symmetric Measures

	Value	Approx. Sig.
Nominal by Nominal Contingency Coefficient	,184	,071
N of Valid Cases	93	

a. Not assuming the null hypothesis.

b. Using the asymptotic standard error assuming the null hypothesis.

Test prokázal významně vyšší počet lidí, kteří nesprávně určili pachatele mezi Vietnamci.

Ovlivňuje zaměstnání schopnost poznat Vietnamce?

Užitá metoda: Chí-kvadrát test nezávislosti v kontingenční tabulce

Case Processing Summary

	Cases					
	Valid		Missing		Total	
	N	Percent	N	Percent	N	Percent
Zaměstnání * Poznal Vietnamec	153	100,0%	0	0,0%	153	100,0%

Zaměstnání * Poznal Vietnamec Crosstabulation

		Poznal Vietnamec			Total
		Nepoznal	Poznal	Není ve výběru	
Zaměstnání	Count	28	18	13	59
	Expected Count	25,8	16,2	17,0	59,0
	MěÚ % within Zaměstnání	47,5%	30,5%	22,0%	100,0%
	Std. Residual	,4	,4	-1,0	
MP	Count	7	1	5	13
	Expected Count	5,7	3,6	3,7	13,0
	% within Zaměstnání	53,8%	7,7%	38,5%	100,0%
	Std. Residual	,5	-1,4	,7	
ostatní	Count	4	10	8	22
	Expected Count	9,6	6,0	6,3	22,0

	% within Zaměstnání	18,2%	45,5%	36,4%	100,0 %
	Std. Residual	-1,8	1,6	,7	
	Count	13	7	2	22
	Expected Count	9,6	6,0	6,3	22,0
PČR	% within Zaměstnání	59,1%	31,8%	9,1%	100,0 %
	Std. Residual	1,1	,4	-1,7	
	Count	15	6	16	37
	Expected Count	16,2	10,2	10,6	37,0
st.	% within Zaměstnání	40,5%	16,2%	43,2%	100,0 %
	Std. Residual	-,3	-1,3	1,6	
	Count	67	42	44	153
	Expected Count	67,0	42,0	44,0	153,0
Total	% within Zaměstnání	43,8%	27,5%	28,8%	100,0 %

Chi-Square Tests

	Value	Df	Asymp. Sig. (2-sided)	Monte Carlo Sig. (2-sided)		
				Sig.	99% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
Pearson Chi-Square	18,997 ^a	8	,015	,013 ^c	,013	,014
Likelihood Ratio	21,120	8	,007	,010 ^c	,009	,011
Fisher's Exact Test	19,675			,009 ^c	,009	,010
McNemar-Bowker Test
N of Valid Cases	153					

a. 2 cells (13,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3,57.

b. Computed only for a PxP table, where P must be greater than 1.

c. Based on 100000 sampled tables with starting seed 562334227.

Symmetric Measures

	Value	Approx. Sig.	Monte Carlo Sig.		
			Sig.	99% Confidence Interval	
				Lower Bound	Upper Bound
Nominal by Nominal Contingency Coefficient	,332	,015	,013 ^c	,013	,014
N of Valid Cases	153				

a. Not assuming the null hypothesis.

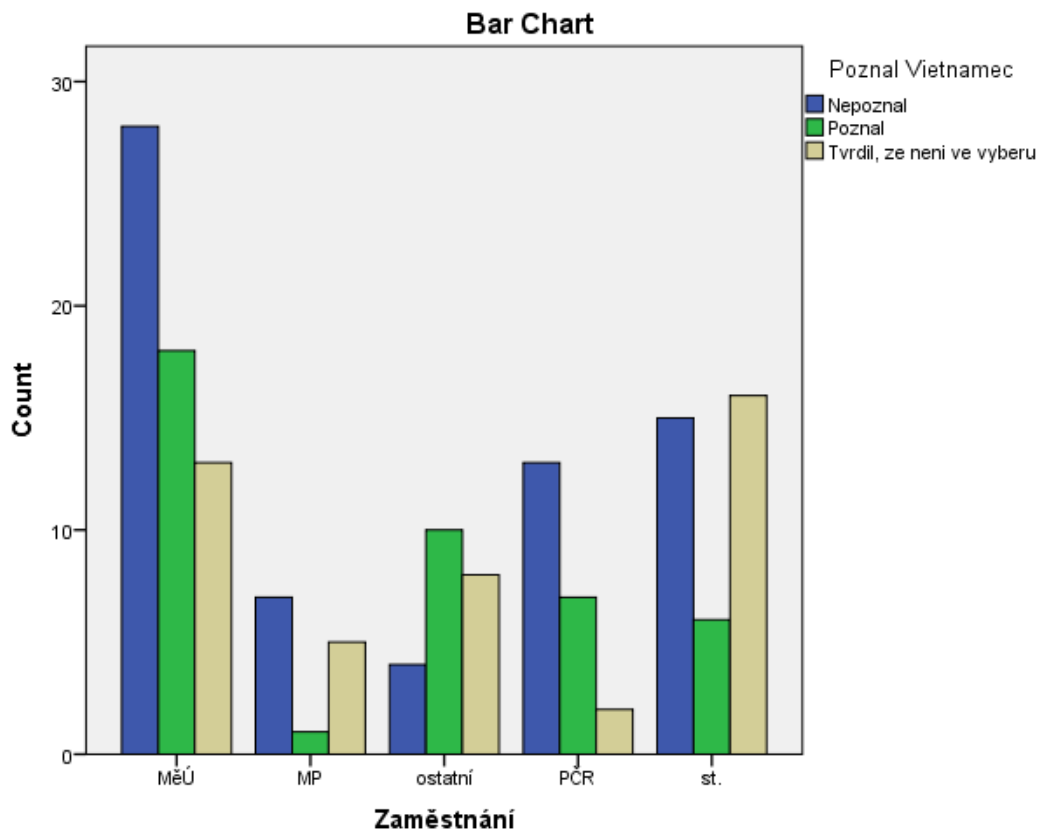
b. Using the asymptotic standard error assuming the null hypothesis.

c. Based on 100000 sampled tables with starting seed 562334227.

Test prokázal na 5% hladině významnosti vztah mezi schopností poznat Vietnamce a zaměstnáním (p-hodnota je 0,009 – 0,010 s 99% spolehlivostí). Ze standardizovaných reziduí vyplývá, že hlavní vlivy ($z > 1$) jsou následující:

- a.) Pracovníci MěÚ málo často tvrdili, že pachatel ve výběru není
- b.) Pracovníci MP málo často poznávali pachatele
- c.) Ostatní málo často špatně určovali pachatele a často ho správně určovali
- d.) Pracovníci PČR často špatně určovali pachatele a málo často tvrdili, že není ve výběru
- e.) Studenti málo často poznali pachatele a často tvrdili, že ve výběru není

Pozn.: „málo často“ a „často“ jsou tvrzení ve vztahu k očekávaným četnostem dle hypotézy o nezávislosti.

Ovlivňuje zaměstnání schopnost poznat Čecha?

Užitá metoda: Chí-kvadrát test nezávislosti v kontingenční tabulce

Case Processing Summary

	Cases					
	Valid		Missing		Total	
	N	Percent	N	Percent	N	Percent
Zaměstnání * Poznal Čech	153	100,0%	0	0,0%	153	100,0%

Zaměstnání * Poznal Čech Crosstabulation

		Poznal Čech			Total
		Nepoznal	Poznal	Není ve výběru	
Zaměstnání	Count	15	41	3	59
	Expected Count	17,4	33,2	8,5	59,0
	% within Zaměstnání	25,4%	69,5%	5,1%	100,0%
	Std. Residual	-,6	1,4	-1,9	
MěÚ	Count	7	4	2	13
	Expected Count	3,8	7,3	1,9	13,0
	% within Zaměstnání	53,8%	30,8%	15,4%	100,0%
	Std. Residual	1,6	-1,2	,1	
MP	Count	7	11	4	22
	Expected Count	6,5	12,4	3,2	22,0
	% within Zaměstnání	31,8%	50,0%	18,2%	100,0%
	Std. Residual	,2	-,4	,5	
PČR	Count	4	12	6	22
	Expected Count	6,5	12,4	3,2	22,0

	% within Zaměstnání	18,2%	54,5%	27,3%	100,0%
	Std. Residual	-1,0	-,1	1,6	
	Count	12	18	7	37
	Expected Count	10,9	20,8	5,3	37,0
st.	% within Zaměstnání	32,4%	48,6%	18,9%	100,0%
	Std. Residual	,3	-,6	,7	
	Count	45	86	22	153
	Expected Count	45,0	86,0	22,0	153,0
Total	% within Zaměstnání	29,4%	56,2%	14,4%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	Df	Asymp. Sig. (2-sided)	Monte Carlo Sig. (2-sided)		
				Sig.	99% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
Pearson Chi-Square	14,795 ^a	8	,063	,061 ^c	,059	,063
Likelihood Ratio	15,205	8	,055	,074 ^c	,072	,076
Fisher's Exact Test	15,236			,043 ^c	,041	,045
McNemar-Bowker Test	.	.	.			
N of Valid Cases	153					

a. 4 cells (26,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,87.

b. Computed only for a PxP table, where P must be greater than 1.

c. Based on 100000 sampled tables with starting seed 1585587178

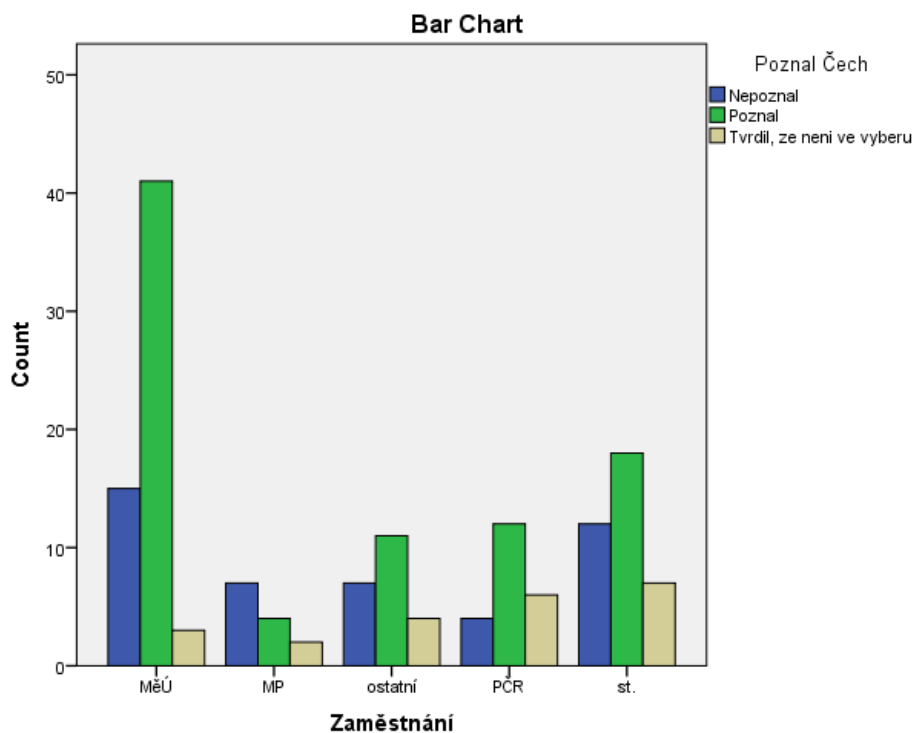
Symmetric Measures

	Value	Approx. Sig.	Monte Carlo Sig.		
			Sig.	99% Confidence Interval	
				Lower Bound	Upper Bound
Nominal by Nominal Contingency Coefficient	,297	,063	,061 ^c	,059	,063
N of Valid Cases	153				

a. Not assuming the null hypothesis.

b. Using the asymptotic standard error assuming the null hypothesis.

c. Based on 100000 sampled tables with starting seed 1585587178.

Podle Fisherova exaktního testu je p-hodnota nižší než 0,05 (0,041 až 0,045 s 99% spolehlivostí), tedy na 5% hladině významnosti existuje závislost mezi zaměstnáním a schopností poznat Čecha. Ze standardizovaných reziduí vyplývá, že hlavní vlivy ($z > 1$) jsou následující:

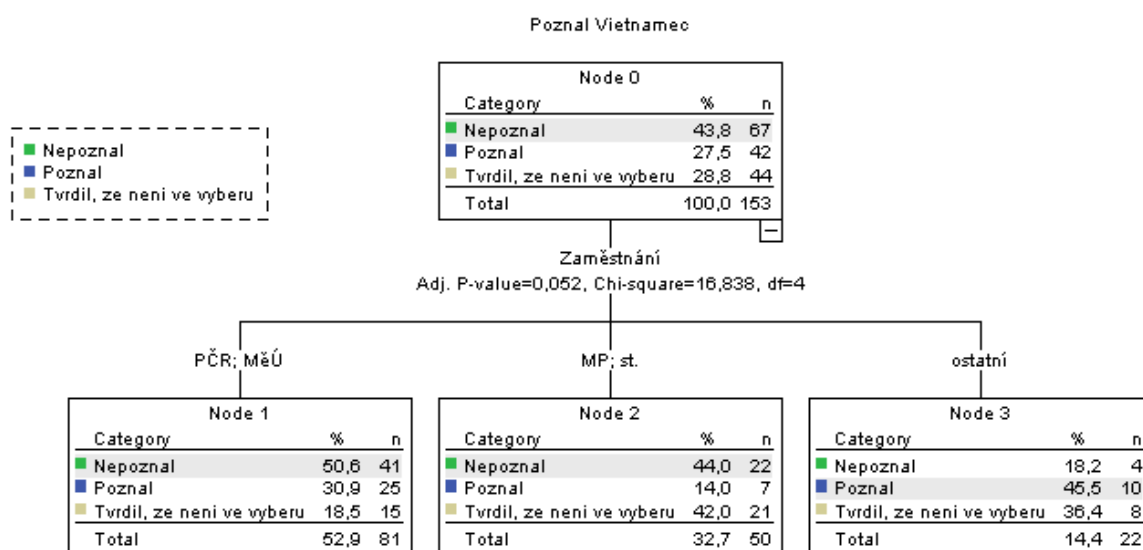
a.) Pracovníci MěÚ málo často tvrdili, že pachatel ve výběru není a často ho poznali

- b.) Pracovníci MP často špatně poznali pachatele a málo často poznávali pachatele
- c.) Ostatní se pohybovali v průměru
- d.) Pracovníci PČR málo často špatně určovali pachatele a často tvrdili, že není ve výběru
- e.) Studenti se pohybovali v průměru

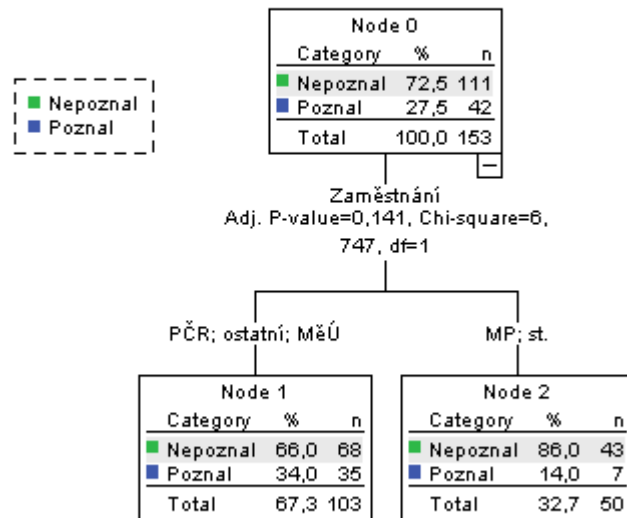
Pozn.: „málo často“ a „často“ jsou tvrzení ve vztahu k očekávaným četnostem dle hypotézy o nezávislosti.

Ale když je rozdělení čistě poznal/nepoznal (kde „nepoznal“ zahrnuje jak špatnou odpověď tak neurčení ve výběru), tak na 5% hladině významnosti nemá zaměstnání vliv na schopnost poznání

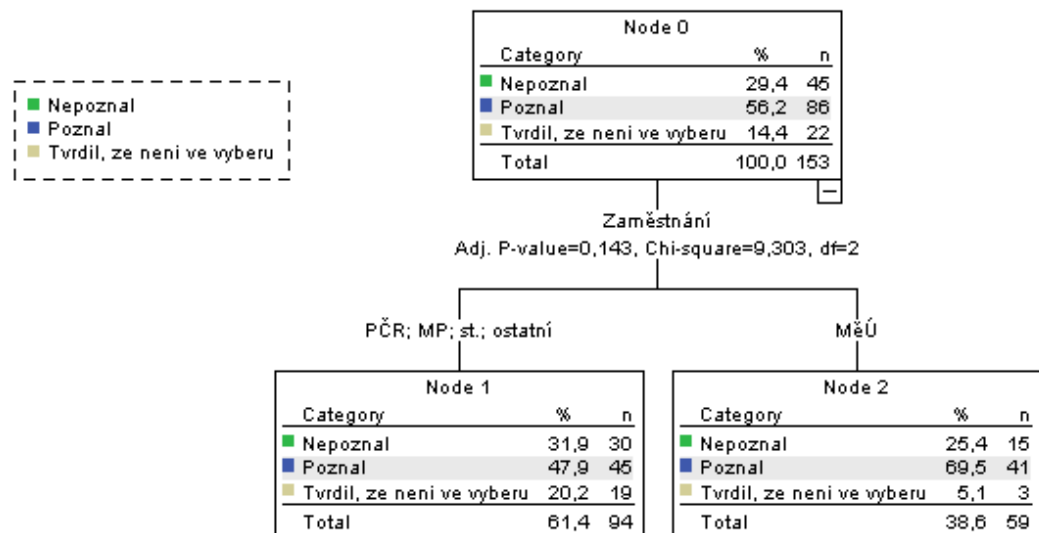
Metoda CHAID:

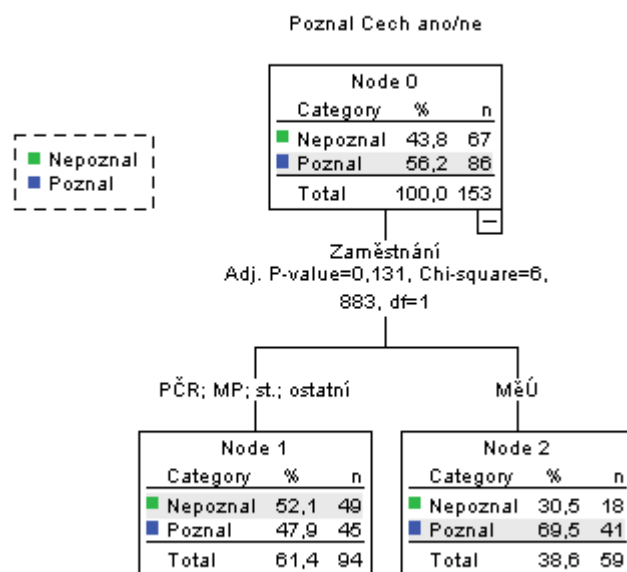

Poznal Vietnamce ano/ne

Poznal Čech

Podle této metody nezávisí schopnost rozpoznání na zaměstnání na 5% hladině významnosti v žádném nastavení. Ze stromů lze vidět skupiny zaměstnanců automaticky roztríděné tak, aby ty skupiny byly vzájemně co nejvíce rozdílné a uvnitř co nejvíce podobné.

Má přehlednost situace vliv na rozpoznání Vietnamce? (ano/ne)

Užitá metoda: Diskriminační analýza, srovnání průměrů

Group Statistics

Poznal Vietnamce ano/ne		Mean	Std. Deviation	Valid N (listwise)	
				Unweighted	Weighted
Nepoznal	Přehlednost situace Vietnamec	5,13	1,421	111	111,000
Poznal	Přehlednost situace Vietnamec	4,71	1,402	42	42,000
Total	Přehlednost situace Vietnamec	5,01	1,423	153	153,000

Tests of Equality of Group Means

	Wilks' Lambda	F	df1	df2	Sig.
Přehlednost situace Vietnamec	,983	2,577	1	151	,111

Průměr přehlednosti je vyšší u těch, co nepoznali Vietnamce, ale rozdíl není statisticky významný.

Group Statistics

Poznal Vietnamce ano/ne		Mean	Std. Deviation	Valid N (listwise)	
				Unweighted	Weighted
Nepoznal	Jistota Vietnamec	3,71	1,760	111	111,000
Poznal	Jistota Vietnamec	3,93	1,472	42	42,000
Total	Jistota Vietnamec	3,77	1,684	153	153,000

Tests of Equality of Group Means

	Wilks' Lambda	F	df1	df2	Sig.
Jistota Vietnamec	,997	,504	1	151	,479

Průměrná jistota byla o něco vyšší u těch, co Vietnamce poznali, ale rozdíl není statisticky významný.

Group Statistics

Poznal Cech ano/ne		Mean	Std. Deviation	Valid N (listwise)	
				Unweighted	Weighted
Nepoznal	Přehlednost situace Čech	5,93	1,020	67	67,000
Poznal	Přehlednost situace Čech	5,73	1,172	86	86,000
Total	Přehlednost situace Čech	5,82	1,109	153	153,000

Tests of Equality of Group Means

	Wilks' Lambda	F	df1	df2	Sig.
Přehlednost situace Čech	,993	1,140	1	151	,287

Průměr přehlednosti je vyšší u těch, co nepoznali Čecha, ale rozdíl není statisticky významný.

Group Statistics

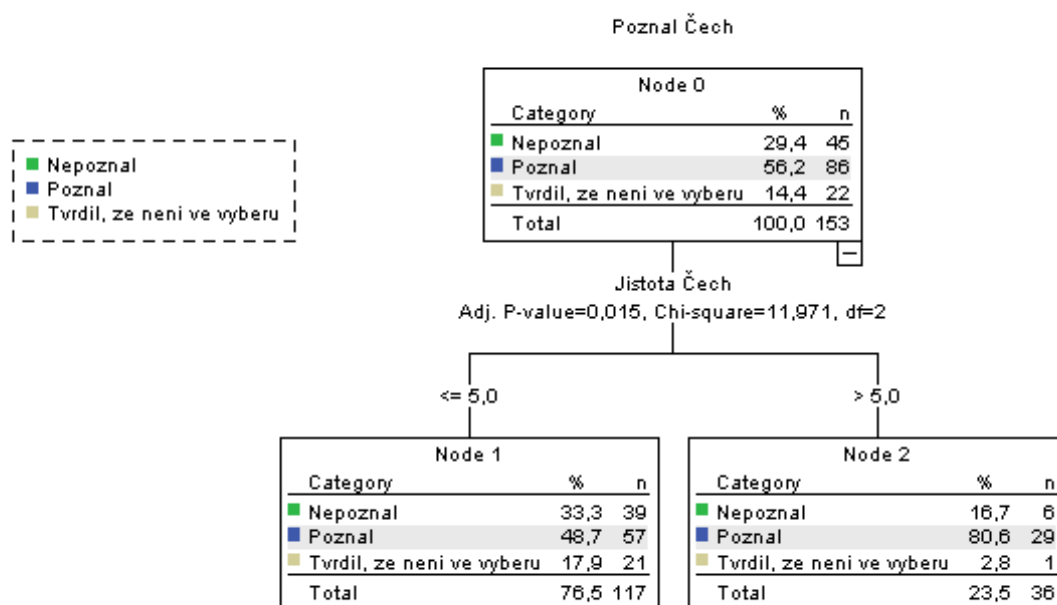
Poznal Cech ano/ne	Mean	Std. Deviation	Valid N (listwise)	
			Unweighted	Weighted
Nepoznal Jistota Čech	3,91	1,411	67	67,000
Poznal Jistota Čech	4,74	1,581	86	86,000
Total Jistota Čech	4,38	1,560	153	153,000

Tests of Equality of Group Means

	Wilks' Lambda	F	df1	df2	Sig.
Jistota Čech	,929	11,497	1	151	,001

Průměrná jistota byla o něco vyšší u těch, co Čecha poznali (4,74 vs. 3,91) a rozdíl je statisticky významný.

Metoda CHAID

CHAID metoda ukazuje na významný rozdíl ve schopnosti poznat Čecha. U lidí s jistotou 5 a méně poznalo Čecha 48,7 % (57 ze 117), u lidí s vyšší jistotou ho poznalo 80,6 % (29 z 36). V žádné jiné kombinaci se závislost neprokázala (tj. rozpoznání Vietnamce s jistotou poznání a přehlednost situace s oběma).

Srovnání hodnocení přehledností situace

(Metoda: Wilcoxonův znaménkový test)

Descriptive Statistics

	N	Mean	Std. Deviation	Minimum	Maximum
Přehlednost situace Vietnamec	153	5,01	1,423	2	7
Přehlednost situace Čech	153	5,82	1,109	1	7

Ranks

	N	Mean Rank	Sum of Ranks
Negative Ranks	23 ^a	51,41	1182,50
Přehlednost situace Čech - Přehlednost situace Vietnamec	Positive Ranks 87 ^b	56,58	4922,50
Ties	43 ^c		
Total	153		

a. Přehlednost situace Čech < Přehlednost situace Vietnamec

b. Přehlednost situace Čech > Přehlednost situace Vietnamec

c. Přehlednost situace Čech = Přehlednost situace Vietnamec

Test Statistics^a

	Přehlednost situace Čech - Přehlednost situace Vietnamec
Z	-5,686 ^b
Asymp. Sig. (2-tailed)	,000

a. Wilcoxon Signed Ranks Test

b. Based on negative ranks.

Přehlednost situace u Čecha byla významně výše hodnocena než přehlednost situace u Vietnamec. Nicméně jak bylo výše ukázáno, přehlednost situace neovlivňuje schopnost rozpoznat dotyčného.